

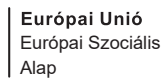
Közösségfejlesztés módszertani útmutató

szerkesztette
Arapovics Mária
Vercseg Ilona

ISBN 978-963-200-665-9

9 789632 100665 9

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Cselekvő
közösségek

Közösségfejlesztés
módszertani
útmutató

CSELEKVŐ
közösségek
aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

Közösségfejlesztés módszertani útmutató

Felelős kiadó:

SZABADTÉRI NÉPRAJZI MÚZEUM
MÚZEUMI OKTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT
NMI MŰVELŐDÉSI INTÉZET NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Budapest, 2017

CSELEKVŐ közösségek

aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

Szerzők:

Arapovics Mária
Balázs-Legeza Borbála
Barátné dr. Hajdu Ágnes
Beke Márton
Brüll Edit
Csonka-Takács Eszter
Fehér Miklós
Gulyás Gabriella
Harkai Nóra
Kajári Gabriella
Kleisz Teréz
Ládi László
Németh Lilla
Péterfi Ferenc
Tóth Máté
Varga Katalin
Vercseg Ilona

Szerkesztette: Arapovics Mária és Vercseg Ilona

Lektorálta: Bereczki Ibolya és Darvas Ágnes

Grafika, tördelés: Marafkó Bence

A projekt kedvezményezettje

a SZABADTÉRI NÉPRAJZI MÚZEUM, MÚZEUMI OKTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT
és konzorciumi partnerei:
az NMI MŰVELŐDÉSI INTÉZET NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.
(korábban: NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET)
és az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

A projekt az EURÓPAI UNIÓ támogatásával, az EURÓPAI SZOCIÁLIS ALAP
társfinanszírozásával valósul meg 2016.09.16 és 2019.09.15. között.

nyomdai változat: ISBN 978-963-200-665-9
online változat: ISBN 978-963-200-666-6

Tartalomjegyzék

Módszertani bevezető	7
1. Helyzetelemzés	13
1.1. Közösségi interjú	13
1.2. Közösségi beszélgetés	16
1.3. Közösségi felmérés	19
1.4. Helyi cselekvési terv	21
2. A projekt által érintett település, településrész, térség közösségi tevékenységének történeti feltárása	26
3. Akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok	29
3.1. Közösségi tevékenységek	29
3.1.1. Helyi hagyományok feltárása	29
3.1.2. Közösségi eredmények bemutatása	33
3.1.3. Közösségek szomszédolása	34
3.1.4. Közösségi kiállítás	37
3.2. Programok, folyamatok	41
3.2.1. Helyi erőforrások feltárása	41
3.2.1.1. Tankatalógus	41
3.2.1.2. Helyi értékfeltárás – értékörzés	43
3.2.2. A helyi történelem feltárása, a mindennapok megörökítése a helyi lakosok és a kulturális intézmények bevonásával	48
3.2.2.1. Falukönyv, kalendárium	48
3.2.2.2. Helyismereti, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, feltárása	51
3.2.2.3. Helyi szellemi kulturális örökség feltárása	55
3.2.2.4. Tanulókörök	57
3.3. A helyi nyilvánosság fórumai	59
3.4. Részvételi fórumok	62
4. Partnerségi együttműködés. Közösségi tervezés	64
5. Információs pont	67
6. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése (alapelvek)	69
Irodalom	73
Melléklet	
Segédlet a közösségfejlesztési folyamatok költségeinek tervezéséhez	79

Tartalomjegyzék (folytatás)

Fogalomtár	99
Irodalom	139
Szerzők	145

Módszertani bevezető

A „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” (EFOP-1.3.1-15-2016-00001) kiemelt projekt „Közösségfejlesztés” módszertani útmutatója a TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 „A helyi identitás és kohézió erősítése” című programokat megvalósító helyi közösségek munkatársainak, szakembereinek és önkénteseinek, szervezeteinek és intézményeinek nyújt módszertani segítséget helyi közösségi cselekvő programjuk megvalósításához.

Mielőtt azonban a módszertan építőköveit megismernénk, fontos tisztáznunk a közösségfejlesztés alapelveit, mert csak így ismerhetjük meg közösségfejlesztő tevékenységünk célját és funkcióit. A közösségfejlesztés értelmezéséhez szükséges további fogalmak megértéséhez segítséget ad a Fogalomtár.

Alapelvek: közösség és részvétel

Az *alapelvek* minden szakma kiindulópontja, viszonyítási alapja – minden, ami a szakmában zajlik, ezekhez az alapértékekhez képest jó vagy rossz, követendő vagy elvetendő.

A közösség alapelve. A közösségfejlesztés célja a helyi közösséghez és a társadalomhoz tartozás elősegítése. A végső cél, hogy mindenki tartozzon valahová és valakikhez, közösségi és társadalmi beágyazottságban éljen, legyen esélye-lehetősége saját életfeltételeinek javítására és legyen képes a pozitív változásokra irányuló közös cselekvésben való részvételre.

A közösség alapvető emberi létfeltétel. „Az embernek, mint fajnak nagy evolúciós újítása a közösség kifejlődése. Nem az egyének versenye a döntő az emberi evolúcióban, hanem a közösségé. A közösség sokfejtű, száakeztű, tevékeny, mindenre figyelő biológiai és kulturális konstrukció... Milliós éves fejlődése alatt megbízható, kiegyensúlyozott

környezetet biztosított az emberi életnek... Az emberi természet számára a közösség az optimális működési tér... olyan helyi közösségeket kell kialakítani, amelyekben mindenki megtanulja, hogy az ember csak közösségekben életképes, és a központosítás előnyeinek megőrzése mellett a helyi kultúra a legfőbb jó és legfontosabb emberi érték.” (Csányi 2005.)

Warren (Warren 1963.) amerikai szociológus szerint a közösségnek öt funkciója van az életünkben:

A *szocializáció*, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba, olyanokat, amelyek a leginkább az adott kultúrában érvényesek.

A *gazdasági boldogulás*: a közösség biztosítja tagjainak a megélhetést.

A *társadalmi részvétel*. A közösségben biztosítja tagjai számára a társasági, társadalmi élet lehetőségét, a jogok és kötelességek gyakorlását.

A *társadalmi kontroll* is a közösség funkciója. A kontroll alapját a közösség értékei és normái jelentik, valamint a köz ügyei iránti elkötelezettség és felelősség.

A *kölcsönös támogatás*, s az ahhoz vezető *együtműködés*, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja. E funkciót a szolidaritás funkciójának is szokták nevezni.

„Bár mindegyikük fontos a lokalitás szempontjából, ezek nem feltétlenül olyan funkciók, amelyek felett a közösség kizárólagos felelősséggel vagy hatalommal bír. Épp ellenkezőleg: ahhoz, hogy a közösség e funkciókat közösségi szinten ellássa, a társadalmi szerveződésben szoros kötéseknek kell jelen lenniük a helyi alapú egységek, pl. vállalkozások, iskolai vezető testületek, önkéntes szervezetek és szociális rendszerek között, amelyek jócskán túlmutatnak az adott közösség határain... Azt sem mondjuk..., hogy ezeket a funkciókat nem láthatják el másfajta társadalmi rendszerek, pl. informális csoportok, formális szervezetek, vagy egész társadalmak. A közösségnek azonban az egyik fő jellemzője éppen az, hogy e funkciókat a lokalitás szintjén szervezi meg.” (Warren, uott)

A közjóért folytatott, lokális társadalmi csoportokban zajló közösségi cselekvés – a közösség tagjainak rendszeres kommunikációján, részvételén és az ezek nyomán kialakuló szolidaritáson keresztül – a részvételi demokrácia fő megnyilvánulási formája. A közösségek melőzésének társadalmi kockázata, hogy még több elnyomott és perifériára szorult ember idegenedik el a társadalomtól.

A RÉSZVÉTEL ALAPELVE

A valahová tartozás a *részvételt* magát is jelenti: részt veszek annak a közösségnek az életében, ahová tartozom. Általános értelemben a részvétel az egyén és a közösség szintjén jelentkezik.

Az *egyén szintjén* arról szól, hogy az egyén maga is részt vesz saját életének irányításában, azaz felelősséget vállal önmagáért. A sodródás

helyett az önirányításra vállalkozik, megalkotja mintegy a maga életét, értékeket fogalmaz meg a maga számára és annak megfelelő célokat tűz ki, s társakat választva küzd e célok megvalósulásáért.

A *közösség szintjén* a részvétel már az egymás és a közösség ismeretét és azon belüli kapcsolatait is jelenti. Jelenti továbbá az egymás iránti bizalmat, a kölcsönös támogatást és szolidaritást, a közös normákat és a viszonyosságot. A részvétel magas aránya jó indikátora az egészséges, jól működő közösségeknek.

Beszélhetünk a részvételről a *társadalom* szintjén is, amikor a részvétel a társadalom interakciós és intézményes folyamataiban valósul meg – kapcsolati és kommunikációs rendszerek, az intézmények létrehozásában (új intézmények, pl. civil szervezetek alapítása, szociális szolgáltatások megszervezése, törvények előkészítése, az egyeztetés és érdekképviselő intézményeinek működtetése stb.), valamint a meglévő intézmények használatában nyilvánul meg (a lehetőségek ismerete és kiaknázása, a törvények betartása vagy megkerülése stb.).

Politikai megközelítésben a részvétel a döntési folyamatok különböző szintjein való részvételt jelenti. Ez az a szint, ahol a leginkább beszélhetünk a részvételi demokrácia érvényesüléséről. A részvétel itt ugyanis azt jelenti, hogy az állampolgári akarat közvetlenül – s nem képviselők útján – érvényesül. Az állampolgárok és szervezeteik részt vesznek a közösségi-társadalmi tervezési és döntési folyamatokban.

A részvétel – csakúgy, mint a közösséghez tartozás! – megvalósulhat önmagától, szakemberi beavatkozás nélkül is. Hogy mikor és milyen mértékben van szakmai beavatkozásra, „rásegítésre” szükség, azt a közösség érettsége – tanultsága, szervezettsége és állampolgári kultúrája, fegyelme – határozza meg.

Bevonás szükségességéről a leggyakrabban akkor beszélünk, amikor az adott közösség és tagjai alacsony részvételi aktivitást mutatnak a közösség/társadalom interakciós és intézményi folyamataiban; amikor az egymás iránti bizalom és szolidaritás gyenge; a kölcsönös segítés, a cselekvő viszonyok, az önkéntesség és a civil intézmények, hálózatok száma csekély; a lakosok nem ismerik jogaikat, kötelességeiket, lehetőségeiket és a meglévő (állami) intézmények elvben értük, gyakorlatilag azonban nélkülük működnek; s a döntési/ellenőrzési folyamatokban résztvevők száma alacsony.

„Az *életképes helyi közösség* az, amelyikben a lakosok együtműködnek annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb szempontú hatással legyenek a helyi társadalom szabályaira; amelyikben a lakosok a közösségi életre vonatkozó célokat tűznek ki maguk elé, és amelyikben az emberek képesek is e célok megvalósítására.” (Schönberg 1979.)

„A közösségfejlesztést szűkebben és tágabban is értelmezhetjük. A neveléstudományban és a pszichológiában a gyermek személyiségfejlődését, az

életvezetést elősegítő pedagógiai módszer, de a társadalomtudományban, a közösségi munka fogalomtárában egyszerre jelent részvételre ösztönző módszert, szakmát és mozgalmat is. A közösségfejlesztés valamennyi jelentéskörében a tevékenység a szociális és állampolgári kulcskompetencia fejlesztésre irányul, akár egyénre, akár kiscsoportra, akár lokálisan, érdeklődés vagy lelki hasonlóság alapján szerveződő közösségre vonatkoz-
zon is, a társadalmi tőke erősítését szolgálja”. (Arapovics 2016.)

Útmutatónk a közösségfejlesztésre mint társadalmi beavatkozásra tekint, a közösségfejlesztő szakma eszközeit és módszereit fogalmazza meg. A közösségfejlesztési gyakorlat kialakításának egyik meghatározó személyisége, Beke Pál megfogalmazásában: „A közösségfejlesztés (...) nemcsak emberi képességfejlesztés, együttműködési készség-kialakítás, és nemcsak az együttműködés elindításának gyakorlata, hanem mindennek feltételeinek a megteremtése is azon a településen vagy abban a kistérségben, ahol az érzékelt problémák vagy az érintett személyek élnek. Ilyen értelemben a közösségfejlesztés nemcsak humán képességfejlesztő program, hanem szervezet- és intézményfejlesztési, település- és térségfejlesztési feladatokat is magában foglaló komplex tevékenység.” (Beke 2001. 377-378.)

A közösségfejlesztés hét fő fázisát Varga A. Tamás (Varga – Vercseg 1998.) foglalta össze:

Új mozgások létrehozása. Ez a lakosság és szervezeteinek bevonását jelenti: az érintett körzet megszervezését, a kapcsolatfelvételt, majd a kommunikáció kereteinek kialakítását.

A helyzet feltárása. Ez a fázis társadalmi-gazdasági diagnózis létrehozása, melynek felállításában a közösség nem-szakember tagjai is aktív szerepet vállalnak. A legfontosabb a közösség önmagáról való tudásának feltárása és a problémák azonosítása, de fontosak a helytörténeti, településszociológiai, statisztikai, valamint a szakterületi és fejlesztési anyagok feltárása, s e tudás közösségi használatba vétele is.

A közösség véleményének, késztetéseinek és cselekvési potenciáljának feltárása és a problémák mellé rendelése. A folyamatot nem a szervező/fejlesztő, hanem – szükség esetén, az ő segítségével – a közösség maga végzi.

A feltáruló feladatok közös rangsorolása, a problémamegoldó folyamatok tervezése, a cselekvési terv és az önszervező projektek készítése.

„Intézményépítés”, azaz új szokások és szervezetek életre segítése a helyi közösségben, új közösségi szervezetek megalakulása, képzések, a cselekvéshez szükséges attitűd kialakítása és a technikák elsajátítása, különböző helyi tevékenységek (projektek) beindulása, információs rendszer kialakítása, a nyilvánosság fórumainak létrehozása. A nyilvánosság érdeklődésének felkeltése, PR tevékenység. Az önszervező folyamatok életben tartása, segítése.

A partnerek megkeresése és aktivizálása: kapcsolatszervezés, hálózatépítés a helyi, országos és nemzetközi szervezetek között, konfliktuskezelés, érdekérvényesítés.

A munka koordinálása, az esetleg elakadó megvalósítások tovább-
lendítése, a megvalósult folyamatok értékelésének és a továbblépés tervezésének segítése, szakmai segítségnyújtás a lokális társadalom-
fejlesztés szellemi infrastruktúrájának megteremtésében, a döntésho-
zók és a jogalkotás befolyásolása.

A közösségfejlesztés fázisai¹

9–12 hónap a folyamat. Kb. 1–2 év kell a folyamat megszilárdításához.

Tisztáztuk tehát, hogy milyen elvek alapján dolgozunk és milyen folyamatban. A továbbiakban a folyamatok lépéseit mutatjuk be, ám előtte még egy elengedhetetlenül fontos szakmai feltételt támasztunk a munkában résztvevők elé:

A módszerek és a technikák alkalmazásának rendjét és kombinációját a körülmények határozzák meg. A közösségfejlesztési folyamatban egyidejűleg számos módszert és technikát alkalmaznak a folyamat résztvevői, mindvégig *közösségi munkamódban*. Ez azt jelenti, hogy elsősorban nem a közösségfejlesztő, hanem a közösség aktivizált tagjai tárnak fel szükségleteket, keresnek cselekvő állampolgárokat, terveznek programokat stb. Nem a fejlesztő maga (önmaga, tanulmánya számára) tárja fel tehát a helyi szükségleteket, az ott élő Ember tudását és hagyományait, intézményeit és jellemző munkaformáit, a jelen társadalmi szerveződések, a kistérségben elfoglalt szerepeket és a helyi közösség funkcióit stb. A legfontosabb, hogy a fejlesztővel együtt *maguk a közösség szereplői is ismerjék meg saját közösségüket és kultúrájukat!* A közösségi munkamódban történő cselekvés nem a fejlesztőt, hanem a közösség tagjait juttatja jelentőséghez.

¹ Arapovics Mária idézett tanulmányában és Beke Márton előadásában <http://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20151009/beke-marton.pdf> megjelent ábrák alapján

A közművelődési intézmények, a múzeumok és könyvtárak paradigma-váltását jelenti a kulturális közösségfejlesztés, melynek kiindulópontja a közösség és annak létező és lehetséges kulturális értékei. (Arapovics 2016.) A kulturális közösségfejlesztés célja a kulturális aktivitásra, helyi kulturális élet szervezésében és alakításában való szerepvállalásra ösztönzés, a kulturális részvétel fejlesztése. Az értékek feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, megújítása és átörökítése a helyi közösségek és a kulturális intézmények aktív együttműködésével hozzájárulnak a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez.

Az alábbiakban a fentiekben ismertetett folyamatot, továbbá szakmai elveket alapul véve a közösségfejlesztés főbb módszereit, eszközeit vesszük sorra. Ismertetjük ezek – a fogalomtárunkhoz kapcsolódó – definícióját, célját és feltételrendszerét, az egyes módszerek, eszközök alkalmazása, megvalósítása során figyelembe veendőnek tartott módszertani szempontokat, a várható, remélhető eredményeket, továbbá az egyes módszerekről, eszközökről további ismereteket, azok alkalmazásának tapasztalatait ismertető szakirodalmakat, forráshelyeket.

1. Helyzetelemzés

1.1. Közösségi interjú

DEFINÍCIÓ

A kezdeményezés, a lakosság megszólításának és bevonásának egyik fontos módszere a közösségi interjú. Azért nevezzük „közösségi”-nek (holott négy szemközti beszélgetésekről van szó), mert az a helyi közérzetre, az egyén és a közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára, a közösségi fejlesztési elképzelésekre és a cselekvési kapacitásra kérdez.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A közösségi interjú célja főként az, hogy bekapcsolódásra, a közösség, a helyi társadalom életében történő cselekvő részvételre mozgósítson.

KULCSFOGALMAK

közösségi interjú; a helyi identitás tartalma; közösségi fejlesztési elképzelések; közösségi cselekvési kapacitás

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségsszervező, helyi közösségi önkéntesek
- tárgyi: összejöveteli/pihenő terem az interjút végzők számára, számítógépes kapacitás, jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Interjút nem csak a közösségfejlesztő, hanem az általa első körben meginterjúvált és vélhetően kezdeményezni akaró „központi mag”, a lakosságból kiválasztódó, érdeklődő és cselekedni akaró önkéntesek csoportja is készíthet. Ennek oka nem csak az, hogy máskülönben

nem tudnának elegendő számú interjút készíteni, hanem az is, hogy a közösségfejlesztés már a kezdetektől törekszik a közösségi munkamód alkalmazására. A közösségfejlesztő feladata ebben a fázisban a „központi mag” tagjainak a felkészítése a kezdeményezés, az interjúkészítés funkciójára és módszertanára.

A kapcsolatépítés első lépése azok megkeresése, akiket a helyi közösségi élet néhány, általuk ismert vezetője jelentős helyi polgároknak, véleményformálóknak (opinion leaders) tart. Felkéri őket egy közös beszélgetésre, ún. interjúra, miután ismertette a felkeresés célját és az elfogadásra nyert. Az első interjú végén a kezdeményező felteszi a kérdést, hogy szerintük kit érdemes még felkeresni és megkérdezni? Így a helyi emberek szinte közreadják a kezdeményezőket, s közben közösségi hálózatot építenek. Ebből a helyi hálózathoz nő ki fokozatosan az ún. „szélesebb kör”, aminek majd a közösségi beszélgetésekben és a közösségi felmérésben lesz döntő szerepe, s amelyek által körük tovább bővül.

Az interjú három alapkérdés megválaszolására indít, mozgósít:

- Mit jelent számára itt élni? (Mi a jó az itteni életben? Mi a rossz?)
- Min változtatna és hogyan?
- Ő maga mivel tudna hozzájárulni a változásokhoz?

Alapvető magatartásunk a segítő meghallgatás, az empátikus magatartás. Törekedjünk arra, hogy beszélgető partnerünk jól érezze magát az interjú közben, ezért a pozitív visszaigazolás megengedett. Ha partnerünk törekszik a kommunikációs egyensúlyra és rólunk kérdez, magunkról is elmondhatunk annyi odaillő információt, amennyit szükségesnek érzünk. Ne akarjunk másnak látszani, mint akik vagyunk, mert csak önmagunk vállalásával lehetünk hitelesek.

Vigyázzunk arra, hogy ne igyekezzünk „mindent” kiszedni partnerünkől! Ellenkezőleg: szorítkozzunk csak a közösséghez való viszony megismerésére, s ne engedjük a beszélgetést a kapcsolati problémák felé terelődni. Akkor csináltunk jó interjút, ha utána partnerünk jól érzi magát és nem azon rágódik, hogy ezt vajon miért is mondta el, minek adta ki magát egy majdnem idegennek, és egyáltalán: mit akart a kérdező, és mit kezd ezekkel az információkkal?

A beszélgetés végén kínálunk fel egy következő beszélgetési lehetőséget, de immár nyilvános, *közösségi beszélgetésre* (módszertanát ld. alább, *külön!*), valamennyi beszélgetőpartnerünk együttes meghívásával. Tegyük világossá, hogy itt egy közösségi cselekvés indul, aminek tartalmát és módszereit a közösségben élők tervezik meg és együtt is valósítják meg, s hogy ezt a folyamatot szakemberek segítik, s a folyamatban az ő személyes részvételét nagyon fontosnak tartjuk. Jó, ha a közösségi beszélgetést illetően konkrét időpontban és helyszínben maradva búcsúzunk el egymástól.

Az interjú után természetesen nem adunk és viszünk információkat a helyi lakosoknak egymásról. Az interjú során a legegyszerűbb a diktafon vagy a jegyzetfüzet használata, de ha ez bizalmatlanná tenné beszélgetőpartnerünket, mellőzzük használatukat, és a beszélgetés után készítsünk magunknak jegyzeteket. Az interjú tartalma személyhez kötődően soha nem kerül nyilvánosságra, de tartalmi elemei, pl. egy későbbi projekt-összefoglalóban vagy pályázatban, nyilvánosságra kerülhetnek.

Elképzeltető, hogy találkozunk nagy egyéniségekkel, olyanokkal, akik a közösség normáinak megtestesítői vagy ritka (helyi) tudás birtokosai. Velük már készíthetünk olyan interjút vagy interjúsorozatot, amelyben életútját vagy mesterségbeli tudását, a helyi hagyományokat kérjük ismertetni, ám ezeket sem pusztán a helytörténeti gyűjtés céljával, hanem azért, hogy tudásukat – a helyi nyilvánossággal felerősítve – visszaadjuk annak a közösségnek, amelyből vették (portréfilm, verseskötet, cikkek a helyi lapba, ill. évkönyvbe, iskolai tanórákon való bemutatás stb). Ezek az interjúk így a közösségi identitás élményt nyújtó forrásai lesznek.

Az interjúkat a közösségfejlesztő segítségével a helyi önkéntesek összegzik és csoportosítják. Körvonalazódik a helyi identitás tartalma, készül egy érték- és problémalista, és képet kapunk a helyi közösség cselekvési kedvéről, hozzáértéséről (ti. hogy milyen munkákban tudná segíteni a közösség általi fejlesztést?)

Elegendő számú interjú elkészültével a fejlesztőben és immár a szélesebb magban is kialakul egy ismerethalmaz azokról az ügyekről, amelyek a helyi embereket foglalkoztatják. Nem tudnak azonban még a problémák között súlyozni – s ez nem is az ő feladatuk, hanem a közösségé! –, ennyiből még nem látszik kibontakozni a helyi cselekvés néhány fő iránya. Ehhez a nyilvános, ún. közösségi beszélgetések segítenek hozzá (ld. ott!)

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- Kialakul a helyi kezdeményezők köre – „központi mag”,
- megindul a helyi önkéntesek kiválasztódása – „szélesebb kör”, kialakul az első hálózati kezdeményezés,
- helyi önkénteseket teszünk képessé a közösségi interjúzásra,
- körvonalazódik egy kép a helyi identitás tartalmáról, a helyi fejlesztési elképzelésekről és erőforrásokról, s a megkérdezettek cselekvési hajlandóságáról.

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet
www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*.

Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete
www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

1.2. Közösségi beszélgetés

DEFINIÓ

A közösségi beszélgetés (és azok sorozata) a közösségi interjúk során szerzett tapasztalatok, feltáruló értékek és közösségi problémák nyilvánosságra hozatalát, közösségivé tételét és megbeszélését jelenti. A közösségi beszélgetés(ek) a meghívott interjúalanyok és az általuk bevont szomszédok, ismerősök, valamint a helyi intézmények képviselőinek körében történik, a közösségfejlesztő vezetésével.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- ráismerünk, hogy ügyeink közösek;
- új megközelítésben, új perspektívában látjuk őket;
- biztonságérzetet ad, hogy nem vagyunk egyedül;
- közösségi felelősségvállalás, elköteleződés jöhet létre;
- a közösségi helyzet hozzásegít a fontos helyi ügyek közösségi kezelésének körvonalazásához;
- megszületik a terv a még szélesebb kör bevonására (*ld. közösségi felmérés!*)

KULCSFOGALMAK

közösségi beszélgetés; a helyi értékek és problémák – ügyek – tudatosítása, közösségivé tétele; elköteleződés a közösségi cselekvés mellett

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségsszervező, aktivizált és aktivizálódó helyi lakosok
- tárgyi: összejövetei terem, jelenléti ív és emlékeztető
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Az első közösségi beszélgetésen a kezdeményezők az egybegyűlték nyilvánossága előtt beszámolnak az interjúk során szerzett tapasztalataikról, a feltáruló értékekről, közösségi problémákról, helyi ügyekről → **közösségfejlesztői/helyi önkéntes beszámoló**, majd felkérjük a jelenlévőket arra, hogy válasszák ki ezek közül a számukra legfontosabb területeket → **közösségi beszélgetés, vezeti a közösségfejlesztő**.

Amikor ez a lista összeáll, közösen megállapodnak a témák megvitatásának sorrendjében és az időpontokban → a közösségi beszélgetés szabályos időközönként **folytatódik, így – szokássá válva – új intézmény épül a helyi közösségben**.

A következő nyilvános közösségi beszélgetéseken a közösség interjúkkal aktivizált tagjai mindig **egy általuk kiválasztott témakört** járnak körül (pl. az ifjúság helyzete, munkahelyteremtés, helyi nyilvánosság).

A közösségi beszélgetésre a közösség tagjai heterogén elvárásokkal érkeznek. Időbe, néha több találkozásba is kerül, amíg megértik egymást, hogy ki mit akar. Nagyon gazdag csoportdinamikai folyamat ez, amelyben kiderül, hogy lehetséges-e közösségi cselekedetekbe kezdeni, vagy további egyéni munkára, interjúzásra és más módszerekre van még szükség. Néha csalódást okoz az, ha kevesebben jönnek el, mint ahány emberrel egyénileg beszélgettünk. Az emberek sok ok miatt távol maradhatnak – szokatlan nekik ez a munkamódszer; nincs önbi-zalmuk mások előtt beszélni; korábban kudarc érte őket a nyilvánosság előtt; tartanak attól, hogy a fejlesztők, vagy más csoport emberei is fel akarják használni őket valamire; nem jönnek el azok, akik úgy vélik, hogy nincs szükségük ilyesmire – pl. a jómódúak, az elfoglaltak vagy éppen a szegénységük miatt sérültek, de ilyenek lehetnek az átlagosnál jobban képzettek, a döntéshozók, helyi "hatalmasságok", stb. Őket is be kellene vonni a közösségi folyamatba, de külön stratégiák alapján. Aki például egyszer eljön ugyan, de később nem lehet a folyamatban tartani, mert túlságosan elfoglalt és türelmetlen a problémák kibogozásához – vagyis ő már ott tart, ahová a többiek majd beszélgetések során át érkeznek el –, azt fel lehet pl. készíteni egy eljövendő későbbi belépésre.

Ha a **szélesebb kör bevonásának igénye** a nyilvánosságban megfogalmazódik – s ez majdnem mindig megtörténik –, akkor már az első nyilvános beszélgetésen fel lehet vetni a *közösségi felmérés* alkalmazhatóságát. (*A módszer ismertetését ld. külön!*) Ne siessünk azonban a kérdések formalizálásával, különösen akkor ne, ha azt látjuk, hogy az emberek szívesen beszélgetnek cél nélkül, élvezik egymás társaságát, és van még mondanivalójuk egymás számára. Előfordulhat, hogy már régóta összejárnak a helyi lakosok, de még az első kérdést

sem fogalmazták meg – igaz, hogy közben már számos problémájukat megoldották. Tapasztalataink szerint ugyanis **gyakran indul be közösségi cselekvés** a folyamat e kezdeti szakaszában, mégpedig általában a könnyebben kezelhető, hálás, sikerrel kecsegtető helyi ügyek mentén. Olyan közösségi cselekedetek ezek, amelyekbe a közösség tagjai minden különösebb felkészülés nélkül belefoghatnak, mert korábbi közösségi szocializációjuk, kulturális készenlétük ezt lehetővé teszi. Bonyolultabb, tervezést, egyeztetést, forrásteremtést, partnerség építését igénylő feladatok a folyamatnak csak későbbi időszakában, a cselekvési tervek elkészülése után realizálódhatnak.

A meghívás: a nyilvános közösségi beszélgetésre a kezdeményezők a legkülönbözőbb módon hívhatják meg a közösség tagjait: személyesen felkereshetik a számottevő embereket és elmagyarázhatják nekik, mire készülünk; meghívókat küldhetnek ugyancsak nekik; plakátokon, hangos bemondóban, a helyi újságban, kábeltévén és mindezek tetszőlegesen kombinációjával kelthetik fel a lakosság érdeklődését. Ha az első beszélgetés jól sikerül és ennek híre bekerül a helyi nyilvánosságba, további beszélgetések szervezésére nyílik lehetőség, amelyek aztán heti-kétheti rendszerességgel visszatérhetnek.

A kezdeményező(k)nek tisztában kell lennie azzal, hogy a közösségi beszélgetések **résztvevőinek száma** még a leggondosabb szervezés ellenére is nagyon változó lehet, s hogy ez nem kudarc! Vannak sokak érdeklődésére számot tartó témák, míg mások kevesebb embert érinthetnek. A folyamatnak megvan a maga dinamikája is: eleinte sokan érdeklődnek, majd számuk fokozatosan redukálódik a „legelszántabbakra”. A kezdeményező(k)nek meg kell érezni(ük), hogy meddig lehet feszegetni az ügyek e módszerrel történő közösségivé tételét és mikor kell váltani. 8-10 beszélgetés után (néha hamarabb is) már érezhetik úgy a résztvevők, hogy „jó lenne már tenni is valamit!”, s ez a módszerváltás esedékességét jelzi.

E beszélgetések során fogalmazódtak meg azok a kérdések és cselekvési alternatívák, amelyek köré a közösségi cselekedetek szerveződnek. A nyilvános beszélgetéseket **közösségi tervezésnek** kell követnie, amelyhez több módszer közül is válogathatunk. Ha azonban azt szeretnénk elérni, hogy a kezdeményező csoport, a központi mag kibővüljön, s hogy a közösségi problémamegoldásnak egy szélesebb közösségi bázisa alakuljon ki, s ha minderre elegendő idő áll rendelkezésre és a folyamat iránt már elköteleződött kezdeményezők akarata elég erős, akkor mindenképp ajánlott **a közösségi felmérés** módszerének alkalmazása.

Minden közösségi beszélgetésen **jelenléti ív** készül és utána **emlékeztető**, amelyet egy közművelődési/közgyűjteményi intézményben tesznek elérhetővé.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- tovább bővül a potenciális helyi cselekvők szélesebb köre
- megvalósulnak a célok:
 - közösségi felelősségvállalás, elköteleződés jöhet létre
 - a közösségi helyzet hozzásegít a fontos helyi ügyek közösségi kezelésének körvonalazásához
 - megszületik a terv a még szélesebb kör bevonására (ld. *közösségi felmérés!*)

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet
www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*. Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete
www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

1.3. Közösségi felmérés

DEFINÍCIÓ

A közösségi felmérés egy „ajtótól ajtóig” történő, a helyi lakosok aktív részvételével megvalósuló, közösségfejlesztő aktivizáló módszer, amelyen keresztül mindenki megszólításra (bevonásra) kerül a településen, s a közjóért cselekvők köre szélesedik.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- A helyi cselekvők körének további szélesítése.
- A helyi embereket valóban érdeklő ügyekről széles körű véleményhalmaz gyűjtése, a közösség tagjainak cselekvési hajlandóságát és cselekvési kapacitását is célzó felmérés.
- A legszélesebb körű megszólítás. Azok is állást foglalnak, véleményt nyilvánítanak, akik ezt eddig azért nem tették meg, mert személyesen, szóban nem volt rá alkalmuk, kedvük.

A kérdőív összeállításának és a felmérés megvalósításának feltétele: rendelkezünk a közösségi interjúk és a közösségi beszélgetések elemzett eredményeivel, ld. ezek módszertanát is!

KULCSFOGALMAK

helyi ügyek; közösségi felmérés; „ajtótól ajtóig” felmérés; gyűjtőmódszer; közösségfejlesztő aktivizáló módszer

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségsszervező, aktivizált helyi lakosok (önkéntesek)
- tárgyi: összejövetelre és folyamatos képzésre alkalmas, rendszeresen rendelkezésre álló terem, tábla/filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

A közösségi felmérés során tehát a szomszédok keresik fel egymást egy, a kezdeményezők által a közösségi beszélgetéseken összeállított kérdőívvel (*ld. a közösségi beszélgetést is!*).

A kérdések azokat az alternatívákat ajánlják választásra, amelyek e beszélgetések során kikristályosodtak. A kérdőív azonban nem csak véleményekre kíváncsi, hanem fejlesztési ötletekre is, és a választások mellé rendelhető cselekvési kapacitást is feltárja, hogy az adatok összegzése és az eredmények értékelése után több közösségi csoportban is megindulhasson a tervezés és a megvalósítás.

Ha a nyilvános közösségi beszélgetéseken felvetődik a közösség minden tagja megkérdezésének, bevonásának gondolata, a fejlesztő(k) megkérdezheti(k), hogy a jelenlévők részt vennének-e egy teljes körű közösségi feltárás megszervezésében és lebonyolításában? Röviden ismertetni lehet a munka menetét, és ha a közhangulat igenlő, újabb találkozót lehet megbeszélni a lakosokkal, most már a munka konkrét megszervezésére. Megígérheti(k), hogy minden lezárt témáról összeállít(anak) egy kérdéssort opcionális válaszokkal, s valamennyi téma kivesézése után pedig egy kérdőívjavaslatot, amelyet végül a közösség tagjai megvitatnak, korrigálnak és jóváhagynak. (*A kérdőív megalkotására vonatkozó módszertant, ill. a közösségi felmérését is részletesen ld. a megadott irodalomban – Községfejlesztő leckék, 39-45. o.*) Az így összeállított kérdőívet azután a kezdeményezők széthordják a településen/szomszédságban élő minden felnőtt állampolgárhoz, majd beszedik, munkacsoportokban elemzik és értékelik, s belőle cselekvési tervet készítenek, melynek megvalósítását a folyamat során megalakult civil szervezetek és az általuk szervezett belső és külső partnerek együttesen végzik. (*Ld. helyi cselekvési terv!*)

Végül az eredményeket és a cselekvési tervet a szélesebb kör tagjai, az „aktív mag” bemutatja a nyilvánosságban, és kiadvány formájában is elkészíti, s ezt minden háztartásba személyesen elviszi. Ajánlott,

hogy a közösségi felmérés eredményeit és a helyi cselekvési tervet a település képviselőtestülete megismerje, megtárgyalja és tevékeny szerepet vállaljon a megvalósításban.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- A helyi cselekvők köre tovább szélesedik;
- aktivizált, tudatosuló, a helyi cselekvésre képessé váló lakosság;
- erősödő közösségi identitás;
- cselekvő közösségi csoportok létrejötte;
- új kapcsolatok, szomszédsági viszonyok és partnerségek kialakulása;
- helyi nyilvánosság fejlődése;
- együttműködés a közjóért.

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEI I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet
www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEI I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*.

Parola füzetek. Budapest, Községfejlesztők Egyesülete

www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

1.4. Helyi cselekvési terv

DEFINÍCIÓ

A közösségi felmérés eredményeire épülő terv, amely nemcsak a településen élők szükségleteit, saját jövőjükre, településükre vonatkozó elképzeléseit tartalmazza, hanem amelyben a lakosok aktív szerepet is vállalnak a tervek megvalósításában.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

Cél, hogy ennek elérése érdekében az önszervező lakosok partnerként dolgozzanak együtt más civil szervezetekkel, saját önkormányzatukkal, szakmai szervezetekkel és a gazdasági élet szereplőivel.

Összeállításának feltétele: *rendelkezzünk a közösségi felmérés, a közösségi interjúk és a közösségi beszélgetések elemzett eredményeivel, ld. ezek módszertanát!*

KULCSFOGALMAK

helyi cselekvési terv, partnerség, képessé tétel – képzések, új intézmények létrehozása a helyi közösségben, helyi cselekvés, koordináció

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségszervező, a partnerek konzorciumának cselekvő részvétele a munkában – önkormányzat, civil szervezetek, szakmai szervezetek és intézmények képviselői, az üzleti szféra szereplői
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

A helyi cselekvési terv hosszabb távra, 3-5 évre szól és megvalósulásához több területen kell tervezett és összehangolt lépéseket tenni. E megtervezett, egymást erősítő tevékenységek alkotják a cselekvési programot, amelyeket kisebb egységekre, ún. projektekre bonthatunk.

Célszerű egy tervezési mátrix felállítását és táblázatba foglalása a teendők időrendiségének meghatározására:

- mit kell **most**, azonnal kivitelezni, mit **hamarosan** és mit **később**?

A táblázat azoknak az itt és most közösen meghatározandó felelősöknek a körét is rovatba foglalja, akiknek a kompetenciájába a közösségi csoport szerint az adott ügy beletartozik: helyi önkormányzat, helyi lakosok, helyi közösségi szervezetek, szakértők, szakmai és érdekképviselői szervek, központi kormányzat stb.

	Teendők	Most	Hamarosan	Később	Felelős	Hogyan?
1.						
2.						

Tervezési mátrix minta

Lehet a táblázatnak egy **hogyan?** rovata is, amelybe a megvalósítás módjait írják, pl. 1. lépés: képzés, 2. lépés: a szervezet (pl. szövetkezet) megalakítása stb.

A programban valószínűleg több projektötlet is kirajzolódik az alkalmazott aktivizáló módszerek (interjúk, közösségi beszélgetések, közösségi

felmérés) eredményeiből, s belőlük akár több is vonatkozhat ugyanannak az ügynek a kezelésére. Ezeket felfoghatjuk alternatív megoldási lehetőségekként, amelyeket elemeznünk kell, s el kell döntenünk, hogy közülük melyik az, amelyik a közösség jelenlegi kapacitásával (munkabírással, szakértelmével, anyagi tehetségével) a leginkább összhangba hozható. A jónak, reálisnak ítélt probléma-megoldás(ok) ezek után már egy projekttervezési munka tárgyát képezhetik.

A mérlegelés szempontjai. A projektek tervezésénél számba kell venni, hogy melyek a megvalósításához szükséges emberi befektetések: közösségi szerveződések, tanulási, tájékozódási folyamatok beindításának szükségessége; anyagi befektetések; vállalkozási, szövetkezeti formák keresése, pályázati lehetőségek; s mindehhez milyen szakmai, szaktanácsadói, információs és szervezési háttér, közösségi álláshely/ek teremtése szükséges stb.

További szempontok lehetnek:

- kezdő (első) helyi cselekvés esetén a gyors siker erősíti az önbizalmat és további, bonyolultabb cselekedetekre is motivál – ilyenkor a gyorsan és egyszerűen kivitelezhető kezdés a szerencsés;
- ha a tervezést már gyakorlott civilek, erős szervezetek végzik az önkormányzattal, üzleti szektorral közösen, akkor akár nagyságrendekkel is nagyobb és bonyolultabb tevékenység megvalósításába kezdhetnek, gondos előkészítés, szakértők és partnerek folyamatos bevonása után.

KÉPESSÉ TÉTEL, KÉPZÉSEK

Számos szükségesnek megállapított feladat kivitelezése csak képzés nyomán valósulhat meg. Maga a feltárási folyamat is egy közösségi tanulási folyamat – akár tudatosítjuk ezt mindjárt a kezdetektől is, akár nem. A lokális közösségben történő gondolkodást is tanulni kell. Képzés szükséges bármiféle számítógépes munkához is. A partnerek keresése is akkor igazán hatékony, ha azt arra felkészített emberek végzik. A demokráciáról, a civil társadalomról, a kormányzati, a nem kormányzati és az üzleti szektor feladatairól is fontos tanulniuk a helyi önkénteseknek. A feltárási során megfogalmazódó feladatok is képzést tesznek szükségessé. A helyi projektek kulcsemberei megtanulnak pályázatot írni; a leendő vállalkozók vagy kisszövetkezetet alapítók vállalkozói- vagy szövetkezetalapítási tanfolyamon vesznek részt, ellátogatnak sikeres vállalkozókhoz, már működő szövetkezetekhez; a falusi turizmusba kapcsolódók vendéglátói- és nyelvtanfolyamokat, bel- és külföldi tanulmányutakat szerveznek, mert a példának van a legnagyobb mozgósító ereje stb. Az egyes tevékenységekhez szükséges pénz előteremtése is részben a közösség feladata. A pályázáshoz szükséges információk, a tevékenység rövid és hatásos összefoglalása, költségvetés készítése szintén megtanulandó feladat.

E képzéseket részben a közösségfejlesztők – kulturális közösség-szervezők, részben a szervezésükkel a közösséghez kapcsolható képzési szervezetek végzik. A kiképzett helyi önkéntesek a település önkéntes közösségi szervezőivé válhatnak.

PARTNERSÉG ÉPÍTÉSE

A tervet el lehet juttatni a közösségen túlra, a szomszédos önkormányzatokhoz és civil szervezetekhez, a kistérség, a régió településeinek hasonló munkát végző közösségeihez és önkormányzataihoz; a megyei közgyűléshez; remélt partnerintézményekhez és szervezetekhez, potenciális támogatókhoz, a médiához. Ez a munka egyben lobbizás is, a feladattervben meghatározott külső segítség bevonása, aktivizálása – szakértők és pályázati támogatás, közösségi álláshely teremtése stb.

Fontos tehát, hogy az alakuló új közösségi szervezetek menedzseljék a tervet. Osszák föl maguk között, ki kivel lesz kapcsolatban és ki kivel beszél meg később személyesen is a korábban írásban megküldött tervet. Az így született észrevételeket, megállapításokat pedig folyamatosan be lehet építeni a tervbe.

ÚJ CIVIL SZERVEZŐDÉSEK MEGALKULÁSA – INTÉZMÉNYEK ÉPÍTÉSE A HELYI KÖZÖSSÉGBEN

A közösségi feltárást végző helyi lakosok, a kezdeményezők, a szerkesztők, a kérdezők, az értékelők stb. már maguk egy közösséget alkotnak, amelynek saját tevékenysége maga a közösségi feltárás, és amelynek költségeire pályázhat is. E közösség mellett még számos másik is kibontakozik a tervek megvalósítása során, amelyekkel immár önmagukon belül kell újra végigbeszélni identitásukat, feladataikat, stratégiájukat, további, lehetőleg bentlakásos képzés keretében.

Segíthet új közösségek megalakításánál a helyi tehetségek közjóért való munkálkodása: pl. helyi lap indítása, múzeum kialakítása, nyelv-órák adása stb. Mindenütt közösségi megoldásokat keressünk!

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- az érintettek (helyi lakosok és szervezeteik), a bevonható szakmai intézmények és szakemberek részvételével létrejön a közösség helyi cselekvési terve
- a cselekvési terv partnerségben készül és tisztázott partnerségi viszonyban valósul meg: tisztázódik a program és projektjei tartalma, felelősei, megvalósítóinak köre
- koordinált, többszereplős fejlesztői tevékenység jön létre
- növekszik a folyamatban résztvevők helyi cselekvés iránti elkötelezettsége, tudása, részvétele
- új intézmények alakulnak a helyi közösségben

- fejlődik a helyi nyilvánosság
- kapcsolatok épülnek ki a településen kívüli világokkal
- a közösség további forrásokat teremti tervei folytathatóságáért.

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet
www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*.

Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete

www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

2. A projekt által érintett település, településrész, térség közösségi tevékenységének történeti feltárása

A közösségről való tudás – a közösségi munka szempontjából – akkor igazán értékes, ha használják is, mégpedig arra, hogy elősegítsék a közösségért való cselekvést. Ezért tartjuk hatékony módszernek a közösségi felmérést (*útmutatóját ld. fenn!*), mert ott a közösségről szóló tudást maguk a helyi polgárok szerzik meg, s ez lesz együttes cselekvésük alapja. A közösségi felmérés munkaeszköz, és nem végtermék: azért, mert célunk az egészséges, életerős, növekvő közösség, amelyikben a lakosok keresik lehetőségeiket életük jobbítására, és cselekvőek egy olyan helyi társadalom építésében, amelyet ők maguk szeretnének.

A közösségfejlesztő és a helyi közösségek is tájékozódnak írásos forrásokból, ám legfőbb forrásaik maguk a helyben élő emberek. A legfontosabb és legnehezebb a hihetetlen sebességgel változó jelenünk megértése, s ehhez a legtöbb ismeretet mindig a jelentős helyi polgárokkal, véleményformálókkal és az általuk ajánlott további lakosokkal folytatott interjúkból, a civil szervezetek vezetőitől, illetve hiteles képviselőitől, a közelmúlt közéletében szerepet játszott lakosoktól, a közszolgálatot betöltőktől tudhatjuk meg. Készíthetünk velük életút-interjút, szervezettörténeti interjút, szakmatörténeti interjút, de legfőképpen és elsősorban az előző fejezetben már ismertetett közösségi interjút, kitapogatózó a cselekvési hajlandóságot.

A közösségfejlesztési folyamat iránya egyre gyakrabban a helyi *társadalmi viszonyok* formálása, a konfliktusok feloldása, az együttműködés feltételeinek megteremtése. A helyi társadalmi viszonyok megismeréséhez ismernünk kell azt, hogy mennyire nyitott vagy zárt egy település. Nyitottságon azt értjük, hogy egy település milyen számú és kiterjedtségű külső kapcsolattal bír, s inkább ezek, vagy a belső kap-

csolatok határozzák meg a település társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyait. Meg kell ismernünk – a helyi lakosokkal együtt! – a helyi identitást és annak tartalmát (ld. közérzet-interjúk, közösségi felmérés, a legjobb tehát, ha ők maguk bontják ki!), a helyi politikai élet és érdekcsoportok erőviszonyait; a helybeliek informális kapcsolatait, az egyház társadalmi-jótékonyági tevékenységét, a civil szervezeteket és mozgalmakat, a település nyilvánosságát és abban a közösségek szerepét; az együttműködés, a kommunikáció, konfliktusok mibenlétét és természetét; a helyi társadalmi élet eseményeit.

Egyetlen fejlesztési iránynál sem kerülhető meg az *önkormányzat és képviselő-testület* működésének valamelyes ismerete, mely vonatkozik a képviselő-testületi élet, a közigazgatás és az önkormányzat viszonya, az önkormányzat kapcsolat- és információs rendszere, az önkormányzat gazdálkodása, az önkormányzat által kivetett helyi adók, az önkormányzat és szövetségesei, partnerei ismeretére. Nyilvánvaló, hogy számunkra a legfontosabb az önkormányzat településpolitikája és az állampolgárokkal és azok közösségeivel való kapcsolattartás gyakorisága, módjai.

Bármely irányú fejlesztésnél fontos a *helyi kultúra sajátosságait, a helyi szellemi életet* megismerni. A paraszt-, a bányáskultúra, a mára kihalt vagy kihalófélben lévő mesterségek meghatározóan hatottak művelőik gondolkodására, művelődési szokásaira, összejárási hagyományaira, s máig meghatározzák a települési gondolkodásmódot.

A fejlesztőnek alkalmazkodnia kell a közösségi együttlét kialakult formáihoz, a hagyományokhoz és szokásokhoz, s együtt kell működnie a kulturális-közösségi intézményekkel. A fejlesztői folyamat nem csak találkozási helyeket igényel, de művelődési szükségleteket is feltár, amelyeket együttműködés esetén a művelődési, közgyűjteményi, oktatási, közösségi és szociális intézmények jól ki tudnak elégíteni.

Természetesen az írásos forrásmunkákat is érdemes megismerni, ha van rá érdeklődés és kapacitás a közösségben. Kétségtelen, hogy a *település történetét* a legélményszerűbben a „nagy öregek” élet(út)történeteiből, elbeszéléseiből ismerhetjük meg, de levéltári forrásokból, dokumentumokból, helytörténeti munkákból, egyháztörténeti dokumentumokból, néprajzi gyűjtésekből, monográfiákból is. Fontosak a helyi közgyűjteményi és közművelődési intézmények saját gyűjtései, iratanyagai, a képviselőtestületi jegyzőkönyvek, településrendezési tervek, az egyesületekre, gazdálkodókra stb. vonatkozó megyei és országos címtárak, a Helységnévtár, a KSH adatai 1892-től, a Településtörténeti Tanulmányok, a Település- és Népiségtörténeti Értekezések stb., de a szociográfiai, a szépirodalmi művek is.

A települések közösségi tevékenységeinek történeti feltárásával foglalkozva (közösségfejlesztési szempontból) jelenleg nem célunk kitérni a fentiekhez hasonlóan meghatározó fontosságú további szempontokra, mint pl. a táji feltételek, adottságok; a közlekedés-földrajzi helyzet, forgalmi fekvés; a település fizikai „teste”, építésze hajdan és ma; az utcanevek, településrészek nevei, dűlő- és határrésznevek, történetük; a település rendezési terve; s nem vizsgáljuk a települést sem a maga környezetében, sem gazdasági és munkahelyteremtéssel kapcsolatos hagyományait, szokásait, de számos szempont ezek közül akkor is belekerülhet majd közösségi vizsgálódásunkba, ha eredetileg ezt nem céloztuk meg.

3. Akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok

3.1. Közösségi tevékenységek

A **közösségi akciót** útmutatónkban kettős értelemben használjuk: részben olyan közösségi tevékenységet értünk alatta, amely egyetlen módszer alkalmazásával kíván elérni egyetlen célt. Akkor is akciónak tekintjük e tevékenységet, ha céljánál annak hatása lényegesen összetettebb (pl. cél: egy közösségi kiállítás rendezése; hatás: a helyi részvétel fokozódása, a közösségi identitás tartalmában mélyebb megismerése; új kommunikációs helyzet teremthető generációk között stb.). Az akciót, a köznyelvi használatától némileg eltérően nem egyszeri, rövid idő alatt megvalósuló közösségi eseménynek gondoljuk, hanem olyan, akár hosszú távú munkálkodásnak is, amely egyetlen cél megvalósulására irányul (pl. a hagyományok feltárására, amely akár éveket is igénybe vehet).

3.1.1. Helyi hagyományok feltárása

DEFINÍCIÓ

„Akár a jelenkorig, akár a társadalom történetének egy korábbi szakaszában nemzedékről nemzedékre öröklődő, a település közössége(i) körében tovább élő tudás, ismeret, gyakorlat, jelentést hordozó cselekvéssor, mely az élet bármely területére vonatkozhat, a naptári év valamely jeles napjához, vagy egyéb, a helytörténetben kiemelt eseményhez kapcsolódik.

„...az egyik legfőbb különbség az ünnep és a látványosság között: utóbbinak csak nézői vagyunk, előbbinek aktív résztvevői, részesei.”
(Vanier 2006)

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A közösség bevonásával és aktivizálásával a jelenlegi helyi társadalom számára is releváns ünnepi hagyományok összegyűjtése, hiteles feltárása, jelen helyzethez történő adaptálása azzal a céllal, hogy a jeles napokhoz kötődő események újbóli megszervezése által erősödjön a helyiek identitástudata. Továbbá az adott településhez, esetleg néprajzi csoporthoz való kötődés nyomán bontakozzon ki a bevont egyének kreativitása, jöjjön létre az eltérő egyének, illetve generációk közötti párbeszéd, együttműködés, teremtsék meg az alkalom a közösség önreprezentációjára.

KULCSFOGALMAK

helyi hagyomány, közös ünnep, jeles napok, ünnepi szokások, hagyományéltetés, identitáskeresés, ünnepi szimbólum, közösségi önreprezentáció, közösségi emlékezet

FELTÉTELRENDSZER

Személyi: kulturális közösségfejlesztő mentor, programszervező, idősebb helyi lakosok, aktivizálható helyiek, fiatalok, önkéntesek, lehetőség szerint néprajzos muzeológus, esetleg tájház vezető

Tárgyi: a szokás feltárásához szükséges írott források, helytörténeti kiadványok, helyi lapok, magánlevelek, naplók, film- és hangzóanyagok (a felsoroltak közül amennyi lehetséges), a visszaemlékezések felgyűjtéséhez videokamera vagy diktafon és fényképezőgép, a szokás felelevenítéséhez szükséges tárgyi kellékek (pl. viselet, jármű, étel stb.), könyvtár, levéltár, múzeum gyűjteményei és dokumentumai

Anyagi: próbákhoz terembehelyezés (ha szükséges), külső közreműködők tiszteletdíja (pl. zenekar).

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Információk gyűjtése korábban életben lévő közösségi hagyományokról, ünnepekről.

Ezek jellegzetes típusai lehetnek:

- a) A naptári vagy egyházi év jeles, kiemelkedő napjaihoz kapcsolódó hagyományos közösségi tevékenységek, szokáscselekmények, ünnepi rítusok (pl. karácsonyi betlehemezés, Anna-napi bálók).
- b) A mezőgazdasági év tágabb időszakaihoz kapcsolódó események, természeti ünnepek (pl. farsangi mulatság, szüreti mulatság, nyári napéjegyenlőség stb.).
- c) A településre jellemző helytörténeti eseményekhez fűződő szokások, ünnepségek (pl. a település alapításának ünnepe, vagy egyéb történelmi esemény emléke), a rég- és közelmúlt helyi eseményeinek feltárása.

Ezek feltárása, megismerése az alábbi módszerek és források kombinálásával történhet:

- a) írásban már megjelent települési monográfiák, helytörténeti források alapján, amelyek lehetnek kézirati formában is, pl. szakdolgozat, helyi gyűjtés,
- b) helyi vagy megyei muzeális intézmény munkatársának kutatásai, publikációi alapján,
- c) interjúzás általi gyűjtéssel, információszerzéssel: az idősebb, vagy lehetőleg a legidősebb korosztály emlékezetére hagyatkozva a korábban életben lévő hagyományokról. A közösség által meghatározott szempontok szerint történik az interjúalanyok és az interjúvolók kiválasztása, valamint fogalmazódnak meg a kérdések (*ld. közösségi beszélgetés módszertana, közösségi tervezés*),
- d) levéltári iratanyagokból.
- e) Az interjúzás, beszélgetés során érdemes arra kérni az alanyokat, hogy próbálják meg felidézni a saját gyermekkorukat, fiatalkorukat:
 - Milyen közösségek voltak a településen? Ezek szerveződhettek korosztályok szerint (pl. lány vagy fiúközösségek, legényegyletek), munkavégzés (pl. bányászok, halászok), érdeklődési kör (pl. bélyeggyűjtő kör, dalárda) stb. alapján.
 - A közösségeknek voltak-e rendszeres eseményei, alkalmi, rendezvényei? Kik játszottak szerepet a közösségi alkalmak szervezésében? Fellelhetők-e még a szervezők leszármazottainak körében az ünnepi szokáshoz kapcsolódó tárgyi és/vagy szellemi emlékek (pl. forgatókönyv, szöveggönyv, családi emlékezet)?
 - Hogyan változott az adott közösségi ünnep, ünnepi esemény az évek, évtizedek során?
 - Milyen jeles napokhoz (pl. névnapokhoz – Katalin, György stb.) vagy egyházi ünnepekhez kapcsolódó események (karácsony, húsvét, templomi búcsú, úrnap körmenet, búcsújárás stb.) voltak a településen?
 - Ismer-e olyan történetet a település múltjából, mely fontos történelmi eseménynek mondható, amely érdemes lehetne a róla való megemlékezésre?
- f) Ha semmilyen formában nem sikerül információt gyűjteni korábban életben lévő hagyományos ünnepekről, akkor az általános jeles napokhoz kapcsolódó események is megszervezhetőek. Ezzel kapcsolatban ld. a szakirodalomnál megnevezett *Jeles napok, ünnepi szokások* c. kötetet. Érdemes a megalkotott hagyományok esetében is figyelembe venni a vidékre, tájegységekre, régióra korábban jellemző szokásokat, valamint a település adottságait (pl. szüreti mulatságot nem érdemes tartani, ha a településen nem természetnek szöölöt).

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

A település ünnepeihez, kiemelkedő alkalmaihoz kapcsolódó rendezvények, események erősítik a település vagy egy szűkebb csoport (pl. fiatalok, vallásosak, gazdálkodók stb.) összetartozását, a közösségi és helyi identitást.

Az ünnep kilépés a hétköznapi világból, megélése, méltó megemlékezése szint és különlegességet visz a hétköznapiakba, az ünneplés során a kikapcsolódás, a kulturális élmények, az ismeretszerzés is szerephez juthat.

Az ünneplés egyben szocializációs gyakorlat is, az ünnepi szokás felelevenítésébe bevont fiatalok megtanulnak ünnepelni, az idősebb generáció átadhatja tudását, hasznosnak, értékesnek érezheti magát.

Az ünnepi rítushoz kötődő cselekvés leképezi (és nemcsak tükrözi vagy kifejezi!) a társadalmi viszonyokat.

Az ünneplésnek etikai vonatkozásai vannak. Az ünnep kodifikálja az összetartozást. Az ünnep megkülönböztetett figyelem, egymás maradéktalan elfogadása. Valakit ünnepelni hívni tisztesség, elfogadni is tisztesség. Az Idegen nem lehet az ünnep részese: az ünnepre szóló meghívó a közösségbe szól, a rítus elutasítása a közösség elutasítása, egyedül nem lehet ünnepelni.

Szakirodalom, honlaplink:

HALÁSZ P.

2010 *Hagyományátadás. Módszertani segédanyag.*

Honismeret (különszám)

https://www.dropbox.com/s/ygv9mtcqjzfcqh/Honismeret_2010_ksz.pdf?m=

2010 *Helyi emlékezet, kulturális örökség, örökségvédelem* – sorozat módszertani füzetek.

Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

A sorozat elemei: http://www.muharay.hu/index.php?menu=124&h_id=217

MOHAY T.

2008 *Töredékek az ünnepről.* Budapest, Nap Kiadó 5-18.

Online letölthető: http://vigilia.hu/node/Vigilia_1996_12_facsimile.pdf

TÁTRAI Zs. – KARÁCSONY MOLNÁR E.

1997 *Jeles napok, ünnepi szokások.* Budapest, Planétás Kiadó

3.1.2. Községi eredmények bemutatása

DEFINÍCIÓ

A jelen útmutató keretében községi eredménynek tekintjük mindazon tevékenységeket, amelyek a település polgárainak, közösségeinek tevékenysége, együttműködése keretében a közösségfejlesztési folyamat során megvalósul, függetlenül attól, hogy a községi cselekvési tervben szerepel-e. Községi eredménynek tekinthető pl. bármely, a helyi közösség által szervezett program, esemény, a fiatalok által felújított ifjúsági klub, az újonnan létrehozott Facebook oldal... Azaz minden olyan esemény, akció, projekt, folyamat, „dolog”, amely a közösségfejlesztés eredményeként, következtében, illetve keretében valósul meg.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A községi eredmények bemutatásának célja az adott esemény, akció, projekt, folyamat, „dolog” minél többekkel való megismertetése, többek között annak érdekében, hogy arról ne csak azok értesüljenek, akik aktívan részt vettek a megvalósításban, hanem mások is.

KULCSFOGALMAK

bevonás, helyi cselekvési terv, helyi nyilvánosság, információs pont, a közösségfejlesztési folyamat eredményei, községi kiállítás

FELTÉTELRENDSZER

A feltételrendszer a választott eszköztől, módszertől függ.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Annak eszköztára, hogy egy-egy eredményt miképpen mutathatunk be minél többeknek, gyakorlatilag kimeríthetetlen:

- írunk róla a település honlapján, Facebook oldalán, a helyi lapban, figyeljünk arra, hogy ezt ne mi, hanem a megvalósításban részt vevők írják, megemlítve benne minél többeket név szerint (ezzel is elősegítjük a közösségért cselekvő helyiek községi elismertségének növekedését),
- az adott eseményről, a folyamat egyes lépéseiről tegyünk ki fényképeket a helyi kulturális intézmény előterében, a település egyéb községi tereiben (ide értve a vendéglátóhelyeket, de akár a buszmegállót is),
- tartsanak élménybeszámolót a megvalósításban részt vevők az előkészítés és a megvalósítás folyamatáról, ahol meg lehet ismerni pl. egy helyi fesztivál szervezésének kulisszatitkait,

- szervezzünk kiállítást, ahol be lehet mutatni pl. az újonnan indult kézműves szakkör keretében elkészült tárgyakat, vagy a területileg illetékes muzeális intézmény és levéltár gyűjteményeiből az eredményre jellemző tárgyakból összeállított tárlatot.

A közösségi cselekvési tervünk összeállítása során minden lehetséges esetben gondoljuk végig, hogy ha az adott tervünk megvalósul, akkor erről miképpen adhatunk hírt.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

Ezzel egyrészt elérhetjük, hogy egyre többek csatlakozzanak majd a közösségi programokhoz, másrészt növelhetjük a közösségért cselekvő, aktív helyi lakosok elismertségét.

Szakirodalom, honlaplink

Lásd az útmutató egyéb, közösségi folyamatokkal kapcsolatos pontjainál!

3.1.3. Közösségek szomszédolása Szomszédünnep, közösségi térkép készítése

DEFINÍCIÓ

Az egyének megszólításának és bevonásának egyik fontos módszere a Szomszédünnep. Az érintettek előre felvállalt kezdeményezéséhez a külső program hozzáadásával, a helyi akarathoz való hozzájárulásként működnek az igazi szomszédünnepek. Ez az alkalom találkozás, információgyűjtés, kapcsolódási pontok keresése is egyszerre. Spontán beszélgetések sorozata is ad számos információt, de egy közösségi térképpel, körkérdésekkel stb. kiegészítve egyszerre láttatja az egyént, az egyének sokaságát, sokszínűséget és az azonosságokat.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- találkozási alkalom megteremtése
- láttatni az egyének sokaságát – szimbolikusan és fizikálisan is
- információgyűjtés az egyénekről – közös adatbázis létrehozása
- azonosságok, közös pontok, tényezők megtalálása
- a további kapcsolódási lehetőségek megteremtése.

KULCSFOGALMAK

egyén, közös tényező, párbeszéd, érdeklődési körök, hiányérzetek, aktivitás, önkéntesség, szomszédság, szomszédolás

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, kulturális közösségsszervező, helyi közösségi önkéntesek
- tárgyi: terem vagy szabadtéri helyszín esetén sátor, padok, asztalok, filctollak, papírok, fal hiányában táblák, paravánok
- anyagi: nyomtatás, terem bérlés (ha szükséges)

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

Önmaga megfogalmazása: a „ki vagyok én?” kérdés megválaszolása, milyen szerepek jelennek meg az egyén életében (anya, feleség, tanár, szomszédasszony stb.), milyen csoportokhoz, közösségekhez tartozik, mire büszke.

A másik ember megismerésekor bármely tényező, tulajdonság azonossága bizalmat ébreszt, innen indulhat el egy közös párbeszéd. Az embereket jó érzéssel tölti el, ha hasonlóságot fedeznek fel a másokban, biztonságban érzik magukat és maguk is jobban megnyílnak.

A közös tényezők mentén **kialakuló párbeszéd**ek további érzéseket hoznak felszínre, pl. büszke vagyok arra, hogy..., jó lenne, ha ez és ez lenne a mi utcánkban, egy filmklub a faluban stb. Mindezek fogják adni egy közösség közös érdeklődési köreit. A felszínre kerülő hiányérzetek mentén szerveződhetnek közös 2-3 vagy akár több fős aktivitások.

Ezek az aktivitások, rendszeres találkozások szövik végül a „mi összetartozunk” érzést és haladhatnak egy közös identitás meghatározása felé.

Minden embernek biztonságérzetet ad, ha tudja, hogy része egy egésznek, s ő egyéni tudásával, cselekvéseivel hozzájárul a közös eredményekhez, hasznos tagjává válik közösségének. Mindennek alapfeltétele, hogy megismerjék egymást és kialakuljanak a párbeszéd.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Az összehívás történhet postaládákba dobott meghívókkal, ismerősi, baráti körökön keresztül. A közösségi térkép csatlakozhat egy már meglévő eseményhez is, ahol sok ember megfordul, pl. falunap, műsor vagy akár a piac sarka.

A Szomszédünnepek fontos része a „terülj asztal”², ami a meghívóban is szerepel.

Közösségi térkép: hivatott láttatni a még létre nem jött közösség egyes tagjait. Az utca, falu, városrész utcahálózata az ott lévő házak megjelölésével. Ide tűz fel minden résztvevő egy kicsi zászlót a saját nevével. A közösségi térkép lényege a (belső) erőforrás megjelenítése.

² Terülj asztal: a résztvevők által biztosított harapnivaló (étel, ital), „hazai ízek”

Kérdőív/adatlap: egyszerű kérdések mentén gyűjt információkat az emberekről; neme, életkora, mióta él itt, van-e gyereke (melyik intézménybe jár), mi a foglalkozása, mi a hobbija stb., elérhetőség, vállalna-e önkéntes munkát, miben járatos, miben tud segítséget adni, van-e olyan dolog, amiben részt venne, vagy ő szeretne valamit tanulni. Ez a gyakorlatban inkább adott kérdéssor mentén való lekérdezést jelent. Egy-egy adatlap kitöltése sem mindig teljes, hiszen tartalmaz olyan kérdéseket, amire első alkalommal bizalmatlanság, elköteleződés hiánya nélkül nem minden esetben válaszolnak a résztvevők.

Minden esetben fontos tudatosítani, hogy ezek az adatok és válaszok a közösség adatbázisába kerülnek. Érdekes a kérdezőnek visszacsatolni ennek hasznosságáról, pl. tudjuk ki a faluban a villanyszerelő, kitől tudunk tanácsot kérni konyhakert létrehozásához.

Ezek az életszerű, gyakorlatias példák sok esetben hozzá is járulnak, hogy akit kérdezzünk, önmagát megfogalmazza, felajánlásokat tegyen.

Falfirka: a kör-kérdések témája bármi lehet, célja a közös pontok, tényezők keresése. Nagy körök, amibe beleírhatnak pl. Hány gyermeked van? Mi a kedvenc filmed? Van-e valamilyen állata? Szinte bármi, minél egyszerűbb annál jobb. Egy ember több helyre is írjon és legyen lehetőség új körök felírására is.

Gyakori, hogy a körkérdéseknél spontán beszélgetések is kialakulnak. A közös érdeklődés, hiányérzet stb. mentén ötletek születnek.

Minden szomszédoló beszélgetés után köszönjük meg az aktív részvételt! Ha születtek ötletek, javaslatok, akkor azokat általános formában fogalmazzuk meg és kerüljenek fel az ötletfalra (nem ládába!). Elmenetelkor kérjük meg a résztvevőket, hogy jelöljék, melyik tetszik nekik, és hogy miben vennének részt szívesen.

Az adatok áttekintése után a közös érdeklődési területek, a hiányérzetek, és ötletek alapján lesz rálátásunk a tervezhető aktivitásokra. Az adatlapok információi pedig a kit milyen témában, milyen önkéntes tevékenységre kérhetünk fel. Az adatlap információiból arról is képet kapunk, hogy kik a társadalom könnyen bevonható tagjai: idősek, kisgyermekes családok.

Szerencsés, ha a résztvevők közül megláthatjuk azt a két-három ötletgazdát is, aki maga köré tud gyűjteni embereket a megvalósításhoz. Első időkben lehet szüksége lesz segítségre, biztatásra, de nagyon fontos, hogy a szomszédolást rövid időn belül aktivitás kövesse, lehet az bármilyen kicsi is. Pl. kijelölünk egy hétfélig napot közös ároktakarításra, kerítésfestésre a következő hónapban.

Ütemezés: érdemes félévente ismétetni, újra elkészíteni a közösségi térképet, hiszen új lakók csatlakozhatnak, javaslatok születhetnek, és akár régi résztvevők új felajánlást is tehetnek a közösség felé.

A két féléves alkalom között „dokumentáljuk” a megvalósult ötleteket. Ez bármilyen aktivitás lehet: Mi karácsonyfánk szabadtéri rendezvény, közös tavaszi fametszés, játszótér takarítás, Asszonyok reggelije, falinaptár készítés, ruha csere-bere, biciklitúra, filmklub.

Visszacsatolás: minden aktivitásról adjunk hírt újságban, honlapon (ha van), és az első közösségi térkép résztvevőinek e-mailben. Az új program, érdekes kezdeményezés egy idő után azokban is hiányérzetet kelthet, akik nem is voltak az adatbázisunkban, szebben fogalmazva még nem szerepelnek a közösségi térképen.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- az emberek jobban megismerik egymást
- láthatóvá válnak az egyének és azok mindenféle képességei, a közös érdeklődési körök, hiányérzetek stb.
- kialakul a kezdeményezők köre- ők lesznek az első önkéntesek
- félévente több aktivitás is történik
- híre megy, ezáltal bővül a résztvevők, önkéntesek köre
- kialakulnak az adott közösség rendszeres találkozási alkalmai, programnaplár készül

Szakirodalom, honlaplink

Wekerle Telep honlapja: www.wekerletelep.hu

3.1.4. Közösségi kiállítás

DEFINÍCIÓ

A közösségi kiállítás a lakosság megszólításának és bevonásának egyik módszere, az adott közösség kezdeményezésére jön létre, a helyi kultúrára, helytörténetre, tradícióra, teljesítményre (egyéni vagy közösségi), természeti és társadalmi értékekre, közérzetre, az egyén és közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára koncentrálnak, és a közösség aktivitásáról, pillanatnyi önértelmezéséről ad releváns visszajelzést a közösségnek.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- A helyi cselekvők körének szélesítése, kreativitásának kibontása; generációk közötti együttműködés erősítése
- A helyi közösség számára releváns témák elicitálása, megkeresése, összegyűjtése, kutatása, feldolgozása és strukturált bemutatása a közösség tagjainak kezdeményezésére, az ő aktív részvételükkel; a közösség tagjainak önértékelés-növelése és kompetenciáik fejlesztése a kiállítási és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek során.

- A legszélesebb körű megszólítás. A helyi lakosság minden tagja érintett valamilyen módon: a kiállítás ötletgazdjaként, a kutatásban, az anyag összeállításában, a kiállítás kivitelezésében, létrehozásában dolgozó csapat tagjaként, a kiállítás befogadjaként. A közösség számára releváns téma a bemutatással elemelkedik a hétköznapi valóságától, absztrahálódik, illetve a személyes bevonódás eredményeként reflexív közösségi tudat konstruálódik.

KULCSFOGALMAK

a kreativitás kibontása; releváns helyi témák; a kiállítás-rendezés folyamatai; közösségfejlesztő aktivizáló módszer; helyi érték

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő, muzeológus, kulturális közösségfejlesztő, lehetőleg több generációt képviselő, különböző képességekkel, készségekkel rendelkező, aktivizált helyi lakosok (önkéntesek) csoportja
- tárgyi: összejövételre és kiállításra alkalmas, rendszeresen rendelkezésre álló terem, tábla/filctollak, paravánok, tárlók, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok, fényképezőgép, diktafon, filmfelvevő, kiállításához szükséges: tablók, tárlók, IKT eszközök, tárgyak, dokumentumok, vendégkönyv, népszerűsítéshez szükséges: számítógép, meghívó
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges), a szükséges eszközök beszerzése, sokszorosítás

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

A közösségi kiállítás a közös belefeledkezés, az elköteleződés örömeinek megélése a közösségben, olyan pozitív energiák mozgósítása a közös cél érdekében, amely elősegíti a mélyebb önismeretet, lehetővé teszi az önkép megváltozását, és a közösség és az egyén képességeinek és készségeinek állapotáról ad közvetlen visszajelzést.

A közösségi kiállítás nem egyszeri cselekvés, igazán hatékony közösségfejlesztő funkcióját akkor tölti be, ha a közösség igényeinek megfelelően rendszeresen ismétlődik. Fontos, hogy akár a közösségi felmérés vagy a közösségi interjúk is kitérhetnek annak a feltérképezésére, hogy mit tart értéknak a közösség, és milyen értékekkel, eredményekkel (múltbeli, jelenlegi) rendelkezik, amelyeknek összegyűjtése, kutatása, megosztása és bemutatása a helyi identitás erősítését szolgálja, és közösségi célként fogalmazódhat meg. A közösségfejlesztő a releváns kérdések felvetésével indukálja a folyamatot, melyet a közösség erre önmagukat alkalmasnak ítéelő tagjaival együtt végez el.

Már az így összegyűjtött témákból is lehet – egy ún. helyzetjelentés (kis kiállítás) keretében – visszajelzést adni a közösségnek, pl. nyilvános

közösségi megbeszélésen tablószerűen (egy kép/tárgy, egy történet szóban/írásban, egy tábló) bemutatni azt a 3-5 témát, amelyet ebben a korai szakaszban feltártunk. Az erre a célra összehívott megbeszélésen a közösség egyrészt azonosulhat a témákkal, magáénak érezheti azokat, és további ötletekkel, részletekkel gazdagíthatja, illetve újakat hozhat be a közös gondolkodásba. A megbeszélésen résztvevő „aktív mag” összefoglalót készít a megbeszélés eredményéről, amelyet az elérhető kommunikációs csatornákon keresztül a legszélesebb körben véleményeztet a közösség többi tagjával. A legszélesebb körben támogatott téma lesz az első közösségi kiállítás fókuszában.

A téma kiválasztása után a közösségi munkába a lehető legkorábban vonjuk be a területileg illetékes múzeum, vagy gyűjtemény muzeológusát, aki a témához kapcsolódó ötleteivel, tanácsaival segít a különböző kis csoportokban folyó munka összehangolásában, felméri a kapacitáshiányokat, motivál, a professzionális know-how és két lábon járó teaurusz szerepét töltve be a kitűzött cél elérésére, javaslatot is adhat a településsel, illetve a témával kapcsolatos gyűjteményi elemek bemutatási lehetőségeire. Meghatározott időszakonként a kiállítás elkészítésében résztvevők megbeszélnek az eredményeket, problémákat, elképzeléseket, kikristályosodik a tartalom és bemutatás formája, elkészül a kiállítási forgatókönyv, az arculat és a dizájn, megannyi lehetőséget kínálva a közösség kreativitásának. A munka során a közösség tagjai új oldalról mutakozhatnak meg egymásnak, új ismereteket, készségeket tanulnak egymástól a közös cselekvésben. A kivitelezésben az egész közösség részt vesz.

A kiállítástervezés leegyszerűsített folyamata röviden:

- Találjuk ki a kiállítás központi témáját.
- A központi témakörre építve tervezzük meg a lehetséges altémákat, és rendezzük sorrendbe, akár egy történetet mutatnánk be.
- Rendeljük tárgyakat, dokumentumokat az altémákhoz.
- Ne felejtsük el a kiállítottakat szöveges információkkal ellátni.

A kiállítás megnyitóját időzítsük a témához releváns időpontra (ha van ilyen). Előre tervezzük meg, hogy miből áll a megnyitó: ki beszél/kik beszélnek a közösségből (a kiállítás céljáról, témaválasztásról, a folyamatról stb). A megnyitót követheti beszélgetés, illetve előre hirdessük meg, hogy milyen beszélgetések, rendezvények fognak a kiállításához kapcsolódni. Legyen vendégkönyv, és szorgalmazzuk, hogy a közösség tagjai írják bele a benyomásaikat, de eleve betervezhetünk a kiállításba olyan interaktív felületeket, amelyek aktívan bevonják a befogadót, vagy amelyekre a látogató azonnal reagálhat a kiállításban. Adjunk hírt a kiállítás látogatottságáról (akár számokban is) a közösségnek (szóban, írásban), osszuk meg

az észrevételeket, azaz kövessük a kiállítás hatását a közösségre. Mindez nagyon hasznos lesz a következő kiállításról való gondolkodásban.

A következő kiállítások témái a közösség életének releváns jelenségei közül kerülnek kiválasztásra, lehetnek további „örökségi” témák, de ugyanúgy dokumentálhatnak, interpretálhatnak valamilyen fontos, kurrens közösségi projekteredményt is.

A közösségi kiállításnak, mint közösségfejlesztő módszernek az elterjedése sokat segíthet a közösségek érzékenyítésében a múzeumi kiállítások és az azokban való részvétel iránt. A közösségi kiállításoknak múzeumban megvalósuló típusairól Magyarországon még kevés jó gyakorlattal rendelkezünk. Ezek közül kiemelkedik a Néprajzi Múzeum kísérlete (ld. szakirodalom). A közösségi részvétel a múzeumokban tanulmányozására Nina Simon *Hierarchy of Social Participation* [A közösségi részvétel hierarchiája] című írása is kiváló segítséget nyújt. Olyan kiállítás is megvalósulhat, amikor a helyi emberek aktivitásából ott helyben születik műalkotás, amely sokféle módon szolgálja a fejlődésüket (esztétikai jelentősége révén, de konfliktus feldolgozási és hasonló funkciókat is hordoz, mint például a közösségi falfestés a Murál Morál Csoporttal).

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- kiállítás a közösségről a közösségnek, kapcsolódó közösségi rendezvényekkel (min. 2: kiállításmegnyitó és finisszázs – záróesemény)
- a helyi cselekvők köre tovább szélesedik
- aktivizált, tudatosuló, a helyi cselekvésre képessé váló lakosság;
- erősödő közösségi identitás
- cselekvő közösségi csoportok létrejötte
- új tudások, kompetenciák megjelenése a közösségben
- új kapcsolatok, szomszédsági viszonyok és partnerségek kialakulása
- helyi nyilvánosság fejlődése
- együttműködés a közjóért

Szakirodalom, honlaplink

Museum 2.0. Blog: <http://museumtwo.blogspot.hu/2007/03/hierarchy-of-social-participation.html>

SIMON, N.

2010 *The Participatory Museum*, Museum 2.0 Santa Cruz, California
<http://www.participatorymuseum.org/chapter5/>

FRAZON Zs.

2011 *Múzeum és kiállítás – Az újrarajzolás terei*.
Budapest, Gondolat Kiadó p. 159-176.

FEJŐS Z. – FRAZON Zs. (szerk.)

2006 *Plasztik művek. Alternatív műanyagtörténet a celluloid könyvtáblától a felfújható fotelig*. MaDok-füzetek 4. Budapest

CSIKSZENTMIHÁLYI M.

1997 *Az öröm művészete*. Budapest, Libri Kiadó

KATONA K. (szerk.)

2008 *Életre keltett falak*. Zöld-Híd Alapítvány

PÉCSI SZÍN-TÉR EGYESÜLET

2015 *A forrás magam vagyok*. Módszertani kiadvány

KATONA K.

2014 *A bennünk élő alkotó felébresztése – a közösségi művészetek útján*.
In Civil Szemle 4.sz. 19.

3.2. Programok, folyamatok

3.2.1. Helyi erőforrások feltárása

3.2.1.1. Tankatalógus

DEFINÍCIÓ

A tankatalógus egy név és címjegyzék, amelyben a helyi emberi erőforrások – tapasztalat, tehetségek, tudás és érdeklődés – tárulnak fel s jelennek meg önállóan, tankatalógusként, vagy más helyi orgánus – kalendárium, falukönyv, évkönyv, hírlevél, programfüzet, hirdetőtábla stb. – részeként.

A tankatalógus lehetővé teszi a helyi tudás közvetlen megfogalmazását, kinyilvánítását, valamint átadását: elősegítheti például a meghirdetett témák körüli találkozásokat, beszélgetéseket, konzultációkat, de alapja lehet tanulókörök alakulásának is (amelyek ugyanakkor más módon is létrejöhetnek, ld. a *tanulókörök módszertanát is!*).

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- Egyszerűen feltárni, rendszerbe foglalni és nyilvánosságra hozni korábban rejtett kulturális értékeket, a helyi tudást, hozzáértést, tapasztalatot és közösségi segítségi lehetőségeket, s ezzel önszervező, informális tanulási folyamatokat beindítani a helyi közösségben.
- A helyi nyilvánosságban megjelenő helyi tudás, hozzáértés, tapasztalat váljon helyi fejlesztési tényezővé.

- Növekedjen egymás ismertsége, az egyéni és közösségi önbizalom, szélesedjen a közösségi kapcsolatrendszer.

KULCSFOGALMAK

tankatalógus; informális tanulás; önszerveződés; közösségi művelődés

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: kulturális közösségsszervező, közművelődési és közgyűteményi intézmények szakemberei
- tárgyi: összejövetei terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flip-chart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

1. A megkeresés – kapcsolatfelvétel a szomszédságokban:
a kezdeményezők köre felosztja maguk között a település utcáit, és az egyes utcák/utcaszakaszok önkéntes felelősei felkeresik a körzetükbe tartozó háztartások lakóit. Elmagyarázzák, hogy milyen minőségben keresik fel őket (pl. a helyi közösségfejlesztő csoport önkénteseiként), s azt is, hogy miért szánták magukat erre a munkára (pl., hogy mindenkinek meg szeretnék adni a csatlakozás lehetőségét, s ezért egy minden családhoz szóló felhívást szerkesztettek; vagy mert sok tehetséges ember van a körükben, akiknek eddig nem volt lehetősége megmutatni tehetségüket, vagy neki lenne fontos valamit tanulni másoktól).
2. Amennyiben együttműködési készségre találunk, a kezdeményező egyetlen lapot, egy *felhívást* hagy ott – mondván, hogy pár nap múlva érte jön, de a kitöltő akár maga is bedobhatja azt az itt és itt elhelyezett gyűjtőládába).
A felhívás a következő kérdések megválaszolását kéri:
Mi az, amihez a legjobban ért, és amit szívesen megtanítana másoknak?
Mi az, amit szívesen megtanulna másoktól?
Hozzájárul-e, hogy a neve és címe megjelenjen egy helyi címjegyzékben?
3. A válaszokat a kezdeményezők összegyűjtik, és együvé szerkesztik a **Tankatalógusba** (név és címjegyzékbe). Az azonos témában járatos és az az iránt érdeklődő emberek neveinek egymás mellé szerkesztése egyértelművé teszi, hogy az érdeklődőknek nem kell szakkörvezetőre, klubvezetőre várni, kellő információk birtokában saját maguk is megtalálhatják egymást, például egy-egy beszélgetésre, vagy egy általuk szervezendő **tanulókörben** (ld. a tanulókör módszertanát is!).

4. A név és címjegyzék – Tankatalógus – megjelenhet külön füzetben, de más orgánumban (helyi újság, kalendárium, havi műsorfüzet stb.) részeként is. A lényeg, hogy a lehető legszélesebb körhöz, a település egészéhez jusson el.

A tankatalógus tapasztalataink szerint nagy hatással lehet a közművelődési és közgyűteményi intézmények működésére: szakkörök, rendszeres összejövetelek, tanulókörök alakulhatnak, melyekhez gyakran nem csak megfelelő helyiség, de szakember-segítség is kell.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- A helyben élő emberek helyeződnek a közgondolkodás középpontjába,
- rejtett értékek kerülnek felszínre, a nyilvánosságba,
- fejlődnek a közösségi kapcsolatok,
- növekszik az önbizalom mind közösségi, mind egyéni szinten.

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*.

Budapest, Magyar Művelődési Intézet

Pályázatfigyelő honlapja: www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*.

Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete

www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

3.2.1.2. Helyi értéktárás – értéktárás

DEFINÍCIÓ

Az értéktáró és értéktáró tevékenység széleskörű, helyi összefogáson alapuló közösségi folyamat, melynek keretét a hungarikumokról³ szóló 2012. évi XXX. törvény és a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet biztosítja a települési/táji értéktár, illetve értéktár bizottság létrehozásának lehetőségével.

3 A „hungarikum” a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség. <http://www.hungarikum.hu/>

Az értékfeltárás adott település közössége(i) által meghatározott értékek felismerését és dokumentálását, azok rendszerezését, szakszerű feldolgozását és közzétételét szolgálja. A folyamat a közös munkára és a közös döntéshozatalra épül, amely nagyban hozzájárul a kollektív élmény és identitás érzéseinek kialakításához, erősítéséhez és az elköteleződéshez.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

Az értékörzésben elsődleges cél (a hungarikum törvényben megfogalmazott célokhoz igazodóan) a helyi értékek meghatározása, dokumentálása és közzététele. E tevékenységek együttesen – megfelelő módszertani környezetben – a helyben meglévő és kihasználatlan erőforrásokra építő, társadalmi összefogáson alapuló, fenntartható helyi társadalmi- és gazdaságfejlesztést generálhatnak. A törvény céljaként jelöli meg az összetartozás, az egység és a nemzeti tudat erősítését, a nemzeti értékeink védelmét, a nemzeti azonosságtudat kialakulását és megszilárdítását, melynek legkisebb egységei ugyanakkor legszélesebb bázisa a helyi kisközösségek által meghatározott települési és tájegységi értéktárak.

KULCSFOGALMAK

hungarikum törvény, értékfeltárás folyamata, érték dokumentálás, települési értéktár, helyi értéktár bizottság, tájegységi értéktár, ágazati értéktárak, megyei értéktár, Magyar Értéktár, Hungarikumok Gyűjteménye, generációk közötti párbeszéd, helyi identitás, identitástudat, együttműködés, közösségfejlesztés

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: önkormányzat, civil szféra, helyi intézményrendszer, önkéntesség, vállalkozások, szakértők
- tárgyi: közösségi szintér, IKT eszközök, dokumentációs és prezentációs eszközök
- anyagi: rendezvények (értékbemutatók, akcióprogramok, kiállítások, helyi vásárok fesztiválok), kiadványok megvalósításához szükséges források, szakértői díjak

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

Az értékfeltáró munka lényege az egyéni-, közösségi-, települési-, megyei- és az országos léptékben is mérhető identitástudat erősítésében rejlik. A program alapját képező hungarikum törvény különböző szinteken rendszerezi a nemzeti értékeket, lehetőséget adva mind határon belül és túl a magyarság kulturális identitásának, kreativitásának és hagyományainak dokumentálására, megőrzésére és ezen örökségek továbbélésének biztosítására. A törvény által szabályozott értéktárak

rendszerét „értékpiramisnak” hívjuk, melyben a piramis legszélesebb részét a helyi, települési, tájegységi értéktárak adják, jelezve ezzel, hogy a helyi értékek gyűjtésének és ezen folyamat hatásának milyen fontos szerepe van össz nemzeti szinten. Ez mintegy képileg is hangsúlyozza, hogy a végső cél nem a hungarikumok tárának szélesítése, hanem helyi értékfeltáró folyamatok generálása, ami helyi társadalom- és gazdaságfejlesztéshez vezet.

A magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról szóló 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendeletben megfogalmazott szakmai kategóriák (agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus) biztosítják, hogy a településeken a szakágazati szinergiákat is kihasználva széles bázisú és a nemzeti egység elvén elfogadott értékközpontú fejlesztési folyamatok induljanak.

A települések gazdasági és társadalmi erősödésének lehetőségét a folyamat által biztosított, a különböző szektorok közötti átjárhatóság és a kultúra alapú fejlesztések együttesen hordozzák magukban.

Összességében értékünk lehet a kollektív tudás, a szellemi és tárgyi örökségünk, a jelen tárgyaló vagy alkalmazott művészete, mezőgazdasági termékek vagy gasztronómiai sajátosságok – azaz bármely emberi produktum, amely egyszerre egyedi és meghatározó az adott közösség mindennapi életében, de érték a természeti vagy az épített környezetünk is, amely másoktól jól megkülönböztető formajegyeivel különlegességet képvisel. Az érték olyan dolgok vagy jelenségek minőségi jelzője, amelyek önmagukban is összetett jelentéssel bírnak, a környezetükben élő személyek és az általuk alkotott közösségek számára a hasznosság, jószág, eredményesség elvei mentén motiváló erővel hatnak.

Az érték kialakulása befolyásolt az azt meghatározó csoportok, társadalmi helyzetek és szerepek által is. Így az érték mindenki számára érvényes jelentéstartalommal bír. Feltételrendszerei vannak:

- elérése korlátozott (egyedi, ritka, pótolhatatlan),
- valamihez mérhetőnek kell lennie (viszonyítási rendszere van – összehasonlítható),
- emberi vagy természeti produktum, mely társadalmi környezetére hatással bír,
- érdeklődést vált ki szélesebb környezetében is,
- fontosságot fejez ki (adott értékrendszert alkot – mérlegelhető)
- átörököthető.

A helyi értékek feltárása és gyűjtése nem végcél, hanem a társadalom megtartó erejének egyik eszköze, mely elv egyben a kapcsolódó szakmai

tevékenységek prioritását is magában foglalja. Fontos, hogy a munka során a helyben rendszerezett értékek hasznosulása, a környezetre és helybeliek értékrendjére gyakorolt hatása láthatóvá, a folyamat gazdasági hasznossága széles körben is megfoghatóvá váljon.

A feladatok folyamata:

- a természeti és épített környezet, a szellemi- és tárgyi hagyományok, értékek felkutatása, rendszerezése és megőrzésük módjának kidolgozása,
- ezen értékek átörökítése a kor kívánalmainak megfelelően,
- a helyi termékek (pl. kézművesség, gasztronómia) meghatározása,
- a kulturális tradíciókat ápoló alkotó műhelyek, csoportok értékközpontú tevékenységeinek támogatása,
- pozicionálás: a mindezen értékekben rejlő egyediségek, kulturális és turisztikai lehetőségek felismerése és gazdasági erőforrássá emelése.

Az értéktári munkát meghatározó tevékenységek – a természeti környezet meglévő adottságain felül – alapjaiban az emberi alkotókészséghez kötődnek, legyen az szellemi vagy tárgyi produktum. A körülöttünk lévő értékek megismertetésén, továbbörökítésén, megőrzésén túl a közösségi művelődés szellemisége jegyében az értéktár mozgalom jelentősége és célja a társadalmi szövetek megerősítésében rajzolóódik ki. A közösségi lét erejének megtapasztalása a legkülönbözőbb tevékenységi formákban is megvalósulhat. Az értékfeltárás sokak számára adhat új élményeket, ismereteket és hasznos szabadidős elfoglaltságot. A kollektív munka során létrejövő eredmények megerősítő és motiváló hatással vannak a közösség tagjaira.

Az értékjavaslatokat a közösség tagjai terjesztik elő és ugyanazon közösség tagjai emelik értékke, vagy utasítják el.

Kockázatok:

- az értékfogalom „tág” értelmezése
- személyes elköteleződések, motivációk túlsúlya
- szubjektív értékítéletek megerősödése.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Az értékőrző folyamat szabályozása az alábbi módszertani gyakorlatok alapján javasolt:

1. a település döntéshozóinak, aktív embereinek konszenzusa a közösségi értékfeltárás folyamatának elfogadásával;
2. aktivisták, értékfeltárást kezdeményező emberek felkutatása, megszólítása;
3. helyi szervezetek, intézmények, a három szektor szereplőinek együttes bevonása;

4. lehetőség szerint közösségi feltárássra felkészítő képzés, tréning megvalósítása;
5. személyes megkeresések alapján, vezetett interjún, célzott kérdőívezésen⁴ keresztül a település, szomszédság lakóinak, az értékgazdáknak a felkutatása és felkeresése;
6. a személyes kapcsolat megteremtése után közösségi beszélgetések generálása a már javasolt értékek mentén;
7. a személyes interjúk folytatása az értékfeltárás folyamatához bővülő körrel;
8. értékcsoporthoz (pl. ágazati munkacsoportok) megalakítása;
9. nyilvánosság – közzététel: közös közösségi alkalmak sorozata, értékeket bemutató események, rendezvények kezdeményezése és megvalósítása;
10. a települési értéktár bizottság megalakulásában/munkájában való részvétel;
11. értékek dokumentálása és felvétele az értéktárba;
12. értéktár klubok működése (opcionális);
13. gazdaságfejlesztési lehetőségek megkeresése, kialakítása;
14. pályázati támogatások igénybe vétele;
15. az értékekhez kapcsolódó helyi cselekvési programok kezdeményezése (folyamatosság és fenntarthatóság).

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

Az értékfeltáró, dokumentáló és megőrző tevékenység a helyi közösség kohéziójának megerősítésével együttesen a település és annak tágabb környezetében fenntartható társadalmi és gazdasági fejlesztési folyamatokat generál. A helyben elérhető, kihasználatlan erőforrásokra építve nemzeti egység elvén segíti a részvétel alapú együttműködéseket, megfoghatóvá teszi egy adott közösség tárgyi, szellemi örökségét és kulturális alapú kollektív tervezési programokat indukál.

4 Az értéktárakra vonatkozóan 22 célzott kérdésből álló kérdőív áll rendelkezésre az NMI módszertanában. A célzott kérdésekből álló kérdőív alapja egy közösség által kialakított kérdőívnek, a közösség tehet hozzá, vagy elvehet.

A kérdőívek felvétele minden esetben koordináltan zajlik. A kérdőívek javaslatokat tartalmaznak, tehát tartalmuk nem automatikusan kerül az értéktárakba. A feldolgozó munka része, hogy a közösség tagjai kollektív döntés alapján határozzanak a javaslatléttel vagy az elvetés mellett. A kérdőívben rögzíteni kell, hogy a javasolt értékekről milyen forrásanyag áll rendelkezésre. Ez is a későbbiekben történő rendszerezést segíti.

Szakirodalom, honlaplink

A hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény, valamint a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról

2016 *Értékekre hangolódva – A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve.*
Budapest, NMI
www.hungarikum.hu

3.2.2. A helyi történelem feltárása, a mindennapok megörökítése a helyi lakosok és a kulturális intézmények bevonásával

3.2.2.1. Falukönyv, kalendárium

DEFINÍCIÓ

A közösségi kalendárium a helyi emlékezet feltárását és megőrzését, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítését szolgáló, a helyi polgárok közösségi együttműködésének fejlesztését segítő, a helyben lakók által írt és szerkesztett, nyomtatásban megjelentetett kiadvány. A kalendárium annak tudatosítását szolgálja, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történtek általuk leírva különös és megismételhetetlen értéket hordoznak. E tevékenység nagyban eltér attól a szokásos megoldástól, amikor egy külső specialistát, szakértőt bíz meg a település a helyi kiadvány megírására. A munka lényege a folyamat, amelyben a településen élő érintettek **önmaguk** látnak hozzá ehhez a feladathoz.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- Községi mozgások elindítása a településen,
- közösségi mozgalom létrehozása egy helyi kiadvány ürügyén,
- a közösséghez tartozás elősegítése, a helyi identitás erősítése,
- elősegíteni a közösség fontosságának felismerését, a közösségi tenni-valókat,
- fejleszteni a közösségi együttműködést.

KULCSFOGALMAK

falukönyv, kalendárium, önkifejezés és önszerveződés, együttműködés

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: kulturális közösség-szervező, közművelődési és közgyűjtésményi intézmények szakemberei, közösségfejlesztő, véleményformáló helyi lakosok – önkéntesek
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flip-chart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terembérlés (ha szükséges), a könyvkiadás költségei (ha nyomtatásban is megjelenik)

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

VARGA A. TAMÁS és VERCSEGE ILONA (1991): *Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről.*

Országos Közművelődési Központ, Budapest c. könyvének II. Munkarészek fejezetében „A helyi orgánus, mint a helyi fejlesztés eszköze” teljes részletességgel szerepel a falukönyv/kalendárium létrehozásának folyamata és módszertana.

http://www.kka.hu/_062568aa00708a67.nsf/0/83416ab82c0b7c4785256640006a0942?OpenDocument&Highlight=0,Telep%C3%BC1%C3%A9s,k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g,fejleszt%C3%A9s

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

A kiadvány létrehozásának **előzménye** *közösségi interjúk* készítése a település véleményformáló személyiségeivel; *közösségi beszélgetések* tartása, *módszertani útmutatójukat ld. külön!*

A szervező munka fázisai (részletesen ld. a *Település, közösség, fejlesztés c. könyvben!*) – a kezdeményező csoport munkája:

- a) *A felhívás* – a véleményformálók aláírásával, jelentkezési lappal.
- b) *Felkészülés a szervezésre* (a Felhívás családokhoz való eljuttatása és a szervezőkhöz való visszajutása).
- c) *A falu felosztása körzetekre (szomszédságokra)* – melyik szervező mely körzetben keresi fel a családokat?
- d) *A megkeresés* – bemutatkozás, a munka céljának és a bekapcsolódás lehetőségének ismertetése.
- e) *A lapok begyűjtése* – szervezői segítség azoknak, akik egyedül nem boldogultak a kitöltéssel.

A feldolgozás

- a név- és címjegyzék adatainak kigyűjtése és rendszerezése (ld. a *Tankatalógus módszertani útmutatóját!*)
- miről olvasna szívesen a könyvben? témakörök, nevek kigyűjtése
- helyi intézmények felajánlásai

Kialakul az adatszolgáltatók köre, kirajzolódnak a leendő kiadvány témakörei, megkezdődhet az anyaggyűjtés és a szerkesztés folyamata.

A szerkesztési folyamat

a) anyaggyűjtés

A szerkesztők közül ki-kiválasztja azt a témát, amihez a legjobban ért, ami a legjobban érdekli. Felkeresi azokat, akik valamit tudnak abban, és megbeszéli velük, hogy milyen formában tudják érinteni, feldolgozni a témát. Van, akinek régi okmányok, levelek, fényképek vannak a birtokában, mások leírták már gondolataikat, életútjukat a maguk vagy a gyermekeik számára. Ismét mások szívesen elmondanák, amit tudnak, de leírni nem tudnak, ezért az ő anyagukat fel kell venni. Lesznek, akik elszármazottakat ajánlanak megkeresésre, s olyanok, akik levéltárakban is búvárkodtak már, akik faragást, hímzést mutatnak stb.

b) rendszerezés – a kezdeményezők körén túl bevonni további önkénteseket – kapcsolatok szervezése – gépelő, szerkesztő, korrektor stb. *Mindenki olvasson el mindent* – elkerülendő a tévedéseket, későbbi sértődéseket, konfliktusokat.

- A végleges sorrend megállapítása – ez általában a közösségfejlesztő munkája
- A sokszorosítás
- Terjesztés – ünnepélyes könyvbemutató
- A hatás felhajtó erejével folytatódik a közösségfejlesztői munka.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

A helyi, évkönyv jellegű orgánus öntevékeny, lakossági létrehozása összetett fejlesztést képes létrehozni:

- Elemi szinten lehetővé teszi az értelmes együttlétet, társaséletet, méghozzá a felnőtt emberekhez illő módon, mert az együttműködők tudására, hozzáértésére és a helyi közösségben betöltött (nem statikus, e körben megváltozható) szerepére épít;
- Új emberi kapcsolatok és új jelentőségek – jelentős szerepkörök létrejöttét eredményezi, melyben az egyéni tudás, hozzáértés felértékelődik;
- Hozzásegít egy minőségi együttműködéshez, melyben el kell viselni a másik embert, el kell fogadni a sajáttól eltérő gondolatokat, méltányolni kell egymás teljesítményeit, s az adódó konfliktusokat úgy kell kezelni, hogy a közös tevékenység fennmaradjon;
- Erősíti a helyi tudatot, a helyi identitást, megfogalmazva annak tartalmát is;
- Újra egy történelmi folyamat, tehát egy szerves fejlődés részeseivé teszi a falu lakóit, az egyéni és közösségi létet, visszatartja a múlt

értékeit, és ezzel viszonyítási alapot teremt a jelen értékeihez és a jövőhöz – egy összetettebb, felelősebb hozzáállást alakít ki;

- Lehetővé teszi, hogy az öregek átadják tapasztalataikat, s a fiatalok tőlük tanuljanak;
- Feloldja a korosztályok közötti társadalmunkban oly merev határokat, és együttműködésre szoktatja a generációkat;
- Értékké emeli a hétköznapi tevékenységeket, jelentőssé az egyéni életműveket, s ezáltal az önérték megújuló forrásává válhat;
- Cselekvő magatartást alakít ki, mert lehetőséget mutat értelmes és örömteli tevékenységre;
- A településen egy inspiráló légkört képes létrehozni: azok az egyéni elgondolások, amelyek megvalósítása korábban értelmetlennek látszott, megvalósításra érdemesnek kezdenek látszani, s ezek során új elgondolások is kezdenek születni;
- Elősegíti, hogy a települést érintő információk közösségi használatba, vagyis a nyilvánosságba kerüljenek, s ezáltal szervezni képes a helyi nyilvánosságot, de legalábbis fontos része lehet annak, mivel fokozatosan a közjóra irányuló törekvések hangadóivá képes válni.

Szakirodalom, honlaplink

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1991 *Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről*. Budapest, Országos Közművelődési Központ⁵
http://www.kka.hu/_062568aa00708a67.nsf/0/83416ab82c0b7c4785256640006a0942?OpenDocument&Highlight=0,Telep%C3%BC1%C3%A9s,k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9g,fejleszt%C3%A9s

BEKE M. – DITZENDY K. A. (szerk.)

2008 *Integrált közösségi és szolgáltató terek*. Módszertani kézikönyv. Bp, HROD

3.2.2.2. Helyismereti, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, feltárása

DEFINÍCIÓ

A helyismereti dokumentum gyűjtése, feltárása, a közösség emlékezetének felkutatása, egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket

⁵ Benne, a módszertani leírás mellett, felhívjuk a figyelmet a kötetvégi *Válogatás a közösségfejlesztéssel kapcsolatos irodalomból*, s azon belül is egy terjedelmes *válogatást az addig megjelent helyi orgánusokról* (kalendáriumok, mindenek, címjegyzékek stb.)

hordozó dokumentumok összessége. Az információknak, dokumentumoknak a felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával lehet közösségi, és lehet könyvtári, múzeumi vagy levéltári szaktevékenység is.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A helyi kulturális értékek megóvása, a globalizált világban a helyi identitás tudatos erősítése, könyvtári és múzeumi eszközökkel való erősítése.

Egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket hordozó dokumentumok összességének összegyűjtése, a begyűjtött anyagok megőrzése, rendszerezése, feltárása, közvetítése és közreadása, lehetőség szerint közgyűjteményi szakemberek segítségével.

KULCSFOGALMAK

helyismeret, helytörténet, hagyomány, kulturális és természeti örökség, helyi identitás – nemzeti identitás – csoportidentitás.

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közgyűjteményi szakemberek, közösségfejlesztők, helyi kutatók
- tárgyi: közgyűjteményi vagy közösségi szintér
- anyagi: dokumentum tárolási eszközök (polcok, speciális tárolók, mikrofilmek, számítástechnikai adattárolók), információtechnikai eszközök a feltáráshoz, közreadáshoz

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

A kifejezés a magyar nyelvben háromféle értelmezésben szerepel: a mindennapi szóhasználatban topográfiai tájékozottságot jelent (valaki jól kiismeri magát egy területen, településen, városrészen stb.); a tudományos nyelvben egy interdiszciplináris kutatási ágazat, egy adott hely átfogó vizsgálatának megnevezésére szolgál; a könyvtári szaknyelvben egy szolgáltatási ágat jelöl.

A helyismereti információ tartalmát tekintve átfogó, komplex fogalom: kronológiai és tematikai határai nincsenek. A hely múltjára, jelenére és jövőjére (fejlesztési tervek, előrejelzések) vonatkozó ismereteket, adatokat egyaránt magába foglalja; az információhordozó dokumentumok keletkezésének ideje szintén mellékes.

Az ismeretek valamennyi tartalmi területét felöleli; vagyis az adott hely egészével, aztán a részelemeivel, így a történelmi előzményekkel, a természeti viszonyokkal, a gazdasági élettel, a társadalmi szerkezettel, a politikai szervezetekkel, a közigazgatással, a műszaki alkotásokkal, az oktatással, a művészetekkel, az életmóddal, a vallással stb. és ezek változásaival, továbbá a más helyekhez fűződő viszonyával kapcsolatos valamennyi és mindenfajta információt gyűjti.

A helyismeret fogalmán belül dokumentumnak tekinthető minden olyan anyagi tárgy (beleértve a számítógépes adattárolókat is), amely az adott helyre vonatkozóan bármilyen információt hordoz, magában foglal.

Általában három főbb kategória jelölhető meg: a helyi információt tartalmazó dokumentumok/helyben készült tárgyi emlékek, a helyi kiadványok és a helyi szerzők munkái.

- Helyben készült/helyhez köthető tárgyi emlékek (pl. a településen született neves személy tárgyai, vagy helyben, helyiek által gyártott termékek, helyben talált leletek).
- A helyi információt tartalmazó dokumentumok közé azok a nyomtatványok, kéziratok és más rögzítési formák sorolandók, amelyek az adott helyről közölnek információkat. Ebből a szempontból teljesen mellékes, hogy hol (akár külföldön is) jelentek meg, készültek, vagy ki írta, készítette őket.
- A helyi kiadványok megnevezés nem teljesen pontos, valójában tágabb kategóriáról van szó. Az adott helyen működő kiadó szervek, intézmények, testületek, személyek által közzétett, bármilyen módon előállított, de nem helyi információt tartalmazó dokumentumok tartoznak ide. Beleértve az adott helyen lezajlott konferenciák, hangversenyek, egyéb rendezvények előadásait, műsorait, anyagát felölelő köteteket, hangszalagokat, CD-ket is.
- A helyi szerzők bármely műveit bemutató, elemző írások, képek, hanganyagok (pl. ismertetések, reprodukciók, bibliográfiák) feltétlenül a helyi információt tartalmazó dokumentumok között tartandók nyilván. A helyi szerzők nem helyi információt tartalmazó és nem ott keletkezett munkáinak gyűjtése és bibliográfiai számbavétele még inkább vitatott, mint a helyi kiadványoké. Tetéződik a gond azzal, hogy a helyi kötődés, mint ahogy a helyi személyekről szólva kifejtettük sokféle lehet; ezért sokszor esetlegesen, a rokonvagy ellenszenv alapján döntenek el, ki számít helyi szerzőnek.

KAPCSOLÓDÓ FOGALMAK

helytörténet, honismeret, táj kutatás és a regionális tudomány

A helyismerettel sokszor együtt használják, néha helytelenül nem is határolják el tőle a honismeret, a helytörténet fogalmát. Ezek és a ritkábban emlegetett táj kutatás, valamint a regionális tudomány (regional science) rokonságban állnak egymással, az azonosítás vagy csupán árnyalatnyi eltérések feltételezése azonban téves, hiszen már a nyelvi különbség világosan utal rá, hogy a három (vagy öt) kifejezés nem azonos tartalmat takar, nem azonos tevékenységformák megjelölésére szolgál.

Az első három fogalom szorosan kapcsolódik egymáshoz, számos közös vonásuk van. Mindegyiknél egy mikrovilág az érdeklődés és a tevékenység elindítója, tárgya. A mikrovilágot a maga teljességében vizsgálják, differenciált módszerekkel. Közös sajátosságuk az is, hogy a helyi jellegzetességeket az országos fejlődés általános folyamatába illesztik. Tartalmilag szintén nagy az átfedés, az információk jórészt azonosak. Nagyrészt megegyezik pedagógiai funkciójuk is: a lokálpatriotizmus és a hazafiság eszméjének tudatosítása. A rokonság jele, hogy a helyismeret (és a honismeret) is felmutat tudományos mozzanatok: ilyen az ismeretek tudományossága és a módszerek tudományos megalapozottsága, továbbá a könyvtárakban rejlő forráskincsre alapozott helytörténeti és más regionális kutatások folytatása. Bár több ponton érintkeznek, azaz nincs merev határvonal közöttük, mindegyiknek megvan a maga sajátos tárgya, tevékenységi formája, funkciója. A különválasztás alapja a társadalmi gyakorlatban jelentkező eltérés: a helytörténet, valamint a táj kutatás és a regionális tudomány kifejezetten tudományos, alkotó jellegű, a honismeret közművelődési-mozgalmi, a helyismeret gyűjtő-tájékoztató, szolgáltató tevékenység. Számos ismeretág és tudományterület tartalmaz helyismereti információkat. Mivel a helyismeret tematikailag átfogó – másként fogalmazva interdiszciplináris jellegű –, ezek művelése, intézményrendszere és főként információanyaga a helyismeret határterületeinek tekinthető.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

- gyarapítás: a helyismereti információk, dokumentumok lelőhelyének felderítése, azok megszerzése
- kezelés: a dokumentumok nyilvántartásba vétele, raktározása, védelme stb.
- feltárás: katalogizálás, mutatózás, értékelés stb.
- közvetítés: az információk, dokumentumok eljuttatása a felhasználóhoz
- népszerűsítés, marketing: rendezvények, plakátok, szóbeli agitáció, könyvtári honlap stb.
- közreadás, publikálás: helyismereti tartalmú kiadványok, közlemények összeállítása és közzététele.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- tárgyasítás, gyűjtések, kiállítások, nyomtatott kiadványok
- helyi rendezvények támogatása
- helyismereti-helytörténeti kutatások eredményeinek közvetítése
- közhasznú vagy köznap információs szolgáltatás.

Szakirodalom, honlaplink

BÉNYEI M.

1994 *Helyismereti tevékenység a könyvtárakban.*

Nyíregyháza, Bessenyei György K, p. 232.

BÉNYEI M.

2002 *A helyismereti munka alapjai.* Az iskola rendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei.

Budapest, Könyvtári Intézet

MIHALIK L.

2008 *Virtuális valóság, könyvtár, helyismeret.*

In Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 4.sz. p.12-17.

SZÁNTÓ I.

1992 *A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései.*

Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat

3.2.2.3. Helyi szellemi kulturális örökség feltárása

DEFINÍCIÓ

A szellemi kulturális örökség (angolul *intangible cultural heritage*, franciául *patrimoine culturel immatériel*) fogalma az *intangible/immatériel* szóval fejezi ki megfoghatatlan voltát, nem tárgyasult jellegét. A szellemi kulturális örökség hagyományos és élő egyszerre, folyamatosan újraalkotott és szóban, gyakorlatban továbbadott közösségi identitás. A szellemi kulturális tevékenység soha nem statikus, hanem olyan tudás, mely generációról generációra való vándorlás során alakul ki és létezik tovább. A szellemi kulturális örökség a közösségekben él, annak tagjai az örökség gyakorlói és hordozói, egyben ők a megőrzés letéteményesei is. Ebben az esetben tehát nem helyszínekről, rögzült vagy élettelen tárgyi emlékekről, hanem a mindennapokban élő közösségi megnyilvánulásokról van szó.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A szellemi kulturális örökség fogalma az UNESCO égisze alatt létrejött kulturális örökség egyezményben került meghatározásra. Az egyezmény létrehozásával az UNESCO ösztönözni kívánja a szellemi kulturális örökség megőrzését, az érintett közösségek szellemi örökségének elismerését, az örökség jelentőségének tudatosítását helyi, nemzeti és nemzetközi szinten. További célja a közösségek figyelmének felhívása

saját kulturális értékeik és szellemi örökségük jelentőségére, a helyi szellemi erőforrások, kapacitások megtartó erejére, identitáserősítő hatására, a megmaradásban, a jövőben betöltött szerepére. Ugyanakkor a nemzeti és nemzetközi szintű közvéleménnyel, továbbá a különböző felelős szervezetekkel is igyekszik elismertetni a helyi örökség jelentőségét és a megőrzés szükségességét.

Erre különböző megőrzési stratégiákat ajánl, vagy ír elő az egyezményben részes államok számára: az ilyen örökség azonosítása, számbavétele, nyilvántartása, dokumentálása, vagy az ezzel kapcsolatos jogalkotás, az általános tervezési politikába történő beépítés, az örökséggel kapcsolatos támogatási rendszer kialakítása, továbbá a kutatás, az archiválás, a hozzáférés biztosítása, a kulturális örökség szakember képzés, és az oktatás, ismeretterjesztés minden formájának alkalmazása, a szellemi örökség oktatási rendszerekbe történő széleskörű beépítése.

KULCSFOGALMAK

szellemi kulturális örökség, megőrzés, közösség, tudás, átadás, identitás

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: kutató, felterjesztő
- tárgyi: tartalmi összetevők (szakirodalmi forrás alapján – ha szükséges), jelölő nyomtatvány, dokumentáció (szöveg, fotó, film)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

- a szellemi kulturális örökség meghatározása
- számbavétel, nyilvántartásba vétel
- kutatás, dokumentálás, archiválás
- hozzáférhetővé tétel, kapacitásépítés, oktatás
- megőrzési stratégiák kidolgozása
- láthatóvá tétel (*visibilitás*), tudatosítás (*raising awareness*)

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- fenntarthatóság, tudatos megőrzés
- támogatás, közösségek megerősítése

Szakirodalom, honlaplink

Szellemi Kulturális Örökség honlapja: www.szellemiorokseg.hu

3.2.2.4. Tanulókörök

DEFINÍCIÓ

A tanulókör olyan önszerveződő kiscsoport, ahol a résztvevők egyeztetett rendszerességgel összejönnek, hogy az általuk meghatározott terv szerint tanuljanak, vitázzanak adott témáról, vagy kulturális tevékenységet végezzenek. Az önképző körök munkája a tagok tapasztalatára épül, céljuk, hogy egymástól tanuljanak, együtt gondolkodjanak az általuk választott témakörben.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

- a társadalmi tapasztalat és tudás kommunikációja
- a társadalmi tudatosság, aktivitás fejlesztése,
- elköteleződés a közösségi-társadalmi cselekvés mellett
- fejlődjön a helyi demokrácia a demokratikus készségek begyakorlása által: kommunikációs készség fejlesztése, egymásra figyelés, udvariasság, kölcsönösség, egymás munkájának elismerése, tisztelet stb.

KULCSFOGALMAK

tanulókör, önszervező kör, informális tanulás, közösségi és társadalmi részvétel, helyi demokrácia erősítése

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: kulturális közösségszervező, közművelődési és közgyűjtőményi intézmények szakemberei
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges)

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Ahhoz, hogy megtalálják egymást a hasonló érdeklődésű emberek, **kommunikáció** szükséges. Ez történhet *személyes kommunikáció* révén, bármely közösségi találkozás alkalmával, de létrejöhet valamely *médium közbeiktatásával*, pl. Tankatalógus (helyi név- és címjegyzék) alapján, vagy más helyi orgánus közbeiktatásával is (hírlevél, programfüzet, hirdetőtábla, kalendárium, falukönyv, évkönyv stb.).

Elegendő számú jelentkező esetén (7-12 fő) az egyes tanulókörök *meghirdetik* találkozásuk első időpontját és helyét, és közösen **tervezik meg** a következő 8-10 összejövetelre vonatkozó munkájukat: **felajánlásokat** tesznek, hogy a témán belül ki melyik részterülettel kapcsolatosan vállal felkészülést, kiselőadást, film bemutatását stb.

Mindegyik találkozást *más tag szervezi meg* (ha előre megbeszéljük az időpontokat és a helyszíneket, akkor már csak szóbeli rásegítés, egy-egy telefon, vagy levelezőcsoport-üzenet szükséges). Az üléseken *vezető elnököt és jegyzőkönyvvezetőt* választanak, lehetőleg minden alkalommal mást. *Egy résztvevő általában egy alkalmat kap témája bemutatására, amelyet mindig a téma megbeszélése követ.* A *beszélgetés vezetője* minden alkalommal más tanulókori tag legyen.

A tanulóköröket patronáló **helyi közművelődési és közgyűteményi intézmények**

- **szakmai segítséget adhatnak** a téma tanulmányozásához – konzultációt ajánlhatnak a téma és altémái megválasztását illetően; irodalomjegyzékkel segíthetik a kör tájékozódását; felkészíthetik a tanulókori szerepekre a kör tagjait: szervező, vezető elnök, beszélgetésvezető, jegyzőkönyvvezető; valamint kérés esetén az előadás felépítése, időtartama, vázlata stb. terén is nyújthatnak segítséget;
- **technikai segítséggel** teszik lehetővé az összejövetelek megvalósulását: képzésre alkalmas termet biztosítanak; lehetővé teszik a sokszorosítást és segíthetik az összegzés folyamatát is, és más, előre nem látható esetekben is rendelkezésre állhatnak.

A tanulókörben a munkát a demokratikus értékek jellemzik, a tanulókör lényegében egy **demokratikus kiscsoportos párbeszéd**, melyben:

- mindenki egyenlőként, aktívan vesz részt;
- a soros vezetőnek nincs hatalma; szerepe az, hogy az eszmecsere párbeszédi jellegét s élvezetes légkörét biztosítsa;
- a párbeszédnek nincs semmi nyíltan vagy titkosan előre tervbe vett vagy elvárt eredménye;
- a résztvevők mindenben közösen határoznak;
- a párbeszéd egyik legfontosabb eleme egymás tiszteletteljes, aktív meghallgatása;
- a cél az, hogy egymás álláspontjait megvizsgáljuk, s azokat megértsük;
- a résztvevők szellemileg felszabadulnak, és önbizalmukat növelve megerősödnek;
- A kör munkájának egyik legfontosabb eredménye a különféle álláspontokban rejlő közös vonások közös alapként való feltárása.

A tanulókori munka végén a tagok **összefoglalják**, hogy mit tanultak egymástól, összegzik a témát és a tanulmányozásra felhasznált irodalmat, s ha a feldolgozott téma természete engedi, akkor azt írásban is megjeleníthetik, de mindenképp **dokumentálják** és hozzáadják a helyi közgyűteményekhez, valamint a tagok maguknak is megtartanak egy példányt.

A közös stúdiumot záró tanulmányok nagyban függenek a résztvevőknek a munka megtervezése és kivitelezése során tanúsított aktív részvételétől.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- kevés fejlesztői rásegítés, nagy közösségi hozzájárulás
- aktív részvétel és önnevelés, mely kihat a közügyekben való cselekvő állampolgári részvételre is
- motivációk épülnek további tapasztalatcserekre, közösségi tanulásra, közösségi cselekvésre

Szakirodalom, honlaplink

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak.*

Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete

www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

MOLNÁR A.

2015 *Közösségi tanulás a közösségfejlesztés folyamatában.*

Parola-füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete

[http://kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ff36d408e19a7974c1257f5b003ab3ef/\\$FILE/Molnar%20Aranka%20-%20K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20tanul%C3%A1s%20a%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gfejleszt%C3%A9s%20folyamat%C3%A1ban.pdf](http://kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ff36d408e19a7974c1257f5b003ab3ef/$FILE/Molnar%20Aranka%20-%20K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20tanul%C3%A1s%20a%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gfejleszt%C3%A9s%20folyamat%C3%A1ban.pdf)

MOLNÁR A. et al.

2011 *Építő közösségek – közös tudás.*

In Parola 3.sz.

http://www.adattar.net/parola/?page_id=18

3.3. A helyi nyilvánosság fórumai **Helyi nyilvánosság – annak fejlesztése**

DEFINÍCIÓ

Egy település(rész) nyilvános kommunikációja azokról az ügyekről, amelyek a helyi közösséget bármilyen módon érintik. A helyi nyilvánosság alapja az információ – az információk nyilvános közzététele, befogadása, feldolgozása, aktív megvitatása és az így kialakult vélemények, álláspontok közvetítése. A kommunikáció a helyi lakosok között, illetve a lakosság és/vagy a többi szereplő között folyik minden irányban.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A nyilvánosság teret nyújt a legkülönbözőbb véleménycseréknek, információkhoz juttat, illetve segíthet az információk közötti eligazodásban, az öntudatosabbá válásban. Hozzájárulhat az önkifejezés és az önmeghatározás kifejlődéséhez, az önszerveződés és az együttműködés feltétele, biztosíthatja a humán erőforrások mobilizálódását és általában a közmegegyezés, a racionálisabb döntés létrejöttét.

A nyilvánosság – főként a helyi nyilvánosság – jelentősége az is, hogy az embereknek lehetőséget kínál arra, hogy a helyi társadalmon belül, de a társadalom és az állam között is valamilyen módon kontrollálják a közhatalmat. A jól működő nyilvánosság a hatalom érdeke is, hiszen ezáltal javul a rálátása a polgárok érdekeire, problémáira.

A fejlesztés ennek a folyamatnak a tudatos alakításában, fenntartásában zajló, ezt segítő folyamat. Egyrészt tudatosítja az érintettekben ennek a jelentőségét, s azt, hogy az egyén és közösség részvételének egyik legfontosabb feltétele, hogy átlássa és alakítani, formálni tudja ennek a kialakulását, elmélyítését.

KULCSFOGALMAK

információ, tájékoztatás, párbeszéd – fórumok, helyi médiumok, nyilvános terek, beleszólás, társadalmi kontroll

FELTÉTELRENDSZER

Akarják megismerni a helyi emberek a helyi történeteket és legyen szándékuk befolyásolni ezeket. Működjenek helyben olyan nyilvános fórumok/közösségi terek, amelyek segítik a nézetek megismerését, a párbeszédet.

Ha szükséges, működtessék a helyi nyilvánosságnak a különféle lehetséges csatornáit: helyi újságot, rádiót, használjanak ennek érdekében szociális (közösségi) médiumokat. A már létezőkhöz hozzáférjenek, hatásuk, befolyásuk legyen azokra. Ha szükséges, alapíthassanak ilyeneket.

A közösségfejlesztő segítő, kezdeményező tevékenységével nagyban hozzájárulhat a helyi nyilvánosság kialakulásához, a különféle csatornáknak a közösség általi hozzáféréséhez.

- személyi: kulturális közösségfejlesztő, helyi szervezetek: önkormányzat, civil szervezetek képviselői
- tárgyi: összejöveteli terem, számítógépes kapacitás, kivetítő, flipchart, filctollak, post-it; jegyzetelni papírok és tollak, nyomtató és A4-es papírok
- anyagi: terem bérlés (ha szükséges).

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

Nyilvános terek, közösségi találkozások, a polgári nyilvánosság tipikus terei: a kávéházak, agóra szerűen működő intézmények. De a médiumok csatornáit is: a hagyományos értelemben (nyomtatott, sugárzott) és digitális – internetes módon működők.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Számba kell venni, hogy a településen milyen helyek, terek, intézmények, csatornák vannak az információk keletkezésére és áramlására. Hol találkoznak az emberek, hol zajlik párbeszéd a helyi ügyekről, milyen fórumok, terek, médiumok működnek ennek jegyében a település(rész)ben.

Végig kell gondolni – számba venni, hogy kik birtokolják a nyilvánosság kereteit, hogyan tud a helyi közösség ennek résztvevője, alakítója lenni.

Szükséges arra készülni, hogy a helyi közösség önmaga legyen képes ilyen felületeket kialakítani – működtetni. Ez technikai, elemi újságírói és közösségi ismereteket is igényel.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

Ideálisan a helyi nyilvánosság a helyi demokrácia működésének garanciája, mely biztosítja, hogy a tájékozott állampolgárok érvényesíthessék akarataikat és kontrollálni tudják a közhatalmat.

Az emberek, a közösségek, ha a helyi nyilvánosság alakítóivá és részeseivé válnak, beleszólnak a környezetük alakításába, kezdeményezők és felelősségvállalók lesznek.

Szakirodalom, honlaplink

ANGELUSZ R.

1995 *Kommunikáló társadalom.*

Ferenczy Kiadó

PÉTERFI A. – PÉTERFI F.

2009 *Hogy rátaláljunk a helyi közösség hangjára... – A kisközösségi rádiók esélyeiről.*

39.sz. Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet

<http://www.akti.hu/dok/fuzet39.pdf>

3.4. Részvételi fórumok

DEFINIÓ

Egy konkrét célra szerveződött, a közösség tagjainak részvételével megvalósuló olyan nyilvános találkozók, melyeken a helyi közösséget foglalkoztató kérdéseket, problémákat járják körbe, abból a célból, hogy közösségi válaszok szülessenek az adott problémára. Lehet kiscsoportos, strukturált beszélgetés, melynek célja a közös gondolkodás (pl. párbeszédkörök, szomszédsági tanácsok, kerekasztal-beszélgetések), vagy a tágabb közösséget megszólító találkozó is (pl. lakossági fórumok), melyek célja az információk bevitele a közösségbe, vagy új cselekvő tagok bevonása, vagy egy civil szervezet, esetleg szociális szövetkezet létrehozása.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

A helyi társadalmat érintő kérdések megvitatása, a döntésekben való részvétel lehetőségének biztosítása. A lakosság részvételével történő problémafeltárás, -elemzés és tervezés folyamatában az állampolgári attitűd fejlesztése, hogy a tagok átéljék: ez az én településem, közöm van hozzá, hatással lehetek, alakíthatom a körülöttem levő világot.

KULCSFOGALMAK

szomszédsági tanács, párbeszéd körök, műhelymunka, lakossági fórum, helyi ügyek tudatosítása, társadalmi párbeszéd, együttműködés, beleértés, közügy

FELTÉTELRENDSZER

A sikeres fórum megszervezésének feltétele az olyan kreatív légkör megteremtése, melyben az egyének és csoportok szabadon megfogalmazhatják álláspontjukat. Ehhez kapcsolódó további feltétel az esetlegesen kialakuló érdekütközésekből fakadó konfliktusok megfelelő kezelése.

- személyi: közösségfejlesztő/közösségsszervező, aktív, cselekvő tagok, a találkozót levezető moderátor/facilitátor
- tárgyi: közösségi tér (pl. közösségi ház, iskola, könyvtár)
- anyagi: terem bérlés, ha szükséges

TARTALMI ÖSSZETEVŐK – A SZÜKSÉGES LÉPÉSEK FELSOROLÁSA

Közösségi találkozó szervezésének lépései

- A cél meghatározása (tudnunk kell, hogy miért szervezzük találkozót, kiket akarunk megszólítani, mit akarunk elérni?)
- A cél lehet: a problémák elemzése, közös tervezés, erőforrások feltérképezése, cselekvési terv megvitatása, értékelés stb.
- Az alkalmas hely és időpont megválasztása
- Előkészítés és szervezés (a találkozó meghirdetése, a moderátor

személyének megválasztása, feladatainak tisztázása, tanácsadók felkérése, írásos anyagok elkészítése, technikai felszerelések beszerzése, ha szükséges stb.)

- A találkozó levezetése (a célok pontos elmagyarázása, mederben tartott hozzászólási lehetőség biztosítása, az érdeklődés, figyelem fenntartása, rövid vizuális segédanyagok használata, a találkozó végén a fontosabb pontok összefoglalása, a következő lépés, tennivalók ismertetése)
- A találkozót értékelés követi (sikeres volt-e, ha igen miben, ha nem miért?) Szükség lehet egy beszámoló írására is, hogy a közösség tagjai értesüljenek a találkozón elhangzottakról.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Különböző módszereket használunk, attól függően, hogy milyen típusú fórumot szervezünk. Az aktivizáló, részvételre serkentő módszerek mellett együttműködés alapú módszereket használunk:

- kiscsoportos munka
- strukturált feladatok
- brainstorming → valódi szabályokkal
- közös mérlegelési módszerek
- közös döntéshozatali módszerek
- deliberatív technikák.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- a részvételi demokrácia erősödése, szélesebb rálátás a közösség problémáira, erőforrásaira
- az egyéni, illetve csoportos érdekek megjelenítése a közösségben
- a döntési, tervezési folyamatban való részvétel fejlesztő hatása érvényesül, mind az egyén, mind az érdekcsoportok esetén (kommunikációt, vitakultúrát, érdekérvényesítési készséget, kooperációt fejleszt)
- elkötelezettség jöhet létre a megvalósulásban való részvételre
- a közösség tagjai felelősséget vállalnak a közösséget érintő ügyekért.

Szakirodalmi ajánlás

BORBÉLYNÉ NAGY É. (szerk.)

É.n. *Párbeszéd Kör Kézikönyv*. Budapest, Találjuk ki Magyarországot Kiadó

VARGA A. T. (szerk.)

1996 *Hogyan szervezzünk és vezessünk nyilvános gyűléseket?*

In: Parola 4.sz.

HUNYA M.

1998 *A disputa program*. Budapest, Soros Alapítvány

4. Partnerségi együttműködés

Közösségi tervezés

DEFINÍCIÓ

Közösségi tervezésnek nevezzük, ha a tervezési folyamatba már annak egészen korai szakaszában is ténylegesen bevonják az érintetteket. A közösségi tervezés kulcseleme a helyi érintettek, közösségek aktivizálása és bevonása egy közös jövőkép és stratégia kialakításába, oly módon, hogy az valóban tükrözze a közösség szükségleteit, igényeit és szempontjait. (Sain 2010.)

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

Ha egy településen, vagy településrészen valamilyen helyi ügyben változás elhatározása lehetséges, fontos, hogy „a helyben szokásos” döntéshozói kört (önkormányzatot, vagy más hatalmi szereplők körét) kitágítsuk. A változás jellegétől és használói, érintetti körétől függően az utóbbiakat e folyamat közvetlen részeseivé tesszük. Lehet ez egy neutrálisabb helyi kérdés (pl. a tömegközlekedésben kezdeményezett menetrendi változás, megálló áthelyezése; egy játszótér kialakításának szándéka stb.), de lehet szélesebb körű kérdés, pl. a település fejlesztésének a tervezése, vagy regionális/országos kérdés eldöntése.

Így megteremtődik az érintett közösség beleszólása, felelőssé válása, érdekeik megjelenítése és a folyamatba olyan információk beépítése történhet, amelyekkel csak az érintettek rendelkeznek. Ezzel valójában kitágul a szokásos döntések meghozatalának szereplői köre: szakértők és a hatalmi szereplők mellé beemelődnek a helyi közösség tagjai, vagy legalább annak közvetlen képviselői.

Ez a részvétel kezdeményeződhet alulról – a helyben élők, a civil társadalom helyi szereplői részéről –, vagy felülről, a döntéshozásra felhatalmazott szervezetek, intézmények irányából. Ezek megvalósulását a józan belátás, egy helyben kialakult gyakorlat, az ott élők kezdeményezése, de a jogszabályok kötelezettsége is elindíthatja.

KULCSFOGALMAK

bevonás, részvételi létra, részvétel, az érintettek bevonása

FELTÉTELRENDSZER

- személyi: közösségfejlesztő/közösségsszervező; aktív, cselekvő tagok; a találkozót levezető moderátor/facilitátor
- tárgyi: közösségi tér (pl. közösségi ház, iskola, könyvtár), papír-írószer, tábla, post-it stb.
- anyagi: terembérlés, ha szükséges

továbbá:

- a lehetőségnek a megfelelő fázisban (tehát a folyamat kezdetén) való megjelenése
- a felek közötti egyenrangúság, valódi jogai legyenek az érintetteknek
- a kölcsönös tájékozottság esélye (transzparencia)
- szükség van ehhez *valamennyi szereplőnek egy tanulási, szocializációs folyamatban való részvételre* – azaz a szereplőknek képessé kell válniuk e közösségi tervezésre. De a folyamatban való részvétel önmagában hordja ennek a tanulását.

S mindezekén túl, akkor beszélünk valódi közösségi tervezésről, ha: valamennyi együttműködő fél **megosztja** egymás között **a közös tevékenységből** – így a tervezési folyamatból – **eredő hasznot és kockázatot** is!

TARTALMI ÖSSZETEVŐK

- Elhatározás és közös akarat valamilyen tervnek a véghezvitelére, változás kezdeményezésére
- Társak gyűjtése mindezekhez – a nyitottság fenntartása a teljes közösségi tervezési folyamatban
- Közös tervvé alakítani a felmerülő akaratokat, azok között fontossági sorrendet felállítani
- Lehetséges külső partnereket számba venni
- Egyezkedések elindítása
- Lehetőség szerint folyamatosan működő keretet, „intézményt” (pl. közösségi tanácsot, kerekasztalt, munkabizottságot) felállítani, ami a tartós és kiszámítható működést (egyeztetést, átláthatóságot, korrekciók lehetőségét) garantálhatja
- Folyamatosan működő kommunikációs rendszer megszervezése: az együttműködők közötti kommunikációra és a külvilág, a környezet felé való tájékoztatásra.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

Ez a feladat csak egy folyamatban valósulhat meg, amelynek elemei: az érintettek körének feltárása, aktivizálása, a tervezés előkészítése: a folyamat megtervezése, helyzetértékelés, erőforrások felmérése, közös jövőkép és stratégia kialakítása, tervezési technikák bemutatása – elsajátítása.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

Felszínre hozza az érintett csoportok valódi érdekeit, új (a résztvevőktől származó, az ő rendelkezésük alatt álló) erőforrásokat hoz a felszínre, sokkal nagyobb lesz a terv társadalmi elfogadottsága, az elköteleződés – azaz belátás, megegyezés születhet a szereplők (érintettek, szakemberek, formális döntéshozók) között.

(A témáról lásd forrásunkat, a *Partnerség, szakmai együttműködés* szócikket In: *IKSZT Módszertani kézikönyvben!*)

http://ikszt.modszerkozpont.hu/kezikonyv/Partners%C3%A9g,_szakmai_egy%C3%BCttm%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9s

Szakirodalom, honlaplink

SAIN M.

2010 *Segédlet a közösségi tervezéshez.*

Budapest NFGM, VÁTI Nonprofit Kft.

FOLTÁNYI Zs. (szerk.)

2008 *Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret?* Kézikönyv a jól működő közösségi terek létrehozásához.

Ökotárs Alapítvány

PÉTERFI F.

2015 „*Megformáljuk városainkat és aztán azok formálnak minket*”.

In Civil Szemle 1.sz.

<https://varosmegujitas.wordpress.com>

5. Információs pont

A településen vagy településrészben széles hozzáférést biztosító, könnyen megközelíthető helyen lévő tájékoztató pont, ahol megbízható és naprakész felvilágosítást adnak a települések életére hatást gyakorló legfontosabb közhasznú (helyi, köznapi, mindennapi, közérdekű, közösségi, általános) információkról. Az adott információs pont a településen belül vagy kulturális intézményhez kötődik, vagy esetlegesen közösségi alapú szolgáltatásként jelenjen meg a fejlesztői folyamat hatására (és itt a közösség eldönti, hol legyen ez az információs pont).

MÓDSZERTAN:

Közérdekű – közhasznú – információnak nevezünk minden olyan információt, amely az állampolgárok mindennapi problémáihoz, gondjaihoz, valamint a hivatali és társadalmi életben való eligazodáshoz segítséget nyújt.

A közérdekű – közhasznú – információs szolgáltatás céljának egyik alkalmas helyszíne a könyvtár, amely többnyire birtokában van a szükséges dokumentumállománynak, technikai felszereltsége korszerű. Alkalmas továbbá azon közösségi szintér, amely a településen megtalálható, a nyitva tartása kedvező, a lakosok könnyen elérhetik.

Gerő Gyula⁶ a szakirodalom alapján a közhasznú információs tevékenység területeit az alábbiakban jelöli meg:

- Önkormányzati dokumentumok és hírek (határozatokról, testületi tagokról, fogadóóráikról);
- Programajánlatok, műsorok (a művelődési házé, koncerteké, kiállításoké);
- Kultúra, szabadidő, sport (a kultúrába beleértve magát a könyvtárat is);

⁶ Gerő 2004. 20-27.

- Oktatás, továbbképzés (intézmények, pályaválasztás, felnőttképzés, átképzési lehetőségek);
- Szolgáltatások, céginformációk (vállalkozókról, iparosokról);
- Utazás, vendéglátás, vásárlás (menetrendek, nyitvatartási idők, kínálatok tartoznak ide);
- Egészségügy, szociális ellátás (tartalma: orvosok, gyógyszerész, lát-szerészek; családsegítő szolgálatok, idősek napközije, munkanélküliek ellátása);
- Intézmények, szervezetek (pártok, körök, egyesületek, egyházak);
- Hirdetések, aktualitások.

Ezek kiegészülhetnek még további közigazgatási és jogi, fogyasztói, mezőgazdasági és környezetvédelmi információkkal. Tájékoztatást ad, ill. megbízás és feladatmegosztás alapján készíthet:

- honlapot;
- közösségi oldalt;
- mobil applikációt;
- üzemeltethet földi sugárzású vagy internetes rádiót;
- működtethet kábel vagy internetes televíziót;
- kiadhat nyomtatott, illetve elektronikus újságot, hírlevelet;
- hirdető táblákat, oszlopokat, információs felületeket alakíthat ki;
- egyéb más tájékoztatási formát valósíthat meg.

Lehetséges információs szolgáltatások:

- ingyenes információs szolgáltatás hagyományos és elektronikus forrásokból
- ingyenes Internet hozzáférés a naprakész információ lekérése érdekében
- tájékoztató kiadványok és prospektusok közvetítése magánszemélyek és intézmények részére
- pályázati információ
- sajtófigyelés
- témafigyelés
- szelektív információs szolgáltatás
- egyéb.

Az információs pont elérhetőségét és nyitva tartását minden helyen hirdetni kell.

6. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése (alapelvek)

DEFINÍCIÓ

A polgárokkal és közösségeikkel foglalkozó, értük dolgozó intézmények, szervezetek, szakemberek rendszeres együttműködése vagy egy konkrét cél elérése, illetve projekt, feladat megvalósítása érdekében, vagy azzal az általános céllal, hogy tevékenységük lehető legteljesebb körét egyeztessék, összehangolják.

A TEVÉKENYSÉG CÉLJA

Az elsődleges cél az, hogy a településünkön, térségünkben élő emberek és közösségeik minél több esetben kapják meg a számukra fontos támogatást, segítséget. Ide értve azt is, ha közösségi tevékenységükhöz, akcióikhoz információra, tanácsra, helyszínrre, bátorításra van szükségük, de azt is, ha személyes életük során – akár, amikor „minden rendben van”, akár krízishelyzetben – van szükségük információra, tanácsra, segítségre.

Az intézmények oldaláról nézve e cél úgy fogalmazható meg, hogy minél több esetben tudjon az intézmény a polgárok rendelkezésére állni, akár oly módon, hogy minél több tevékenység, szolgáltatás elérhető az adott intézményen belül, akár „csak” azzal, hogy pontos választ tud adni a polgároknak azzal kapcsolatban, hogy kérdéseikre hol kapnak választ. De cél egy „részvételi intézményépítési” folyamat kialakítása is, az együttműködés kiépítése kapcsán. Annak elérése alapvetően fontos, hogy a használók, a helyi közösség alakítani, befolyásolni és ellenőrizni is tudja az együttműködést, azaz hatással lehessen annak működésére, fejlesztésére. Ez alapvető közösségfejlesztési szempont.

KULCSFOGALMAK

Humán-közszolgáltatások, ágazat- és szektorközi együttműködések

FELTÉTELRENDSZER

- helyi intézmények, szervezetek, önkormányzat munkatársai
- tárgyi: papír-írószer, számítógép
- anyagi: közös programok és tevékenységek bekerülési költsége

Az együttműködések kialakításához és folyamatos szinten tartásához egyrészt igazán nem kellenek speciális feltételek: mindösszesen egy asztal, amely köré leülünk és beszélgetünk. Azaz e tevékenység esetében nem a személyi, tárgyi, anyagi feltételek a meghatározóak. Másrészt azonban mégsem könnyű kialakítani, szinten tartani, egyre aktívabbá tenni az együttműködést (hiszen, ha így lenne, akkor ez szerves része lenne mindennapjainknak), mert ehhez szükség van

- **egy ügyre, témára, amely mentén együttműködünk:** ez lehet akár településünk, térségünk lakosságának jól léte (azaz, hogy érezzék jól magukat), de ez sok esetben túl tág, nehezen megfogható, nehezen fordítható konkrét cselekvéssé, így az együttműködés kialakítását szerencsésebb konkrét tevékenységek, programok mentén elkezdeni (lásd alább az „Alkalmazott eszközök és módszerek” pontban),
- **időre:** idő kell ahhoz, hogy megismerjük egymást, egymás intézményének céljait, tevékenységét, erősségeit és nehézségeit, továbbá idő kell ahhoz is, hogy leüljünk, beszélgessünk, gondolkodjunk, tervezzünk stb.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK

1. **Vegyük számba, hogy milyen, humán-közszolgáltatást nyújtó intézmények, szervezetek működnek településünkön, térségünkben.** Ne csak az önkormányzati intézményekre (helyi költségvetési szervekre) koncentráljunk, hanem a civil, az egyházi és a piaci szervezetekre is. Azaz ágazatközi- mellett szektorközi együttműködésben is gondolkodjunk. És vegyük számba településünk, térségünk meghatározó szakembereit is, az akár még aktív, akár már nyugdíjas éveit töltő szakembereket, akik szaktudásuk, ismereteik, kapcsolatrendszerük, szakmai tekintélyük alapján mély ismeretekkel rendelkeznek településünk, térségünk szükségleteiről.
2. Ismerjük meg ezen intézményeket, szervezeteket, szakembereket: olvassunk el minél több, az interneten elérhető információt róluk. Majd keressük fel őket, még akkor is, ha rendszeresen találkozunk különböző hivatalos helyeken vagy összefutunk velük a helyi kisboltban. Menjünk el hozzájuk és érdeklődjünk tevékenységük részleteiről, mindennapi sikereikről, nehézségeikről. Vessük fel az együttműködés lehetőségét.

3. **Hívjuk meg ezen intézményeket, szervezeteket, szakembereket egy beszélgetésre.** Ezt tegyük rendszeressé, pl. negyedéves találkozásokká. Ne kedvetlenedjünk el, ha első alkalommal kevesen jönnek el, de akkor sem, ha lesz olyan alkalom, amikor csak páran vagyunk az asztal körül. A lényeg, hogy rendszeresen találkozzunk, pl. minden harmadik hónap első keddjén, du. 4-kor.
4. **Mérjük fel, ismerjük meg, hogy ki, mit adhat a másiknak.** Pl. állítsuk össze a közös és eltérő adottságok, lehetőségek, kapacitások mátrixát, listáját vagy készítsünk egy intézményi tankatalógust.
5. **Határozzuk meg az együttműködésünk célját, tárgyát.** Javasoljuk, hogy ezt egyszerű, könnyen megvalósítható ügyekkel kezdjük, pl.:
 5. a) hangoljuk össze rendezvénynaptárunkat,
 5. b) vigyünk el egymáshoz egy-egy programot, pl. a település központjában működő művelődési ház a kézműves szakkörét havonta egyszer tartsa meg a település szélén lévő másik intézményben, hogy a szűkebb környezetükből nehezebben kimozdulók is részt vegyenek egy-egy alkalmon, megismerjék ezt a lehetőséget. **Amennyiben az együttműködésünknek már vannak kézzel fogható, különösebb források bevonása nélkül is megvalósítható eredményei, gondolkozzunk közös projekteken.** Egy-egy projekt egy-egy tevékenységbe akár akkor is vonjuk be valamely partnerintézményünket, ha úgy érezzük, hogy az adott tevékenységet magunk is meg tudnánk valósítani. Pl.: amennyiben számos programot, eseményt tervezünk a projekt keretében, ne mindegyik nálunk valósuljon meg, „szórjuk el” az eseményeket településünk, térségünk intézményei között.

+

6. **Vegyünk részt magunk is a közösségi felmérésben és a közösségi cselekvési terv elkészítésében, javasoljunk tevékenységeket és vállaljunk megvalósító szerepet. És ösztönözzünk erre minél több intézményt.** Ezt persze arra való figyelemmel tegyük, hogy ne valósítsuk meg azt, amit a polgárok és közösségeik is meg tudnának, meg szeretnének valósítani, hiszen a közösségfejlesztési folyamat célja a helyi lakosok aktivizálása.

EREDMÉNYEK, VÁRHATÓ KIMENET

- Településünk lakosai egy-egy intézményben több kérdésükre kapnak választ, többször fordulnak majd hozzánk bizalommal élethelyzetüket érintő kérdésekben.
- Intézményünk helyi és területi beágyazódása nő.
- Új kapcsolódási, hálózatosodási lehetőségek nyílnak meg az új partnerek segítségével.

- Gazdagodik intézményünk tevékenységrendszere, egy-egy feladatunkat könnyebben tudjuk megvalósítani.
- Munkatársaink szakmai ismeretei bővülnek, szélesebbé válik a kapcsolatrendszerünk.

Szakirodalom, honlaplink

2008 *Partnerség, szakmai együttműködés*

In BEKE M. – DITZENDY K. A. (szerk.) Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv.

Budapest, HROD, p. 76-82.

http://ikszt.modszerkozpont.hu/kezikonyv/Partners%C3%A9g,_szakmai_egy%C3%BCttm%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9s

PALLAI K.

2010 *Társadalmi részvétel – bevezetés a helyi önkormányzati képviselők számára.* Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége

http://www.pallai.hu/wp-content/uploads/2010/11/toosz-ctp-tarsadalmi-reszvetel_last.pdf

Örömteli közösségi munkát kívánunk!

Irodalom

ANGELUSZ R.

1995 *Kommunikáló társadalom.*

Ferenczy Kiadó

ARAPOVICS M.

2016 *A közösségfejlesztés alapfogalmai és kulturális közösségfejlesztés paradigmája.*

In: Kulturális Szemle. VI.sz. 2.sz.

BEKE M. – DITZENDY K. A. (szerk.)

2008 *Integrált közösségi és szolgáltató terek.*

Módszertani kézikönyv. HROD

BEKE P.

2001 *Méltóságkereső.*

Budapest, epl. 3.sz.

BÉNYEI M.

1994 *Helyismereti tevékenység a könyvtárakban.*

Nyíregyháza, Bessenyei György Könyvkiadó

BÉNYEI M.

2002 *A helyismereti munka alapjai.*

Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei.

Budapest, Könyvtári Intézet

BORBÉLYNÉ NAGY É. (szerk.)

É.n. *Párbeszéd Kör Kézikönyv.*

Budapest, Találjuk ki Magyarországot Kiadó

- CSÁNYI V.
2005 *Gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan.*
Népszabadság [Hétvége], LXIII. évf. (szeptember 17.) 5. p.
- CSÍKSZENTMIHÁLYI M.
1997 *Az öröm művészete.*
Budapest, Libri Kiadó
- FEJŐS Z. – FRAZON Zs. (szerk.)
2006 *Plasztik művek. Alternatív műanyagtörténet a celluloid könyvtáblától a felfújható fotelig.*
MaDok-füzetek 4. Budapest
- FOLTÁNYI Zs. (szerk.)
2008 *Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret?*
Kézikönyv a jól működő közösségi terek létrehozásához.
Ökotárs Alapítvány
- FRAZON Zs.
2011 *Múzeum és kiállítás – Az újrarajzolás terei.*
Budapest, Gondolat Kiadó
- GERŐ Gy.
2004 *A helyi információtól a könyvtártörténet-írásig.*
Gondolatok a közhasznú információról, a helyismeretről, a könyvtáros feladatairól a helytörténet-és a könyvtártörténet-írásban.
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros 5.sz.
- HALÁSZ P.
2010 *Hagyományátadás. Módszertani segédanyag.*
Honismeret (különszám)
- HUNYA M.
1998 *A disputa program.*
Budapest, Soros Alapítvány
- KATONA K. (szerk.)
2008 *Életre keltett falak.*
Zöld-Híd Alapítvány
- KATONA K.
2014 *A bennünk élő alkotó felébresztése – a közösségi művészetek útján.*
In: Civil Szemle 4.sz.

- MIHALIK L.
2008 *Virtuális valóság, könyvtár, helyismeret.*
In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 4.sz.
- MOHAY T.
2008 *Töredékek az ünnepről.*
Budapest, Nap Kiadó
- MOLNÁR A.
2015 *Közösségi tanulás a közösségfejlesztés folyamatában.*
Parola-füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete
- MOLNÁR A. et al.
2011 *Építő közösségek – közös tudás.*
In: Parola. 3.sz.
- PALLAI K.
2010 *Társadalmi részvétel. Bevezetés a helyi önkormányzati képviselők számára.*
Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége
- PÉCSI SZÍN-TÉR EGYESÜLET
2015 *A forrás magam vagyok.*
Módszertani kiadvány
- PÉTERFI A. – PÉTERFI F.
2009 *Hogy rátaláljunk a helyi közösség hangjára... – A kisközösségi rádiók esélyeiről.*
39. sz. Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet
- PÉTERFI F.
2015 *„Megformáljuk városainkat és aztán azok formálnak minket”.*
In: Civil Szemle 1.sz.
- SAIN M.
2010 *Segédlet a közösségi tervezéshez.*
Budapest, NFGM, VÁTI Nonprofit Kft.
- SCHÖNBERG, S.P.
1979 *Criteria for evaluation of neighbourhood vitality in working-class and poor areas in core cities.*
Social Problems, vol. 27, no. 1.

SIMON, N.
2010 *The Participatory Museum*.
Museum 2.0 Santa Cruz, California

SZÁNTÓ I.
1992 *A helytörténeti kutatások elméleti és módszertani kérdései*.
Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat

TÁTRAI Zs. – KARÁCSONY MOLNÁR E.
1997 *Jeles napok, ünnepi szokások*.
Budapest, Planétás Kiadó

VANIER, J.
2006 *A közösség. A megbocsátás és az ünnep helye*.
Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat

VARGA A. T. (szerk.)
1996 *Hogyan szervezzünk és vezessünk nyilvános gyűléseket?*
In: Parola 4.sz.

VARGA A. T. – VERCSEG I.
1991 *Település, közösség, fejlesztés. Tapasztalataink a helyi társadalmi-kulturális fejlesztésről*.
Budapest, Országos Közművelődési Központ

VARGA A. T. – VERCSEG I.
1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*.
Budapest, Magyar Művelődési Intézet

VARGA A. T. – VERCSEG I.
1998 *Közösségfejlesztés*.
Budapest, Magyar Művelődési Intézet

VERCSEG I.
2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak*.
Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete

WARREN, R.
1963 *The Community in America*.
Chicago, Rand McNally

2010 *Helyi emlékezet, kulturális örökség, örökségvédelem* – sorozat módszertani füzetek.
Muharay Elemér Népművészeti Szövetség

2016 *Értékekre hangolódva – A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve*.
Budapest, NMI

A hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény, valamint a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról

Wekerle Telep honlapja: www.wekerletelep.hu

Museum 2.0. Blog: <http://museumtwo.blogspot.hu/2007/03/hierarchy-of-social-participation.html>

Szellemi Kulturális Örökség honlapja: www.szellemiorokseg.hu

Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktár honlapja:
<http://www.hungarikum.hu/>

Melléklet

Segédlet a közösségfejlesztési folyamatok költségeinek tervezéséhez

Módszertani útmutatónk bevezetőjében írtuk: „a módszerek és a technikák alkalmazásának rendjét és kombinációját a körülmények határozzák meg”. Azaz – mindamellett, hogy a közösségfejlesztési folyamatoknak megvannak a szakmailag megalapozott fázisai, lásd az útmutatónk bevezetőjében szereplő ábrát – minden folyamat más és más: az adott település, településrész társadalmi-gazdasági helyzetétől, a közösségi aktivitások mértékétől és minőségétől, a civil szervezetek számától, az intézményi- és szakember-ellátottságától – és még megannyi tényezőtől – függ, hogy milyen módszereket alkalmazva, milyen időtartam alatt, milyen változások érhetőek el.

Az alábbi táblázatban szereplő költségnemek és szempontok tehát csak kiindulási pontok, az adott folyamatok költségvetését minden esetben a helyi sajátosságok alapján lehet pontosan kidolgozni. A táblázatban – épp az előbb írtak okán – az egyes tevékenységekhez kapcsolódó részösszegeket nem szerepeltetünk. Általánosságban elmondható azonban, hogy egy kisebb település, településrész esetében legalább 5 millió Ft/év, nagyobb települések, településrészek esetében pedig legalább 8-10 millió Ft/év forrás szükséges a közösségfejlesztési folyamat megvalósításához. Figyelembe véve a projektek lehetséges időtartamát (legalább 3, legfeljebb 4 év), az egyes pályázatok tekintetében 15-40 millió Ft közötti összegekkel érdemes számolni. Véleményünk szerint ennél kevesebb összegből fenntartható eredmény elérése nem reális, a jelentősen magasabb összeg pedig – azáltal, hogy minden tevékenység pályázati, azaz külső erőforrásból kerül megvalósításra – kiolthatja a közösségben rejlő belső erőforrások (pl. tudás, tehetség, saját eszközök, termények stb.) felszínre kerülését.

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
1. Községek részvételével megvalósuló felmérés és tervezés			
1.1. Községi interjúk	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá az interjúkat készítő megbízási díja, szállás, étkezési és utazási költsége, valamint az interjúk eredményeit összefoglaló füzet (az összefoglalások jellemzően 8-12 A/5-ös oldal terjedelműek). Szempontok: a költségek attól függenek, hogy bevon-e a pályázó és ha igen, akkor mennyi külső embert az interjú elkészítése érdekében. Kényszermegoldásként működhet a helyi önkéntesek bevonása, de módszertanilag megfelelőbb a külső kérdező, hiszen a „miért jó itt?”, „mi az, amin változtatni kellene?” kérdésekre helyi kérdezőnek kevésbé nyílnak meg az emberek.	Legalább 10 fő	Legalább 20 fő
1.2. Községi beszélgetések: a községi interjúk eredményeinek megvitatása	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószerek a megvitatás községi módszereihez. Szempontok: A cél az, hogy minél többen hallják, megvitassák az eredményt. Egy-egy beszélgetés akkor hatékony, ha azon bár számosan, de nem túl sokan vesznek részt. Nagyobb település-(rész)ek esetében javasolt tehát több (2-3) alkalmat hirdetni. A vendéglátást akár a helyi községek is biztosíthatják, növelve ezzel az események községi jellegét.	Legalább 20-30 fő Legalább 1 alkalom	Legalább összesen 30-50 fő Legalább 2 alkalom

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
1.3. Községi felmérés	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá nyomdaköltség a kérdőívek és az eredményekből készült kiadvány elkészítéséhez. Szempontok: A kérdőív jellemzően 8-12 A/4-es oldal, a kiadvány 25-30 A/5-ös oldal terjedelmű, de ez a helyi közösségi döntésétől függ.		A kérdőív számossága a megkérdezettek körétől függ: minden lakos, minden háztartás, az ott lakók mellett az ott tanulók is stb. A kiadványt érdemes legalább az érintett település, településrész minden háztartásába eljuttatni, így számossága a háztartások számától és attól függ, hogy hány további példányt (pl. civil szervezeti és önkormányzati vezetőknek, szomszédos településeknek stb.) kíván készíteni a helyi közösség.
1.4. Községi beszélgetések: a helyi közösségi cselekvési terv összeállítása (a közösségi terv elkészültéig legalább havonta egyszer)	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, nass), papírok, írások a megvitatás közösségi módszereihez. Szempontok: A beszélgetések célja a közösségi felmérés eredményeinek megvitatása mellett a helyi közösségi cselekvési terv összeállítása, amelyre legalább 8-10 alkalmat – de a helyi viszonyok ismeretében akár többet is – érdemes tervezni. A vendéglátást akár a helyi közösségek is biztosíthatják, növelve ezzel az események közösségi jellegét.	Legalább 20-30 fő	Legalább összesen 30-50 fő
2. A projekt által érintett térség, település, településrész közösségi tevékenységének történeti feltárása, elérhetővé tétele	Költségnemek: utazási költség, megbízási díj. Szempontok: E tevékenység alapvetően találkozásokat, interjúkat jelent (lásd az útmutató 2. fejezetét). Dokumentumelemzések, levéltári anyagok felkutatása érdekében azonban érdemes bevonni településünk, megyénk közművelődési, múzeumi, könyvtári, levéltári munkatársait is.		A település(rész) történeti feltártságának mértékétől függően 1-2 szakember bevonásának szükségessége merülhet fel.

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
3. A település, település-rész, térség lakosságának közösségi együttműködését dinamizáló tevékenységek			
3.1. Községi akciók, tevékenységek, események megvalósítása (legalább negyedévente egyszer)	Költségnemek: a költségek a tervezett programok jellegétől függenek (lásd az egyes tevékenységek „Feltételrendszer” pontjánál írtakat). Szempontok: a költségek kalkulálásakor három, egymással összefüggő szempontot érdemes figyelembe venni: ■ a pályázat összeállításakor még nem lesz tudható, hogy milyen közösségi eseményeket, folyamatokat tartalmaz majd a helyi közösségi cselekvési terv, javasolt tehát nagyobb költségnem-csoportokkal (személyi-, dologi-, anyagköltségek stb.) és átalányösszegekkel tervezni, ■ cél, hogy a tervezési folyamatot cselekvések kövessék, azaz legyen forrás a helyi közösségi cselekvési tervben megfogalmazottak megvalósítására, különösen a jelentősebb forrást igénylőkre (pl. helyi kalendárium esetében a megjelentetésre, közösségi kiállítás installációjára), ■ cél azonban a helyi közösségek saját erőforrásainak (tudás, tehetség, saját eszközök, termények stb.) dinamizálása is, azaz nem szükséges, hogy a pályázaton elnyert összeg finanszírozza minden terv teljes körű megvalósítását is (ez egyébként lehetetlen is lenne, hiszen a helyi közösségi cselekvési terv komplex településfejlesztési javaslatokat is tartalmazhat).	A település lélekszámától, közösségi hagyományaitól függ, hogy negyedévente hány közösségi akció, tevékenység, esemény megvalósítása lehetséges. Az egész település(rész)t megmozgatók mellett, javasolt több, kisebb volumenű akcióban, tevékenységben, eseményben gondolkodni.	
3.2. Programok, folyamatok megvalósítása (félévente legalább egy új program, illetve folyamat elindítása)			A település lélekszámától, közösségi hagyományaitól függ, hogy félévente hány folyamat elindítása lehetséges, különös tekintettel arra, hogy egyes folyamatok fél-egy év időtartamúak.

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
3.3. Helyi nyilvánosság fórumainak megteremtése, meglévő fórumainak fejlesztése	Költségnemek: A tervezéshez kapcsolódó költségek kapcsán lásd az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtakat. A megvalósításhoz szükséges költségek pedig a választott formától függenek: helyi újság esetén nyomdaköltség, a rádió, TV esetén informatikai, híradástechnikai stb. eszközök, a közösségi oldalak, a honlapok azonban – a közösség bizonyára aktívvá váló tagjainak önkéntes hozzájárulása esetén – nem feltétlen igényelnek forrást. Szempontok: Javasolt több forma megvalósításának költségeit is betervezni, hiszen elképzelhető, hogy azt a formát, amelynek megvalósítását a közösség a fejlesztési folyamat elején még nem tartja fontosnak, az évek előrehaladtával már igényelni fogja.		
3.4. Részvételi fórumok elindítása, működtetése, meglévők fejlesztése (az első évben legalább négy, a továbbiakban évente legalább két alkalommal)	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá a résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószerek a megvitatás közösségi módszereihez. Szempontok: a vendéglátást akár a helyi közösségek is biztosíthatják, növelve ezzel a fórumok közösségi jellegét.	Az alkalmak létszáma függ attól, hogy a közösségfejlesztési folyamatot az abban kifejezetten aktív résztvevőkkel (lakosok, közösségek, intézményi szereplők stb.), avagy a lakosság széles körével kívánjuk áttekinteni. Javasoljuk, hogy mindkét körrel legyen rendszeres az egyeztetés.	
		Aktív tagok: legalább 10-20 fő Lakossági érdeklődők: legalább 50-60 fő Alkalmak: 8-12/év	Aktív tagok: legalább 20-25 fő Lakossági érdeklődők: legalább 60-100 fő Alkalmak: 8-12/év
4. A település társadalom- és gazdaságfejlesztése tekintetében meghatározó dokumentumok (HEP, közművelődési rendelet stb.) megújítása	Költségnemek: a költségek a választott módszertől (pl. készül-e a jelenleg hatályos dokumentumról összefoglaló kiadvány) függenek, de a megújításról szóló közösségi beszélgetések, szakmai műhelyek vendégül látási költségeivel (kávé, tea, víz, pogácsa) mindenképp érdemes számolni. Szempontok: Az ilyen, „dokumentumalapú” tevékenység jellemzően kevesebbeket érdekel. Fontos tehát, hogy a dokumentumokban szereplő tartalmat „lefordítsuk” a mindennapok nyelvére, ezzel is bővítve a bekapcsolódók körét. A megvitatásban többen, a konkrét szövegező munkában bizonyára kevesebben vesznek majd részt.	Legalább 20-30 fő Legalább 4-5 alkalom	Legalább 30-50 fő Legalább 4-5 alkalom

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
5. Tájékoztató közösségi információs pont kialakítása	Költségnemek: polcok, hirdetőtáblák stb. (infrastrukturális beruházás nem lehetséges!) Szempontok: lásd az útmutató „5. Információs pont” fejezetét.	A meglévő infrastruktúrától függ a beszerzendő bútorok, eszközök köre.	
6. Közösségfejlesztési folyamat szakmai minőségének biztosítása			
6.1. Szakemberek alkalmazása			
6.1.1. Helyi közösségfejlesztő	Költségnemek: bérek és járulékaik. Szempontok: a település méretétől és közösségi állapotától függ, hogy hány fő alkalmazása szükséges. Az ideális az, ha legalább két fő látja el ezt a feladatot, hiszen a közösségi eseményeket jellemzően hétvégén, illetve az esti órákban lehet megszervezni (két félállású szakember nem elégséges, hiszen napközben is vannak feladatok).	Nagyobb, 10-15 ezer fő lélekszámú település(rész) esetében legalább 3-4 fő alkalmazása szükséges. Azonban kisebb, de jelentős közösségi problémákkal küzdő település(rész)ek esetében is szükséges lehet a 2-3, de akár több fő alkalmazása is.	
		Legalább 1-2 fő	Legalább 3-4 fő
6.1.2. Szakmai vezető	Költségnemek: bér és járulékaik. Szempontok: Amennyiben 2-nél több helyi közösségfejlesztő vesz részt a projektben, akkor egyikük lehet a szakmai vezető is. Amennyiben csak 1 fő közösségfejlesztő vesz részt a projektben, akkor – tekintettel a feladatok mennyiségére – javasolt plusz egy szakmai vezető alkalmazása is.		

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság	
Tevékenység	Költségnemek és szempontok	Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
6.1.3. Tájékoztató közösségi információs pont kialakítása	Költségnemek: bér és járulékai. Szempontok: Nem lehet azonos sem a helyi közösségfejlesztővel, sem a szakmai vezetővel (más felelősségek, más kompetenciákat kívánnak).	1 fő	1 fő
További szakemberek	Költségnemek: megbízási díjak és járulékai, vállalkozási díjak Szempontok: a helyi közösségi terv összeállításánál felmerülhetnek olyan kérdések, amelyek megválaszolásához plusz, a településen rendelkezésre nem álló szaktudásra lesz szükség. A tervezett akciók, tevékenységek, események, programok, folyamatok esetében is szükséges lehet külső szakértő, szakember bevonása, pl. környezetvédelmi szakember, mediátor, kurátor, (táj)építész, fórumszínház-vezető stb.	Közösségi tervezéshez: legalább 1-2 szakember, 1-1 napra Megvalósításhoz: legalább 1-2 szakember/év, hosszabb időre	Közösségi tervezéshez: legalább 2-3 szakember, 1-1 napra Megvalósításhoz: legalább 3-4 szakember/év, hosszabb időre
6.2. Képzés			
6.2.1. Helyi közösségfejlesztő	Költségnemek: tandíjak. Szempontok: Az SzPk-00009-14-04 0 03 3 azonosító számú „Közösségfejlesztő” szakmai programkövetelmény alapján engedélyezett felnőttképzési program, illetve az 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet alapján akkreditált, legalább 120 óra időtartamú, közösségfejlesztés témájú szakmai továbbképzési program önköltsége után a szakmai szervezeteknél, képző-intézményeknél, a közösségi és civil tanulmányok MA képzés tandíja iránt – amennyiben az illető nem jogosult államilag finanszírozott képzésben részt venni – a https://www.felvi.hu oldalon érdeklődhet.	(A költségek kapcsán fontos megjegyeznünk, hogy azok az évek előrehaladtával növekedhetnek, azonban akár megoszthatók a pályázó szervezet és a munkatárs között.)	
6.2.2. Szakmai vezető			
6.2.3. A közművelődési, könyvtári, muzeális intézmények legalább egy-egy munkatársa			

Milyen jellegű költségek merülhetnek fel?		Számosság		
Tevékenység	Költségnemek és szempontok		Kisebb települések, településrészek (kb. 4000 főig) esetében	Nagyobb települések, településrészek (kb. 4-15 ezer fő között) esetében
További képzések	Költségnemek: képzési díjak, szállás, étkezési és utazási költségek Szempontok: Az egyes szakemberek képzése mellett szükséges a helyi közösségek képzése is. A közösségfejlesztési folyamat „aktív magja” számára pl. közösségi munka, közösségi tervezés, projekt-menedzsment témában, míg az egyes tevékenységekhez kapcsolódó közösségek számára pl. helyi nyilvánosság, vagy saját érdeklődési körük szerint – a háztáji gazdálkodástól a környezetvédelmen át, a szegénységben élők támogatásáig – lehet szükséges képzések megvalósítása. E képzések akkor a leghatékonyabbak, illetve van közösségépítő hatásuk is, ha nem a településen, hanem valahol máshol, bentlakásosan, pl. 3 napos időtartamban kerülnek megvalósításra.		Legalább 2-3 képzési program a közösségfejlesztési folyamat időtartama alatt	Legalább 4-5 képzési program a közösségfejlesztési folyamat időtartama alatt
7. Intézményi, ágazati együttműködések kialakítása, fejlesztése	Költségnemek: az útmutató „Feltételrendszer” pontjánál írtak, továbbá az intézményközi műhelyeken résztvevők vendégül látása (kávé, tea, víz, pogácsa), papírok, írószer a megvitatás közösségi módszereihez, továbbá a tanulmányutak útiköltsége, szállás- és étkezési díja. Szempontok: az együttműködés fejlesztése alapvetően intézményközi műhelyek (közös tervezés) és jó gyakorlatok megtekintése, majd pedig a közös cselekvés által fejleszthető. A pályázati forrást elsődlegesen a közös gondolkodásra és jó gyakorlatok meglátogatására érdemes fordítani, figyelembe véve azt, hogy a <i>Cselekvő közösségek kiemelt projekt</i> is szervez majd tanulmányutakat a TOP 5.3.1-17 és TOP-6.9.2-17 pályázat nyertesei számára. A közös intézményi cselekvéseket alapvetően a település saját erőforrásai vagy további pályázatok finanszírozhatják.			

Fogalomtár

CSELEKVŐ
közösségek
aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

Fogalomtár

Szerzők:

Arapovics Mária
Balázs-Legeza Borbála
Barátné dr. Hajdu Ágnes
Beke Márton
Brüll Edit
Csonka-Takács Eszter
Csordás Izabella
Farkas Gabriella
Fehér Miklós
Gulyás Gabriella
Gyenes Zsuzsa
Harkai Nóra
Kajári Gabriella
Kleisz Teréz
Ládi László
Németh Lilla
Péterfi Ferenc
Tóth Máté
Varga Katalin
Vercseg Ilona

Szerkesztette: Brüll Edit

Grafika, tördelés: Marafkó Bence

A projekt kedvezményezettje

a SZABADTÉRI NÉPRAJZI MÚZEUM, MÚZEUMI OKTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT
és konzorciumi partnerei:
az NMI MŰVELŐDÉSI INTÉZET NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.
(korábban: NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET)
és az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

A projekt az EURÓPAI UNIÓ támogatásával, az EURÓPAI SZOCIÁLIS ALAP
társfinanszírozásával valósul meg 2016.09.16 és 2019.09.15. között.

Fogalomtár

1. állampolgári kompetencia

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike.

„Az állampolgári kompetencia felvértezi az egyént, hogy teljes körben részt tudjon venni a közügyekben, alapozva a társadalmi és politikai koncepciókról és struktúrákról meglévő tudására, és arra az elkötelezettségre, hogy aktívan és demokratikus módon vegyen mindezekben részt.” A szociális kompetenciával együtt „magukban foglalják a személyi, interperszonális és interkulturális kompetenciákat és meghatározzák a viselkedés minden olyan formáját, amely arra teszi képessé az egyént, hogy hatékonyan és építő módon vegyen részt a társadalmi és szakmai életben, különösen az egyre sokfélebb társadalomban, továbbá ha szükséges, konfliktusokat tudjon megoldani.”¹

2. baráti kör (intézményi)

A baráti kör az intézmény égisze, ideális esetben közvetlen irányítása alatt elsősorban az intézmény költségvetése által nem lehetővé tett szolgáltatások megvalósítására vagy színvonal-emelésre gyűjt adományokat azon az elven alapulva, hogy a szervezet által egyébként térítésköteles szolgáltatások hozzáférését e kör számára kedvezőbbé, esetenként ingyenessé teszi. Ezáltal létrejön egy törzsközönség a szervezet körül, gyakran, és hosszú távon jellemzően a rendszeres találkozás igényével és a tenni akarás szándékával.

1 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS AJÁNLÁSA (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja. 394/10

Kulturális intézmény baráti körének tagjává válni általában tagdíj- vagy támogatási összeg megfizetése után lehet. Bizonyos szervezetek önkéntes szolgálatot végzők számára is felajánlanak baráti kör tagságot, vagy inkább fordított példát látunk rá: az önkéntes szolgálatra jelentkezőnek először egy éves tagdíj megfizetésével kell elkötelezettségét bizonyítania.

Az önkéntességgel összehasonlítva a baráti kör és az önkéntesség között a legjellemzőbb azonosság, hogy mindkét csoportosulás a szervezet, és esetenként saját vagy a közösség ügyének előmozdítása érdekében tevékeny, a baráti kör tagjai azonban elsősorban pénzbeli hozzájárulással, az önkéntesek pedig a munkaidejük felajánlásával támogatják a szervezetet.

A két csoportosulás szervezése e különbözőség okán jelentősen eltér, ahogy motivációs faktoraik is különbözőek lehetnek. Azonban baráti kör tagok akár önkéntes munkájukkal is támogathatják a szervezetet.

3. beavatkozás²

A közösségek életébe átmeneti és szakszerű külső támogatást jelentő közösségfejlesztés működési módja, amely hozzájárul ahhoz, hogy a közösség képes legyen a megújulásra, vagyis saját problémáinak kezelésére, mérséklésére és megoldására. A beavatkozás addig tarthat, ameddig a közösség tagjai maguk nem válnak a változás meghatározó tényezőivé.

4. bevonás

„A helyi lakosok aktivizálása, bevonása a közösség általi fejlesztés folyamatába. A cél: a lehető legszélesebbre nyitni a cselekvők körét.

A folyamat egyszerűsített formában így zajlik: a közösségfejlesztő kezdeményezését a helyi lakosok *központi magja* (a változásban elkötelezett helyi lakosok, a közösségfejlesztőt felkérő helyi kezdeményezői kör) átveszi, s a kezdeményezést kiterjeszti a bekapcsolódó *szélesebb körre*, amely a közösen azonosított helyi ügyekben folyamattá szervezi a közösségi tevékenységeket. A közösségfejlesztési folyamat során a bevonás folyamatosan történik, mindig újabb és újabb embereket kötelezve el a helyi ügyek iránt.”³

² Vercseg 2011:17

³ Vercseg 2011. p. 34. és p. 151

5. civil társadalom

A modern civil társadalom a gazdaság és az állam közötti társadalmi interakció szférája; a nyilvánosságból és különböző szabad társulásokból tevődik össze. A polgári kezdeményezés és önmozgósítás változatos formái hozzák létre és a jogrendszer (különösen az alanyi jogok megléte) intézményesíti. Politikai szerepe nem a hatalom megszerzése, hanem annak befolyásolása, kontrollja.

A civil társadalom állampolgári mozgásformák és attitűdök társadalmi összessége. A civil cselekvés alapja az öntevékenység, az önkéntesség. A szolidaritás, a közélet, a nyilvánosság arénája, a különböző érdekek artikulációjának helye. Központi szereplője a közpolgár, a „citoyen”, aki nem alattvaló, hanem „civil kurázsival” bíró személy. A civil társadalom megjelenhet spontán és nem formalizált módon, de szervezetten és jogi keretek között is. Legfőbb jellemzői, hogy a közpolgárok szabad akaratából jön létre, jelen van benne az önkéntesség.⁴

6. digitális kompetencia

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike. „Az információs társadalomhoz kötődő technológiák magabiztos és kritikus használata a munka, a szabadidő és a kommunikáció terén.”⁵

A digitális kompetencia meghatározó eleme az állampolgári létnek és a munkaerő-piaci alkalmasságnak.

7. életminőség

A jólét (anyagi körülmények, életszínvonal-elemek) és a jólét szubjektív megélésének olyan kombinációjából áll, amely egyéni vagy társadalmi elégedettséget jelent.

Az egyén és a társadalom szintjén egyaránt vizsgálható.

Az értelmes és boldog élet megélhetőségének színvonala függ társadalmi tényezőktől (pl. a kormányzás színvonalától, a honos normáktól és tradícióktól, az erőforrásokhoz való hozzájutás módjaitól, a fizikai környezet egészségességétől, a társadalmi bizalom állapotától), amelyek vagy teret nyitnak vagy korlátozzák az egyéneket vágyaik és szükségleteik megformálásában, életcéljaik kitűzésében.

⁴ Bővebben lásd Nagy – Nizák – Vercseg 2014.

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3Ac11090>

A szubjektív életminőség nagyban függ az egyének látásmódjától, a valóságot észlelő-értelmező képességeiktől, amelyekre cselekvési tapasztalataik értékelésén keresztül tesznek szert, valamint a társas kapcsolataik visszajelzése révén. A szeretetet adó és elismerést jelentő közösségekben való tagság az egyik döntő dimenziója az életminőségnek, hisz ez pozitív viszonyulást, önbi-zalmat ad, amely megadja a jól funkcionálás örömét.

Erik Allardt finn kutató: Having, Loving, Being-modellje 3 tényezőt gondol döntőnek: Bizonyos javakat birtokolni, Erősen kötődni, szeretni, s Létezni (kiteljesíteni az emberi mivoltunkat).

8. évkönyv, kalendárium, helyismereti öröknaptár⁶

A helyi kalendárium a helyi emlékezet feltárását és megőrzését, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítését szolgáló, a helyi polgárok közösségi együttműködésének fejlesztését elősegítő, a helyben lakók által írt és szerkesztett, évente nyomtatásban megjelentetett kiadvány. Nem „mintaszerű” kiadványt jelöl a fogalom, hanem annak tudatosítását szolgálja, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történetek általuk leírva különös és megismételhetetlen értéket hordoz. Lehet, hogy pusztán lokális értéket, olyat tehát, ami a település határán túl érdektelen, de számukra viszont éppen ez kell, hogy közömbös legyen.

9. formális, informális és nemformális tanulás

A *formális tanulás*⁷ jellemzően oktatási és képzési alapintézményekben valósul meg, az állam által elismert bizonyítvánnyal, oklevéllel, szakképesítéssel zárul. Olyan tanulás, mely a tanulási célok, tanulási idő, tanulási támogatás szempontjából struktúrált, a tanuló szempontjából szándékos. Megvalósulhat alap-, közép- és felsőoktatás iskolarendszer keretein belül.

A *nem formális tanulás* felnőttképző cégek, kulturális intézmények, munkahelyek vagy civil szervezetek által szervezett formában, az alapoktatási és képzési feladatokat ellátó rendszerek mellett valósul meg, és általában nem zárul hivatalos bizonyítvánnyal. Olyan tanulás, amely háttérét nem kizárólagosan egy oktatási vagy képzési intézmény biztosítja, és amely jellemzően

6 Beke – Ditzendy 2008.

7 Az Európa Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanulásról (Council Resolution of 27 June 2002 on lifelong learning. Official Journal C 163, 09/07/2002 P. 0001 – 0003); Arapovics 2011.

képesítés megadásához nem vezet; ugyanakkor a tanulási célok, tanulási idő vagy tanulási támogatás szempontjából struktúrált. A nem-formális tanulás a tanuló szempontjából eldöntött és szándékosan vállalt tevékenység.

Az *informális tanulás*⁸: „a mindennapi élet természetes velejárója. A formális és nemformális tanulási formákkal ellentétben az informális tanulás nem feltétlenül tudatos tanulás, és lehet, hogy maguk az egyének sem ismerik fel tudásuk és készségeik bővülését.”

10. hagyomány

Nemzedékről nemzedékre öröklődő, közösségben tovább élő tudás, ismeret, gyakorlat. Az élet bármely területére vonatkozhat, praktikus, a mindennapokat segítő vagy vallásos, babonás, hiedelmekhez kötődő tudáshalmaz. Kötődhet hozzá tárgyi, eszközbeli kiegészítés, szokás. Azokat a tevékenységeket nevezhetjük hagyományosnak, melyek már több generáción keresztül átadásra kerültek akár a jelenben, napjainkig, vagy a társadalom történetének egy korábbi szakaszában.

Hagyományéltetésnek nevezzük a tudáshalmaz tudatos továbbörökítését, napjainkban is tartó továbbadási folyamatát – az élő közösség tudja fenntartani a hagyományt. (Sebő Ferenc szerint a hagyomány nem beteg, hogy ápoljuk, és nem is rab, hogy őrizzük. A hagyományt éltetni kell, és akkor marad továbbra is az élet része.)

11. helyi cselekvési terv

A közösségi felmérés eredményeire épülő terv, amely nemcsak a településen élők szükségleteit, saját jövőjükre, településükre vonatkozó elképzeléseit tartalmazza, de amelyben a lakosok aktív szerepet is vállalnak a tervek megvalósításában. Cél, hogy ennek elérése érdekében az *önszervező lakosok partnerként dolgozzanak együtt más civil szervezetekkel, saját önkormányzatukkal, szakmai szervezetekkel és a gazdasági élet szereplőivel.*

12. helyi identitás

A helyi közösség tagjainak önmagukról mint közösségről alkotott képe (önmeghatározása), mely a tagok között folyamatosan zajló párbeszéd, a közös cselekvés és a közös értékek felfedezése révén jön létre. A múltat a jelennel összekötő társadalmi és intellektuális

8 Koncz – Németh – Szabó (szerk.) 2007.

konstrukció folyamatában a közösség létrehozza a saját, kulturális reprezentáció rendszerét, mely az egyén számára az „odatartozás” érzését, a kötődés képességét biztosítja.

13. helyi intézmény

A közösségfejlesztés célja lehet helyi intézmények építése a településen, különösen akkor, ha ilyenek hiányoznak vagy elégtelenül működnek az adott társadalmi közegben.

Intézmények alatt ez esetben szokássá, hagyománnyá váló, rendszeresen ismétlődő közösségi cselekvéseket értünk, amelyekből kikristályosodik egy tartós mintázat és megbízható szerveződési keret, amely majd a későbbiekben is rendelkezésre áll a használok számára. Közmegegyezésből fakadó tipikus szituációk, specifikus és sztenderd cselekvési mintázatok, konvencionális működésmódok elvárása, normává rögzülése és rutinszerűvé válása jelenti az intézményesülést. Bizonyos társadalmi igényekre optimális választ kínálnak. Nagy élmény azoknak, akik létrehozzák, megalkotják. Ha hasznosnak ítéli az utókor, akkor az új nemzedékek is elfogadják mint társadalmi világuk természetes részét.

14. helyi nyilvánosság

Egy település(rész) nyilvános kommunikációja azokról az ügyekről, amelyek a helyi közösséget bármilyen módon érintik. A helyi nyilvánosság alapja az információ – az információk nyilvános közvételére, befogadására, feldolgozására, megvitatására és az így kialakult vélemények, álláspontok közvetítése. A helyi nyilvánosság működésének alapfeltétele, hogy az információkhoz és a kommunikációban való részvételhez minden helyi lakos hozzáférjen – valójában e nélkül nem is beszélhetünk nyilvános kommunikációról. (A hozzáféréshez tartozik a kommunikáció „akadálymentesítése” is, vagyis annak biztosítása, hogy az információ a helyi lakosok számára érthető legyen, a kommunikációban pedig adottságaitól függetlenül mindenki részt vehessen.) A helyi nyilvánosság szereplői a helyi lakosok és csoportjaik, a helyi intézmények, szervezetek, cégek és a helyi önkormányzat. A kommunikáció a helyi lakosok között, illetve a lakosság és/vagy a többi szereplő között folyik minden irányban. Ideálisan a helyi nyilvánosság a helyi demokrácia működésének garanciája, mely biztosítja, hogy a tájékozott állampolgárok érvényesíthessék akaratukat és kontrollálni tudják a közhatalmat.

A társadalmi nyilvánosságot értelmezhetjük a kommunikáció

színteréül szolgáló térnek, populációnak, szervezeti szintnek, a megközelíthetőség-bekapcsolódás lehetőségének, a politikai állam és a társadalom viszonyrendszerének, s talán kissé kitágítva, de le is egyszerűsítve, a társadalmi kapcsolatok rendszerének.

A nyilvánosság teret nyújt a legkülönbözőbb véleménycseréknek, információkhoz juttat, illetve segíthet az információk közötti eligazodásban, az öntudatosabbá válásban. Hozzájárulhat az önkifejezés- és az önmeghatározás kifejlődéséhez, az önszerveződés és az együttműködés feltétele, biztosíthatja a humán erőforrások mobilizálódását és általában a közmegegyezést, a racionálisabb döntés létrejöttét.

A nyilvánosság – főként a helyi nyilvánosság – jelentősége az is, hogy az embereknek lehetőséget kínál arra, hogy a helyi társadalmon belül, de a társadalom és az állam között is valamilyen módon kontrollálják a közhatalmat. A jól működő nyilvánosság a hatalom érdeke is, hiszen ezáltal javul a rálátása a polgárok érdekeire, problémáira.

15. helyi társadalom

Komplex, akár településenként, településrészenként változó összetevőkből álló rendszer, amelynek holisztikus szemlélete felelős fejlesztő munka során elengedhetetlen. A fogalom számos alkotóelemet foglal magába: épített és természeti környezet, földrajzi adottságok, a lakosság összetétele, demográfiai jellemzői, társadalmi-gazdasági és mentális helyzete, fizikai állapota a lakosok közti kapcsolati hálók, a helyi nyilvánosság szerkezete és funkciói, a településre, településrészeire jellemző hatalmi és erőviszonyok, az intézményekkel való ellátottság, azok működésének módja a helyi csoportosulásokon, civil szervezeteken és kisközösségeken keresztül, települési, településrészi gazdasági, közlekedési stb. adottságok és viszonyok.⁹

16. helyismeret, helytörténet, honismeret¹⁰

A helyismerettel sokszor együtt használják a honismeret, a helytörténet fogalmát. Ezek és a ritkábban emlegetett táj kutatás, valamint a regionális tudomány rokonságban állnak egymással, azonban nem azonos tartalmat takarnak.

9 Bővebben ld. Brachinger Tamás (2005): Civilek és a politikai hatalom. Civil Szemle II/1.; Böhm Antal (1996): A helyi társadalom (Kaposvár); Pálné Kovács Ilona (2008):

A helyi kormányzás Magyarországon, Budapest-Pécs, Dialóg-Campus Kiadó

10 Bényei 2008.

helyismeret

Egy adott helyre vonatkozó információk, illetve az őket hordozó dokumentumok összessége. Könyvtári fogalomként a könyvtári tevékenységnek (gyakorlatnak) az a része, amely ezeknek az információknak, dokumentumoknak a felkutatásával, összegyűjtésével, rendszerezésével, feltárásával, közvetítésével és közreadásával foglalkozik.

helytörténet

Kettős értelemben használatos. Egyrészt jelöli az adott hely társadalmi fejlődésének folyamatát, a múltra vonatkozó, feltárt vagy a forrásokban rejtőző információkat – ennyiben a helyismeret része. Másrészt a történettudomány azon ágának, területének megnevezésére szolgál, amely e hely (vagy valamely intézménye stb.) történeti múltját, a helyhez kötődő valamely személy életét, történeti szerepét tanulmányozza, illetve a történeti események, helyi tényezőit, sajátosságait mutatja be.

honismeret

A legkorábbi, még reformkori fogalom. Tartalma többször módosult, ma a közművelődési és a pedagógiai gyakorlat részeként értelmezhető. Az információk felkutatását és gyűjtését, vagyis az ismeretszerzést, valamint az ismeretnyújtást tekinti feladatának, témájában földrajzilag túlnő az adott hely határain, gyakorlatilag az egész országra, az egész nemzetre kiterjed. Három sajátos jellemzője van: az öntevékenységre épít, mozgalmi vonásokat hordoz; az előszavas információkat, az íratlan ismeretanyagot is felöleli.

tájkutatás és a regionális tudomány

Tudományos tevékenységek, melyek interdiszciplináris szemlélettel figyelnek a jelenre, a mai viszonyokat közvetlenül befolyásoló közelmúlt és a jövő lehetőségeire. A tájkutatás behatóan, többnyire teljes körűen vizsgálja a természeti környezetet is. A regionális tudomány tárgya a társadalmi, gazdasági fejlődés területi egyenlőtlenségeit létrehozó folyamatok elemzése, modellezése és prognózisa.

17. hungarikum

A hungarikum elnevezés „gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye.”¹¹

¹¹ 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról

18. információs pont

Olyan, a településen vagy településrészben könnyen megközelíthető tájékoztatási pont, ahol teljes körű, megbízható és naprakész felvilágosítást adnak a települések életére hatást gyakorló legfontosabb közhasznú (helyi, köznapi, mindennapi, közérdekű, közösségi, általános) információkról. Az adott információs pont a településen belül vagy kulturális intézményhez kötődik, vagy közösségi alapú szolgáltatásként jön létre a közösségfejlesztési folyamat hatására.

19. integrált közösségi és szolgáltató tér

A közművelődési közösségi színtér egyik formája, amely a közművelődési közszolgáltatások mellett egyéb tevékenységekre, közszolgáltatások megszervezésére is helyszínt biztosít.

20. Integrált Településfejlesztési Stratégia (ITS)

Az integrált településfejlesztési stratégia egy fejlesztési szemléletű, középtávot (7-8 év) átölelő dokumentum. Célja a területi alapú, területi szemléletű tervezés megszilárdítása, a településrészeire vonatkozó célok kitűzése és azok középtávon való érvényesítése.

21. intézmény közösségi alapú működtetése

Egy intézmény közösségi alapon működik, ha:

1. az intézmény a helyi igényekre reagálva, azokhoz alkalmazkodva, illetve azokat organikus módon, a társadalmi közeggel együttműködve alakítva kínálja szolgáltatásait;
2. helyi erőforrásokra épít, vagyis a helyben meglévő humán és egyéb erőforrások hasznosításával folytatja tevékenységeit, biztosítja saját működési feltételeit;
3. az intézmény által kínált szolgáltatások célcsoportja (vagy más helyi csoport) egyben az intézmény fenntartásában és a tevékenységek megvalósításában is részt vesz, így nem pusztán használója, hanem aktív megvalósítója, kontrollálója és alakítója is az intézmény működésének és tevékenységeinek (közösségi és állampolgári részvétel).

22. iskolai közösségi szolgálat¹²

A tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység és annak pedagógiai feldolgozása *A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendeletben* meghatározott területeken. Középiskolások számára az érettségi előfeltétele: 50 óra közösségi szolgálat teljesítése. Ha a közösségi szolgálatra pedagógiai eszközként tekintünk, akkor három szakaszra bonthatjuk a tevékenységet, a felkészítő órákra, a tevékenységre és a feldolgozó szakaszra.

23. kiállítás

„Élőlények, természeti kincsek, tárgyak, áruk vonatkozó információkkal ellátott, meghatározott tematika szerinti bemutatása, közszemlére tétele.

Fajtai a kiállítás jellege, témája szerint:

- **Műtárgy kiállítás**
Az emberi értelem alkotta tárgyak, általában a művészeti és a műipar kiváló alkotásainak (képző, ipar, népművészeti tárgyak, fotók, valamint a műszaki tárgyi kultúra értékeinek) bemutatása.
- **Árubemutató**
Eladásra szánt tárgyak bemutatása, amelynek célja, hogy az áru vételi szándékát növelje és a termék hasznossága szóbeli méltatással, gyakorlati bemutatóval vagy mindkettővel felértékelődjön. (Például: hangszerek, informatikai, multimédiás eszközök, hanghordozók, bútorok stb. bemutatása.)
- **Élőlények, természeti kincsek bemutatása** (például növények, ásványok, kisállatok, díszmadarak).
- **Börze**
Valamely árucikk, szolgáltatás, tárgy, műtárgy, kisállat, növény kínálatának és keresletének előre meghirdetett találkozási pontja.
- **Hobbi kiállítás**
A hobbi kedvtelésből, nem haszonszerzés céljából végzett szabadidős, rekreációs tevékenység, amely tartalmát tekintve sokféle lehet, például tárgyak gyűjtése, kertészkedés, barkácsolás, amatőr művészeti tevékenység, utazás, sport. A hobbi kiállítás e tevékenységek eredményeinek bemutatása, így például bélyeg, képeslap, szalvéta, érem kiállítás, kiskert- tulajdonosok terménybemutatója.

¹² 2011. évi CX. törvény a nemzeti köznevelésről

- **Helytörténeti kiállítás**
Egy adott település (falu, város, városrész, kerület) története szempontjából érdekes és értékes írott és tárgyi emlékek bemutatása (közszemlére tétele).
- **Emlékkiállítás**
- **Egy vagy több személy tevékenységének, életművének bemutatása, vagy egy esemény írott és tárgyi dokumentumainak közzététele.**
- **Műszaki, természettudományi kiállítás**
A műszaki, természettudományi kultúra tárgyi és szellemi értékeinek bemutatása (például repülés története, az űrkutatás eredményei, telefon vagy egyéb eszközök, tárgyak fejlődését bemutató kiállítás).
- **Egyéb kiállítás**
Az előző kategóriákba nem sorolhatók (pl. szakkör, művészeti csoport bemutatkozó tárlata)¹³

„A muzeális intézmény a kulturális javakhoz való hozzáférés biztosítása érdekében:

a kulturális javak egységes szaktudományos szempontok szerint, tudományos szaktevékenység keretében kialakított, nyilvántartott és dokumentált együttesét őrzi, gondozza és kiállításon bemutatja.”¹⁴

24. könyvtár¹⁵

Közyűjtemény, mely az írott, nyomtatott, egyéb formában rögzített kulturális javakat gyűjti, feldolgozza, feltárja és szolgáltatja. A gyűjtemény jellege és a szolgáltató célközönsége alapján számos típusát különböztetjük meg, így beszélünk többek között nemzeti könyvtárról, települési könyvtárról, szakkönyvtárról, iskolai könyvtárról, felsőoktatási, vállalati, egészségügyi, sőt elektronikus (digitális) könyvtárról is. A települési könyvtár a közösség információs tere, olyan tudástranszfer pont, ahol a szegények és gazdagok, a különböző hátrányokkal küzdők, a valamilyen szempontból kisebbséghez tartozók egyenlő eséllyel juthatnak információkhoz,

¹³ Koncz – Németh – Szabó (szerk.) 2007.

¹⁴ 1997. évi CX. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

¹⁵ 1997. évi CX. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

könyvtári ellátáshoz. A könyvtár a kulturális alapellátás és művelődés színtere, az információhoz való egyenlő esélyű hozzáférés alapintézménye. A dokumentumokban rögzített információkat számos formában és módon (előadások, rendezvények, képzések, kiállítások, megbeszélések, bemutatók, kiadványok stb.) közvetíti a felhasználóhoz, ezekhez helyben és távoli elérést is biztosítva. A könyvtárak rendszert alkotnak. A könyvtári hálózat közvetíti a könyvtári rendszerben fellelhető tudástartalmakat a világ minden tájáról. Az 1997. évi CXL. törvény szerint a törvényben meghatározott könyvtári dokumentumok rendszeres gyűjtését, feltárását, megőrzését és használatát biztosító szervezet.

25. közgyűjtemény¹⁶

„Az állam, a helyi önkormányzat, valamint a nemzetiségi önkormányzat, a köztisztviselő és a közalapítvány tulajdonában (fenntartásában) működő, vagy általuk alapított könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép-, illetve hangarchívum.”

26. közművelődés, közösségi művelődés¹⁷

„A kulturális szféra azon ágazata, ezen belül intézményrendszere, amely az aktív közösségi művelődést és a kulturális javak, szolgáltatások közvetítését végzi. Állami, önkormányzati és más forrásokból, általános és specifikus jogszabályok alapján működik.

E fogalom tartalma továbbá az egyének és közösségek művelődési aktivitását felkeltő, segítő feltétel és tevékenységrendszer, amely lehetőséget nyújt az önművelésre, a civil önszerveződésre, a közösségi művelődésre, az egész életen át tartó és az élet minden dimenziójára kiterjedő művelődésre.

A közművelődés így olyan ön- és társadalomfejlesztő tevékenységrendszer, amelyben a művelődésszervezés, felnőttoktatás, kultúraközvetítés végső célja és tartalma az életminőség javítása és a humán erőforrás fejlesztése.

A közművelődés fogalma alatt a *köz* (a nép, a polgárok életkori vagy más, pl. érdek- és érdeklődési csoportjainak) olyan *művelődéséről* van szó, amely közösségi jelenlétet, aktivitást feltételez és meghatározható szervezetekhez, intézményekhez, fizikai terekhez is köthető.”

16 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

17 Koncz – Németh – Szabó (szerk.) 2007.

A „közművelődés” és „közösségi művelődés” kifejezések egymás szinonimái. A közösségi művelődés kifejezés alkalmazásának és annak a szakmai, szakpolitikai közbeszédbe való beemelésének célja a művelődési folyamatok és a közművelődés intézmény- és szervezetrendszere által végzett tevékenységek, a közművelődési közszolgáltatások közösségi jellegének – azaz annak, hogy e tevékenységrendszernek egyszerre célja, alanya, résztvevője és tárgya is a közösség – hangsúlyozása.

27. közművelődési intézmény¹⁸

„A lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény.”

28. Közművelődési Tanács¹⁹

„A Közművelődési Tanács elsődlegesen a lakossági igények megjelenítésének, a kulturális érdekérvényesítésnek és a közművelődési tevékenységek önkéntes összehangolásának rendszeres és folyamatos helyi fóruma.

A közművelődés helyi, lakossági képviselője érdekében településenként, fővárosi kerületenként legfeljebb hároméves időtartamra egy-egy Közművelődési Tanács alakítható.”

29. közösség²⁰

A közösség jelentése és megjelenési formái változtak az egyes kultúrák történelme során. A közösségfejlesztésnek a közösség alapfogalma, s benne úgy fogalmazódik meg leggyakrabban a közösség mint hiány, mint ami nincs, de kívánatos lenne, hogy legyen, sőt, mint aminek „világra jövedele” elő is segítendő.

A közösség 3 leggyakoribb megközelítése tehát:

- Hely (place), amikor a közösség földrajzi vonatkozásban jelenik meg – lokalitás. Község – KÖZösSÉG. Szomszédság

18 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

19 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

20 Vercseg 2014.

- Érdeklődés szerinti/választott közösségek (interest/elective). A személyiség (selfhood) megnyitotta a *nem lokális alapú* közösségi szerveződés lehetőségét. A helybeliségen kívüli szempontok tartják össze ezeket a közösségeket: identitás, valóság, szexuális orientáció, foglalkozás, etnikai hovatartozás – katolikus közösség, melegek közössége, kínaiak közössége stb.
- Szellemi, lelki közösség (communion).

Leggyengébb formájában úgy képzelhetjük el, mint egy adott helyhez, csoporthoz vagy elképzeléshez való kötődés (más szóval, amikor a „közösségi szellem” fennáll). Legerősebb formájában valamilyen mély találkozást jelöl, nem csak más emberekkel, hanem Istennel és a teremtéssel.

Ezek az értelmezések átfedésben is lehetnek, pl. a hely és az érdeklődés egybeeshetnek.

Mindezekhez hozzá kell adni a közösségnek egy további értelmezését, s ez az kötődés (*attachment*), hiszen a hely és érdeklődés szerinti értelmezése a közösségnek nem fejezi ki az identitást, amelyen a közösség osztozik. Az identitás őrzéséhez intézmények kellenek: „a templom és az iskola”, de család, folklór-csoport, párt, rádió, televízió, újság és egyéb. Ha ezek hiányoznak vagy elvesznek, az identitásörzés nehezebb vagy egyszerűen lehetetlen.

A közösség magába foglal hasonlóságokat és különbségeket, ezért a közösség egy vonatkoztatási pont is (‘az egyik közösség ellentéte a másiknak’). A közösségek közti határokat *térkép* jelölheti (pl. egy közigazgatási területét), kijelölheti valamilyen *szabály* vagy egy *fizikai adottság*, mint pl. egy folyó vagy egy út. Lehetnek ugyanakkor *vallási* vagy *nyelvi* határok is, ám nem mindegyik határ ilyen nyilvánvaló: léteznek az érintettek elméjében, szellemében is határok, és ezeket egészen másképpen kell kezelnünk: ez a közösségi határok *szimbolikus* aspektusa, és alapvető, hogy helyesen ítéljük meg azt, hogyan él meg az emberek közösségeiket. Ennek nyilvánvaló példái a különböző vallások, hisz mindegyiknek megvan a maga szimbólum és jelrendszere, rituális szokásrendje. Az egyik közösséghez tartozás válhat a másik közösség kirekesztési aktusává is.

30. közösségfejlesztés

„A közösségfejlesztést szűkebben és tágabban is értelmezhetjük. A neveléstudományban és a pszichológiában a gyermek személyiségfejlődését, az életvezetést elősegítő pedagógiai módszer, de társadalomtudományban, a közösségi munka fogalomtárában egyszerre

jelent részvételre ösztönző módszert, szakmát és mozgalmat is. A közösségfejlesztés valamennyi jelentéskörében a tevékenység a szociális és állampolgári kulcskompetencia fejlesztésre irányul, akár egyénre, akár kiscsoportra, akár lokálisan, érdeklődés vagy lelki hasonlóság alapján szerveződő közösségre vonatkozson is, a társadalmi tőke erősítését szolgálja.”²¹

A TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 kódszámú „A helyi identitás és kohézió erősítése” című pályázati felhívásbana *közösségfejlesztés elsősorban települések, szomszédságok (településrészek), kisebb térségek közösségi kezdeményező- és cselekvőképességének fejlesztését jelenti, amelyben kulcsszerepe van a polgároknak, közösségeiknek és azok hálózatainak, valamint a helyi szükségletek mértékében a közösségfejlesztőknek is, akiknek bátorító-ösztönző, informáló, kapcsolatszervező munkája életre segítheti vagy kiegészítheti, megerősítheti a meglévő közösségi erőforrásokat.*²² Akkor beszélhetünk közösségfejlesztésről, ha maguk a közösség tagjai, szervezetei és intézményei fejlesztik a saját lokális közösségüket.

A közösségfejlesztés jellemzője, hogy a felmerülő ügyekre, konfliktusokra, szükségletekre közösségi megoldásokat keres és alkalmaz.

31. a közösségfejlesztési folyamat eredményei

A közösségfejlesztő szakma a közösségfejlesztési folyamatok eredményeit ma már leginkább a változás fogalmához kapcsolja. A szintisztán kvantitatív eredményeket (pl. egy közösségi beszélgetésen részt vett emberek száma) inkább részeredménynek, a fejlesztési folyamat egy állomásának tekinthetjük, a valódi eredmények minden esetben valamilyen változást rejtene.

A közösségfejlesztés európai keretrendszere szerint a közösségfejlesztési folyamat eredményei 4 szinten jelentkezhetnek: (1) egyéni, (2) közösségi, (3) társadalmi, (4) politikai/strukturális. Egyéni szinten megjelenő eredmények lehetnek például: a képzettség, látókör növekedése, egyéni kapcsolatrendszer kiegészülése, céltudatosabb és felelősebb gondolkodásmód. Közöségi szinten például: a közösség összetartóbbá és befogadóbbá válik, megnő a társadalmi tőke szintje, javul a közösség érdekvédelmi képessége. Az érintett közösség fejlődhet a helyi kezdeményezések, projektek és szolgáltatások elindításában és menedzselésében is. Társadalmi szinten a közösség

²¹ Arapovics 2016.

²² Varga – Vercseg 1998.

saját tevékenységeiből vagy a szolgáltató szervezetekkel folytatott párbeszédéből származó fejlesztési eredmények jelentkeznek. Ezek az eredmények számos területet érinthetnek, így például: a pénzforrásokhoz való hozzáférés, a foglalkoztatási kilátások, a szociális ellátás és támogatás, a környezeti fenntarthatóság, a kulturális és sportolási lehetőségek, vagy a biztonsági kérdések. Ezeket az életminőségben elért eredményeknek is nevezhetjük. Politikai/szakpolitikai/strukturális szinten a közösségfejlesztési folyamatok a szorosan vett közösségeken túlmutató tevékenységeket generálhatnak. Ezek olyan közös ügyek és nyugtalanító témák érdekében mozgósítanak, melyek nélkül figyelmen kívül maradnának. Ilyen eredmény lehet a közösségi igényekre reflektáló közszolgáltatások hatékonyabb működtetése, a közösségeknek a szakpolitikai fejlesztésekben való szélesebb körű részvétele, vagy a megszorításokhoz és az egyenlőtlenséghez kötődő problémákkal, ezeknek a teljes lakosságot érintő hatásaival kapcsolatos erősebb tudatosság és figyelem.

32. a közösségfejlesztési folyamat hatásai

Fontos tudatában lennünk annak, hogy egy közösségfejlesztési folyamat (a tervezett eredményeken túl) várt és nem várt hatásokat is generál a közösségben és annak környezetében. Hatásnak tekinthetünk minden olyan folyamatot vagy tényezőt, mely a közösségfejlesztési folyamatban érintett közösségben és annak közvetlen környezetében, a fejlesztéshez köthetően, de nem annak tervezett eredményeként jelenik meg. A fejlesztési folyamat várt és nem várt, pozitív és negatív hatásai a folyamat bármely fázisában megjelenhetnek (pl. a remélnél nagyobb számú aktív polgár és közösség, akik folyamatos szakmai támogatása plusz erőforrások bevonását vagy a szakemberektől intenzívebb tevékenységet kíván meg, a konfliktusok felerősödése egy településen egy közösségfejlesztési folyamat kezdeti szakaszában), és a teljes fejlesztési folyamat sikerét és eredményességét meghatározhatja, hogy a fejlesztő szakember időben felismeri és szükség esetén valamilyen módon kezeli-e ezeket a hatásokat. A folyamat hosszú távú hatásai esetleg csak évekkel a helyben végzett munka befejezését követően jelennek meg. Annak érdekében, hogy a folyamat során jelentkező hatásokat tudatosan és célravezetően tudjuk kezelni, a folyamat permanens követésére, értékelésére van szükség.

33. közösségi alapú közösségfejlesztő szolgáltatások

- Községi alapú szolgáltatásról akkor beszélünk, ha az közösségi hiány mérséklésére irányul, a közösségnek befolyása van rá, érzelmileg is azonosul vele, a sajátjának érzi.
- A közösségi fejlesztőmunka során jellemzően új szolgáltatási tevékenységek jönnek létre, meglévőknél módosulhat a profilja a feltárt igények és kapacitások hatására.
- A közösségfejlesztés alapja a bevonás, aktivizálás, a részvétel ösztönzése, a közösség aktív részvételének fokozása, szervezettségének erősítése. A szolgáltatások közösségi jellegén elsősorban az olyan alárendeltségi viszonyok és magatartásminták megtörését értjük, amelyben passzív ellátotti szerepeket alakítanak ki és tartanak fenn azok, akiknek a szolgáltatást nyújtánánk. A kölcsönösséget, az egyenrangúságot kell szem előtt tartani, lehetővé tenni a bekapcsolódást, a hozzájárulást, hogy az egyén értékes lehessen közössége számára.
- Fontos, hogy a közösségi alapú szolgáltatás helyben legyen, hogy valós szükségletekre érdemben reagáljon, hogy az önkéntesség szerephez jusson, hogy erőfeszítéseket tegyen az érdekeltek körének bővítésére, hogy építsen helyi forrásokra, hogy a közösség szolidaritása, összetartozása megnyilvánulhasson benne, vagy a közösség saját kezdeményezése legyen.
- A helyi közösségi tevékenységek helyi közösségi színtereket feltételeznek, adott célcsoportok széleskörű igényeire adnak komplex válaszokat. Képzett szakemberek mellett lelkes és rátermett laikusokra is építenek, akik számára tanulási lehetőségeket, mentorálást szükséges biztosítani.

34. közösségi felmérés

A közösségi felmérés egy „ajtótól ajtóig” történő – a helyi lakosok aktív részvételével megvalósuló – aktivizáló módszer. A módszer elemei: az interjúk és a közösségi beszélgetések során feltárt problémakörökre a helyi közösség által elkészített kérdőív eljuttatása a háztartásokba, a kérdőívek begyűjtése, feldolgozása és az eredmények kiadványba szerkesztése. A közösségi felmérés valamennyi lépését a helyi közösség aktív tagjai valósítják meg, a közösségfejlesztő segíti és támogatja a munkát. Mire is szolgál a közösségi felmérés?

- A helyi embereket valóban érdeklő problémakörökről széles körű vélemény gyűjthető, valamint feltárul a közösség tagjainak cselekvési hajlandósága, kapacitása is.

- Azok is állást foglalnak, véleményt nyilvánítanak, akik ezt esetleg eddig azért nem tették meg, mert személyesen, szóban nem volt rá alkalmuk, kedvük.

A kérdőíven keresztül megszólításra kerül a településen mindenki, és ösztönözzük a részvételét a felmérési munkában és az azt követő közösségi cselekvésben is. Ezzel a közösségi folyamatban aktívan részt vevők köre szélesedik, a meglévő megerősödik.²³

35. közösségi kiállítás

A közösségi kiállítás a lakosság megszólításának és bevonásának egyik módszere, az adott közösség kezdeményezésére jön létre, a helyi kultúrára, helytörténetre, tradícióra, teljesítményre (egyéni vagy közösségi), természeti és társadalmi értékekre, közérzetre, az egyén és közösség kapcsolatára, a helyi identitás tartalmára koncentrál, és a közösség aktivitásáról, pillanatnyi önértelmezéséről ad releváns visszajelzést a közösségnek.

36. közösségi szintér

A közművelődési közösségi szintér a települési, kerületi közösségi művelődés szervezése, a közművelődési közszolgáltatások biztosítása érdekében fenntartott, működtetett, erre a célra alkalmassá tett és üzemeltetett, adott helyen rendszeresen működő, jogi személyiséggel nem rendelkező intézmény vagy egyéb jogállású létesítmény, helyiség-együttes, épület.

A közművelődési közösségi szintér formái:

- a) a kizárólag közművelődési közszolgáltatások megszervezésének helyszínt biztosító közösségi szintér,
- b) a közművelődési közszolgáltatások mellett egyéb tevékenységeknek, köz-szolgáltatások megszervezésének is helyszínt biztosító integrált közösségi szintér.²⁴

37. közösségi szolgáltatás

A közösségi funkciókhoz kapcsolódó minden olyan szolgáltatás, amely közösségi célokat szolgál, hozzájárul a közösségfejlesztéshez, a társadalmi háló erősítéséhez, a szabadidő minőségi eltöltéséhez. A közösségi szolgáltatások közé tartozik például a bármely szervezet

²³ Vercseg 2004.

²⁴ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a módosítási javaslat szerint

által nonprofit alapon végzett kulturális, szabadidős, és sporttevékenység, illetve ide soroljuk az önkormányzat által ellátott közszolgáltatások közül a közművelődési és a közgyűteményi tevékenységet.

38. közösségi tanulás

A társadalmi aktivitások közepette a csoportokban lejátszódó tanulási folyamatot nevezzük a közösségi tanulásnak. Tágabb értelmezésben a közösségi tanulás minden formális, nem formális és informális felnőtt és ifjúsági közösségben és közösségi színtérben zajló, a közösségi aktivitásokból és viszonyulásokból fakadó tanulás.

Az ismeretek, képességek, mentalitások és attitűdök formálódása egyrészt a személyiségeket változtatja meg, másrészt a közösség is új tudásra, képességekre és érzületre tesz szert, amelynek nyomán helyi fejlesztési projektek, társulások, intézmények, közösségi szolgálatok és szolgáltatások születhetnek.

A társas (közösségi) tanulás legjellegzetesebb formái a következők:

- klubok
- olvasóköri, önképző körök
- tanulókörök
- szabadegyetemek, tudományos ismeretterjesztés
- népfőiskolák.

39. közösségi tervezés

„Közösségi tervezés esetében az érintettek már a tervezési folyamat elején, a helyzetfeltárás, problémafelvetés során kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymás érdekeit, szándékait, elképzeléseit. A terv a közös gondolkodás során valamiféle konszenzussal jön létre (természetesen adott részletkérdésekben továbbra is külső szaktervezők, mérnökök bevonásával), így gyakorlatilag azt ismertetni, elfogadtatni, „társadalmasítani” sem kell, hiszen aki erre bármiféle késztetést érzett, maga is részt vett annak megalkotásában. Az érintettek részéről tapasztalható elköteleződés, a tulajdonosi hozzáállás ebben az esetben sokkal erősebb, és a tervezőnek, a megrendelőnek sem kell attól tartania, hogy a terv megvalósítása során ellenállásba ütközik. A közösségi tervezés tehát nem egy még szélesebb körben, még alaposabban végzett társadalmi egyeztetés, hanem egy alapvetően más, eleve a helyi közösség képviselőinek bevonására és a velük való közös gondolkodásra építő tervezési módszer.”²⁵

²⁵ Sain 2014.

40. közösségszervezés

A közösségszervezés több értelemben használatos napjainkban.

Egyfelől egy szakterület szervezői és részben fejlesztői munkáját jelenti, esetünkben a kulturális, humán, közösségi alapú társadalom- és gazdaságszervező folyamatokat, amelyek művelődési, egyházi, civil, vállalkozói és nonprofit szervezetekben, állami vagy önkormányzati intézményekben, integrált, többfunkciós szervezetekben, intézményekben valósulnak meg.

„A közösségszervező szakember a közösségi művelődés, az ifjúságsegítés és a humánfejlesztés területén, településeken, intézményekben, szervezetekben, közösségekben és a közösségi művelődés, az ifjúsági szolgáltatás, valamint a felnőttképzés különböző szinterein közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, koordinátori munkaköröket, feladatokat lát el. Ebben a feladatkörében együttműködik a feladatát érintő intézményekkel, szervezetekkel, különösen a kultúra, a közoktatás-köznevelés, szociális ellátás, felnőttképzés, helyi gazdaságfejlesztés ágazataiban.”²⁶

A közösségszervezés egy másik – akcionista – megközelítésben, a közös megoldásokat, az egyetértést, együttműködést szorgalmazó közösségfejlesztéshez képest sokkal inkább fókuszál a nyomásgyakorlásra, az érdekvégyesítésre. Fő kiindulópontja az, hogy leszakadt társadalmi osztályokat, sérülékeny csoportokat tegyen hatalmi tényezővé kifejezetten annak érdekében, hogy demokratikus eszközökkel befolyásolhassák az őket érintő folyamatokat és döntéseket. Ideális esetben a szervezett közösségi csoportok már a döntések előkészítésénél is a tárgyalóasztalnál ülnek, de ha ott nem érnek el eredményt, a szükséges társadalmi változások eléréséhez azonban szükségszerűnek tekintik a konfliktust és a harcot.²⁷

41. kulturális alapú (közösségi) gazdaságfejlesztés²⁸

A helyi kulturális és közösségi erőforrásokra támaszkodó gazdaságfejlesztési folyamatok generálása; a kulturális turizmus, a kulturális vidékfejlesztés, a kreatív gazdaság és a közösségi gazdaság feltételeinek elősegítése, az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés biztosítása.

²⁶ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet 3. melléklete

²⁷ Bővebben ld. Molnár – Peták – Vercseg 2014.

²⁸ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a módosítási javaslat szerint

42. kulturális értéktár²⁹

Az akcióterületen közösségi részvétellel felszínre kerülő helyi értékek számba vétele, amely alapját képezi az adott településen, településrészen elinduló társadalmi, illetve gazdaságfejlesztési folyamatoknak.

A helyi értékek 8 kategóriába sorolhatóak: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus és vendéglátás.³⁰

ágazati értéktár: az egyes ágazatokért felelős miniszterek által azonosított nemzeti értékek adatainak gyűjteménye;

nemzeti érték: a magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy immateriális javakat magába foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról;

tájegységi értéktár: több szomszédos település, illetve földrajzi, történelmi vagy néprajzi szempontok alapján egységet alkotó tájegység területén fellelhető nemzeti értékek közül az adott Tájegységi Értéktár Bizottság által tájegységi értéknek nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény;

települési értéktár: a települési önkormányzat területén fellelhető nemzeti értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

43. kulturális javak³¹

„Az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei, és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, a művészeti alkotások.”

²⁹ 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról

³⁰ 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról

³¹ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint, valamint 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

44. kulturális közösségfejlesztés

Kiindulópontja a közösség és annak létező és lehetséges kulturális értékei: azok feltárása, tudatosítása, mozgásba hozása, megújítása és átörökítése a helyi közösségek és a kulturális intézmények aktív részvételével, együttműködésében. Célja a kulturális aktivitásra, helyi kulturális élet szervezésében és alakításában való szerepvállalásra ösztönzés, a kulturális részvétel fejlesztése.

Mindezzel hozzájárul a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez.

45. kulturális közszolgáltatás

- a) a nyilvános könyvtári ellátás biztosítása;**
- b) filmszínház, előadó-művészeti szervezet támogatása,**
- c) a kulturális örökség helyi védelme;**
- d) a helyi közművelődési tevékenység támogatása;**

A helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok különösen:

– kulturális szolgáltatás, különösen a nyilvános könyvtári ellátás biztosítása; filmszínház, előadó-művészeti szervezet támogatása, a kulturális örökség helyi védelme; a helyi közművelődési tevékenység támogatása.³²

A nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működtetése az állam és a helyi önkormányzatok feladata.

A nemzeti könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár. A fenntartói jogokat és kötelezettségeket a miniszter gyakorolja.

A települési könyvtári ellátás biztosítása a települési önkormányzatok kötelező feladata.³³

A közművelődés feltételeinek biztosítása alapvetően az állam és a helyi önkormányzatok feladata.

A települési önkormányzat kötelező feladata a helyi közművelődési tevékenység támogatása.

Megyei jogú városban, fővárosi kerületben az önkormányzat a feladat ellátása során közművelődési intézményt biztosít. Községekben az önkormányzat közösségi színteret, illetve közművelődési intézményt biztosít.

³² 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól

³³ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

A települési önkormányzatok, a fővárosban a kerületi önkormányzatok, a nemzetiségi önkormányzatok, a közművelődési intézmények, szervezetek és közösségek részére, művelődési céljaik megvalósítása, közművelődési tevékenységük elősegítése és fejlesztése érdekében, a miniszter a megyék, a fővárosi önkormányzat a főváros területén (a továbbiakban együtt: területi szint) a közművelődési támogatások koordinálásában részt vevő, közművelődési szakmai szolgáltató szervezet működéséről gondoskodik.

A miniszter és a fővárosi önkormányzat számára az e törvény szerinti területi szintű közművelődési szakmai szolgáltatás megszervezése és működési feltételeinek biztosítása kötelező feladat.³⁴

Közművelődési közszolgáltatások:³⁵

a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása

b) a közösségi- és társadalmi részvétel fejlesztése,

c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,

d) hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,

e) az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,

f) a tehetséggondozás- és fejlesztés feltételeinek biztosítása

g) kulturális alapú gazdaságfejlesztés

e) A kulturális örökség védelme

A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházi jogi személyek, a civil és gazdálkodó szervezetek, valamint az állampolgárok számára.³⁶

46. kulturális örökség

„Azon múltból örökölt értékhordozó források együttese, amelyeket az emberek – függetlenül a tulajdonviszonyoktól – a saját állandóan fejlődő értékeik, hiedelmeik, hitük, tudásuk és hagyományaik tükröződéseként és kifejeződéseként határoznak meg.

³⁴ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

³⁵ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a módosítási javaslat szerint

³⁶ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

Magában foglalja a környezet mindazon vonatkozásait is, amelyeket az idők folyamán az ember és az egyes helyszínek közötti kölcsönhatás eredményezett.”³⁷

A kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak.³⁸

„A kulturális örökség a közösség számára fontos jelentéssel bíró tárgyak vagy tárgyakkal kifejezett immateriális dolgok készlete. Ezeket a tárgyakat a megfelelő intézmény összegyűjti, leltározza, megvizsgálja, közszemlére teszi, megőrzi, restaurálja, ha szükséges, megfejt és megérti a rejtett kódokat és levonja a következtetéseket. E folyamat során az eredeti tartalom valami újjal, a birtokbavevő értelmezésével gazdagodik. Így az örökség összekapcsolódik az emlékezettel, mindkettő az identitás része, amit meg kell keresni, elő kell ásni, meg kell őrizni, vagy újra fel kell fedezni. Ebben az értelemben az örökség valójában nemcsak arra szolgál, hogy feltérképezze a birt javakat, hanem arra is, hogy körülírja, meghatározza az örökhagyó/örökös önazonosságát, sokszor anélkül, hogy az ennek tudatában lenne.”³⁹

47. kulturális szegénység

„A szegénység minden esetben egyfajta hiányként, deprivációként jelentkezik. Klasszikus értelemben a materiális javaktól való megfosztottság kifejezésére használjuk. A szegénység, bár önmagában is súlyos hátrány, meglétéből további hiányokra is következtethetünk és további hiányokat is okoz. Ez a lehetőségek beszűkülését és ezzel együtt a társadalmi tőke csökkenését, illetve a magas kultúra értelmében a kulturális fogyasztásból való kizáródást eredményezheti...

A kultúrát, mint egyfajta alkalmazkodási képesség, probléma- és konfliktuskezelési stratégiát kell értelmeznünk, amely alkalmassá teszi az egyéneket, csoportokat az integrációra. Ebben az esetben a kultúrát az ember és ember, ember és csoport, csoport és csoport közötti relációnak fogjuk fel, amely magában foglalja az emberek és a csoportok viszonyát az ideákhoz is. Normális esetben ez a relációrendszer úgy működik, hogy

37 2012. évi CX. törvény az Európa Tanácsnak a kulturális örökség társadalmi értékéről szóló, Faróban, 2005. év október 27. napján elfogadott keretegyezményének kihirdetéséről. 2. Cikk – Meghatározások a)

38 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

39 Sonkoly 2000

alkalmas probléma- és konfliktuskezelésre. Ennek hiánya sajátos deprivációként jelenik meg, ezt a megfosztott állapotot nevezzük kulturális szegénységnek.”⁴⁰

48. kulturális turisztikai attrakció⁴¹

„A kulturális turizmus mint turisztikai termék magja, központi eleme a vonzerő vagy attrakció, amely kiváltja a kereslet érdeklődését, és amelyre ráépül egyrészt – közvetlenül – a vonzerő feltárását, értékesítését lehetővé tevő turisztikai infrastruktúra, másrészt – közvetetten – a turista tartózkodását és fogyasztását lehetővé tevő turisztikai szuprastruktúra. Valóban komplex kulturális turisztikai termék abban a szerencsés esetben jön létre, ha a termék középpontjában lévő, kulturális értéket képviselő vonzerőt kiegészítő infrastrukturális és szuprastrukturális szolgáltatásokban is megjelenik hangsúlyos módon a kultúra.”

Különböző szempont szerint csoportosíthatjuk a kulturális attrakciókat. A vonzerők jellege alapján megkülönböztethetünk eseményeket, illetve helyeket, helyszíneket. Az események időtartama és ebből adódóan látogathatósága korlátozott, eseti jellegűek vagy bizonyos időszakonként ismétlődők.

Más szempontból vizsgálva beszélhetünk tárgyasult, megfogható, illetve szellemi, megfoghatatlan jellegű attrakciókról. Az előbbi kategóriába tartoznak például az építészeti értékek vagy a műtárgyak, az utóbbi csoportba pedig például a zene, az előadóművészetek vagy a szokások, az életmód.

49. levéltár⁴²

„A maradandó értékű iratok tartós megőrzésének, levéltári feldolgozásának és rendeltetésszerű használatának biztosítása céljából létesített intézmény.

közlevéltár: a nem selejtezhető köziratokkal kapcsolatos levéltári feladatokat – ideértve a tudományos és igazgatási feladatokat is – végző, közfeladatot ellátó szerv által fenntartott levéltár;

nyilvános magánlevéltár: a természetes személy, valamint a nem közfeladatot ellátó szerv tulajdonában vagy birtokában lévő

40 Dudás Katalin, G. Furulyás Katalin, Lada Zsolt, Lágler Péter az MMI Kutatási Főosztálya munkatársainak hipotéziseiből

41 Rátz 2011

42 1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről

maradandó értékű iratok tartós megőrzésére létesített olyan intézmény, amely megfelel a törvény 30. § (2) bekezdésében foglalt követelményeknek.”

50. mélyszegénység

A Világbank definíciója szerint mélyszegénységben él az az ember, aki naponta 1,90 USA dollárnál alacsonyabb jövedelemmel rendelkezik. A jelenség azonban ennél jóval összetettebb, nem mérhető és jellemezhető pusztán a jövedelem dimenziójában.

A mélyszegénység fogalmát a Havas Gábor által összeállított kritériumrendszer írja körül a legtalálóbban. Eszerint azokat a közösségeket, amelyek mélyszegénységbe süllyedtek a (I) nagyon alacsony iskolázottság és (II) foglalkoztatási ráta, (III) erős települési, lakóövezeti térségi koncentráció és szegregáció, (IV) az ezekből következő súlyos szociális deficit és (V) a hátrányos társadalmi helyzet újratermelődésének nagyon nagy valószínűsége jellemzi.⁴³

51. mentor, mentorálás

A mentor az a nagy tapasztalattal és szakmai elismertséggel rendelkező személy, aki a mentorált fejlődésének elősegítését szem előtt tartva nyújt segítséget, iránymutatást, erős kötődéssel jellemezhető bizalmi kapcsolat keretében.⁴⁴

A mentorálás informális, azaz természetes, illetve formális, szervezett keretek között történhet. Informális mentorálás egy fiatal és egy felnőtt (nem szülő) között spontán módon alakul ki, kapcsolatuk a személyiségfejlődés pozitív irányú befolyásolását teszi lehetővé. A mentorálással foglalkozó szakirodalomban a kapcsolat ezen típusa leginkább egy olyan optimális viszonyítási pontként jelenik meg, amelyhez a formális mentorálásnak közelíteni kellene.⁴⁵

A formális mentoráláson belül a következő formák különböztethetők meg:⁴⁶

- tradicionális mentorálás: egy felnőtt mentorál egy fiatalt,
- csoportmentorálás: egy felnőtt több fiatalt mentorál,
- csapatmentorálás: több felnőtt mentorál egy vagy több fiatalt,
- kortárs mentorálás: fiatal mentorál fiatalt,

⁴³ http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2014/04/TAMOP-513-kutatas_1kor_Zarotanulmany.pdf

⁴⁴ Freedman 1992

⁴⁵ Zimmerman, Bingenheimer és Behrendt, 2005

⁴⁶ Sipe, 2005

- e-mentorálás: a mentor és a mentorált elsősorban interneten keresztül kommunikál.

A programokat gyakran a tevékenységek helyszíne szerint is megkülönböztetik, így létezik közösségi (community-based) mentorálás, amely nem kötődik helyhez és helyhez kötött (site-based) mentorálás, amely esetében a mentori tevékenységek nagy része konkrét intézményhez (például iskola, munkahely, vallási intézmény) köthető. A mentorprogramok számának gyors növekedése miatt további klasszifikációs törekvések is megfigyelhetők, melyek a programok objektív értékeléséhez kívánnak segítséget nyújtani.⁴⁷

Hogyan fejt ki hatását a mentori kapcsolat?

Rhodes, Spencer, Keller, Liang és Noam⁴⁸ a kapcsolat hatását vizsgáló kutatások számára létrehozott modelljükben a mentorálás jótékony hatását három terület szerint csoportosítják:

(1) a mentorral átélt társas helyzetek és rekreációs tevékenységek a mentorált érzelmi jóllétében és szociális kapcsolataiban éreztethetik kedvező hatásukat;

(2) a közös tanulás, illetve az intellektuálisan kihívó helyzetek, párbeszédok a kognitívfejlődést segíthetik;

(3) míg a mentor által kínált szerepmódel az identitás fejlődését befolyásolhatja pozitívan.

52. mérés és értékelés a közösségfejlesztésben

A közösségfejlesztési folyamatok eredményeinek és hatásainak mérése olyan módon lehetséges, hogy a mérendő, értékelendő számszerű indikátorokat és a kvalitatív vagy puha mutatókat, illetve azok mérésének, értékelésének módszereit már a folyamat tervezésének szakaszában rögzítjük, s ezeket a folyamat megfelelő pontjain megvizsgáljuk. A közösségfejlesztésben a kvantitatív, jelenléti ívekkel, események, programok számával stb. kapcsolatos mutatók csak kísérői a valódi eredményeknek, változást jelző kvalitatív mutatóknak. A fejlesztési folyamat valódi eredményének tekinthető változás mérésének lehetséges eszközei és módszerei többek között: interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések, kutatások, esettanulmányok stb. A közösségfejlesztői munka eredményességének mérésével és értékelésével foglalkozó, külföldön használt keretrendszerek megegyeznek abban, hogy a folyamat hiteles értékelése csakis a résztvevők bevonásával, a részvételi értékelés valamely módszertanával valósulhat meg.

⁴⁷ például Sipe és Roder, 1999; Sipe, 2005

⁴⁸ Rhodes et al.2006

53. mobilitás (társadalmi)

Társadalmi mobilitásnak nevezzük az egyén, illetve a család társadalmi helyzetének megváltozását. Róbert Péter szerint: „a mobilitás egyrészt jelentős mértékben mint önérték jelenik meg, egy normatív szemlélet következményeként, amely szerint a társadalom nyitottsága szorosan kapcsolódik demokratikus mivoltához. ...Másképp a társadalmi mobilitás értéke és értelme megadható funkcionalista alapon is. Eszerint az emberek különbözőfoglalkozású, iskolázottságú, vagyoni helyzetű családok gyermekeként jönnek a világra, miközben azonban a tehetség, a képességek a társadalomban feltehetően ettől független egyenletes eloszlást mutatnak. A mobilitás tehát mintegy „korrigálja” a származási különbségeket, olyan folyamatot jelent, melynek során, különféle szelekciós mechanizmusok közvetítésével, mindenki arra a helyre kerül, ahol a társadalom számára a leghasznosabban tud tevékenykedni.”⁴⁹

A Cselekvő közösségek projekt az egyén társadalmi mobilitásának lehetőségét az elérhető kulturális intézmények nyitottabbá és felhasználóbaráttá tételével, az információkhoz való hozzáférés könnyítésével, az egyén szociális kapcsolati hálójának bővítésével és erősítésével, valamint a közösségi folyamatokon keresztül megvalósuló egyéni kompetenciafejlesztéssel tudja szolgálni.

54. muzeális intézmény⁵⁰

A törvényben meghatározott, a kulturális javak védelmével összefüggő célok megvalósításának legfontosabb letéteményesei a muzeális intézmények.

A muzeális intézmény

- a) a társadalom szolgálatában áll,
- b) a közösség számára nyilvános,
- c) a közösségekkel, településsel aktív kapcsolatot tart,
- d) alaptevékenysége körében nem gazdasági haszonszerzés céljából jön létre,
- e) a kulturális javakhoz széles körű és egyenlő hozzáférést biztosít.

A muzeális intézmény rendelkezik a szakmai besorolása szerinti követelményszint biztosításához szükséges tárgyi és személyi

⁴⁹ Róbert 1990, 356-372.

⁵⁰ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

feltételekkel, amely által ellátja az e törvényben meghatározott feladatokat.

A muzeális intézmény a kulturális javakhoz való hozzáférés biztosítása érdekében:

- a) a kulturális javak egységes szaktudományos szempontok szerint, tudományos szaktevékenység keretében kialakított, nyilvántartott és dokumentált együttesét őrzi, gondozza és kiállításban bemutatja,
- b) biztosítja a kulturális javakhoz kapcsolódó kutatási tevékenység lehetőségét,
- c) kultúráközvetítő, közművelődési tevékenységével hozzájárul az egész életen át tartó tanulás folyamatához,
- d) közművelődési rendezvényeket és egyéb programokat rendez,
- e) együttműködik a nevelési-oktatási intézményekkel és múzeumpedagógiai programjaival segíti az iskolai és az iskolán kívüli nevelés céljainak elérését,
- f) elvégzi a kulturális javak múzeumpedagógiai célú feldolgozását, folyamatosan megújuló múzeumpedagógiai és múzeumdrágógiai programkínálatot biztosít,
- g) turisztikai vonzerejének felhasználásával, a látogatóknak nyújtandó szolgáltatásokkal helyi és országos szinten elősegíti a gazdaság élénkítését.

55. múzeumpedagógia

A múzeumpedagógia oktató, nevelő és ismeretterjesztő céllal közvetíti a látogatók számára a múzeumokban felhalmozott tudást és ismereteket, az életkori sajátosságoknak és a célcsoportnak megfelelő módszerekkel. A múzeumpedagógiai tevékenységek célja, hogy a múzeumok gyűjteményei, kiállításai értelmezhetővé és hasznosíthatóvá váljanak a látogatók, kiemelten a formális oktatásban részt vevő gyermek- és ifjúsági korosztály számára.⁵¹ „A múzeumpedagógia egy olyan összmúzeumi ismeretátadási tevékenység, mely megfogalmazódik a kiállításokban, katalógusokban, tárlatvezetésekben, múzeumi foglalkozásokban, segédletekben és publikációkban egyaránt. ...olyan múzeumi alaptevékenység, amely megfelelő feltételek biztosítása mellett, komplex módon, az élményszerűségekre törekedve, a múzeumi sajátosságok figyelembevételével

⁵¹ Pályázati Útmutató a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Múzeumok Mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése c. pályázati felhívásához Kódszám: TÁMOP-3.2.8/10/B

tudást közvetít a múzeumban felhalmozott ismeretanyag és a látogató között. Ezzel hozzájárul a társadalom általános műveléséhez, sőt a nemzeti kulturális örökség ily módon való közvetítésével a legszélesebb értelemben is a köz művelését végzi.”⁵²

56. múzeumandragógia

A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, civil közösségek, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási tevékenységének lehetőségeit, a felnőttek tanulásának feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek számára „az élet teljes körére kiterjedő” tanulási, önművelési, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.”⁵³

57. művelődő közösség

„A művelődési érdeklődési kör és az önképző, társas tevékenység szerint elkülönülő – jogi személyiség nélküli – lakossági csoport.”⁵⁴

Célja a hasonló érdeklődésű (korú), foglalkozású emberek közös művelődése, társas együttléte, szórakozása.

Az azonos vagy hasonló érdeklődésen alapuló tevékenységben a tagok önkéntes alapon vesznek részt, sokszor önkéntes munkájukkal támogatva a csoportot.

A résztvevők száma többnyire nem limitált. Bár a csoport egy állandó résztvevői maggal működik, a csoport létszáma és összetétele az idő folyamán változhat.

A művelődő közösségek működése időben nem korlátozott, előre meg nem határozott.

Az időbeli limit hiánya miatt az összejövetelek teljes idejére nincs kidolgozott tematika vagy program. A tematika alakítására a résztvevők is javaslatot tehetnek.

A művelődő közösség a nem-formális tanulás tipikus terepe/helyszíne.

A résztvevők kompetenciaváltozásának mérésére nincsenek kidolgozott vizsgakövetelmények, a résztvevők kompetenciaváltozása

⁵² Cseri 2002. 58–61.

⁵³ Kurta 2007 alapján

⁵⁴ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

legtöbbször nem kerül ellenőrzésre. A fejlődés mértéke versenyeken, pályázatokon elért eredmények, helyezések alapján mérhető.

A csoport vezetője az adott területen kiemelkedő tudással (kompetenciával) rendelkezik, de nem feltétlenül van dokumentummal igazolható végzettsége.

- Alkotó művelődési közösség
(Amatőr) művészeti csoport (előadó- és alkotóművészeti)
Népművészeti csoport
Tárgyalkotó népművészeti csoport
- Klub, pl.:
Ifjúsági klub
Nyugdíjasklub
érdeklődés alapján szerveződő klubok
- Szakkör⁵⁵

58. önkéntes, önkéntesség

„Az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön, a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár annak végzője számára, továbbá az önkéntes nem helyettesíti a fizetett munkaerőt. Az önkéntes nem saját családjának segít, munkálkodása hozzáadott értéként jelenik meg a fogadó szervezet életében. A tevékenység megvalósulhat nonprofit, civil szervezet, vagy állami intézmény-, ritkább esetben for-profit szervezet (cégek, vállalkozások) keretein belül. Előnye, hogy elősegíti a társadalmi beilleszkedést, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a teljes foglalkoztatottsághoz. Az önkéntesség segít környezetünk és közösségünk jobbá tételében.”⁵⁶

59. önkormányzatiság

Köznapi értelemben az önkormányzat:

1. az állam valamely egységének önálló, saját hatáskörű intézkedést biztosító köz igazgatási helyzete. Ilyennel felruházott települési egység;
2. valamely területnek, közösségnek az a joga, hogy ügyeit önállóan intézhetti.”⁵⁷

⁵⁵ FOGALOMTÁR a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” és a „Közművelődési Minőség Díj” elnyerésére benyújtott pályázatokhoz.

⁵⁶ <http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-onkentesseg>

⁵⁷ Brachinger 2009.

A jogi definíció szerint „A helyi önkormányzás a település, valamint a megye választópolgárai közösségének joga, melynek során érvényre jut az állampolgári felelősségérzet, kibontakozik az alkotó együttműködés a helyi közösségen belül.

A helyi önkormányzás a helyi közügyekben demokratikus módon, széles körű nyilvánosságot teremtve kifejezi és megvalósítja a helyi közakaratot.

A helyi önkormányzás joga a települések (települési önkormányzatok) és a megyék (területi önkormányzatok) választópolgárainak közösségét illeti meg.

Települési önkormányzatok a községekben, a városokban, járásszékhely városokban, megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben működnek.

A fővárosi önkormányzat települési és területi önkormányzat.

A választópolgárok választott képviselőik útján és a helyi népszavazáson történő részvételükkel gyakorolják az önkormányzás-hoz való közösségi jogukat.”⁵⁸

60. önszerveződés⁵⁹

Az önszerveződés a lakóhely, munka, tanulás vagy érdeklődés/érdekek, továbbá értékek, valamely ügy kapcsán (lazán vagy szorosabban) összetartozó emberek körében meginduló szerveződés, amely „magától”, az érintettek közül valaki-valakik kezdeményezésére indul be és szerveződik tovább, fejlesztői segítség nélkül, vagy kevés fejlesztői rásegítéssel. A közösségi cselekvés tehát nagy közösségi hozzájárulással megy végbe.

Amikor a közösségfejlesztési tevékenységet „mozgalomként” értelmezzük, arra gondolunk, hogy a jó közösségfejlesztési folyamat helyi mozgalom, amelyben a folyamatosan aktivizálódó lakosság keresi a maga hozzájárulási lehetőségeit a közösség életminőségének javításához, létrehozza saját intézményeit és együttműködési struktúrákat alakít ki. A közösségi fejlesztésben folytonosan újabb és újabb egyének és csoportok aktivizálódnak a folyamat kritikájaként vagy alternatívájaként, s e közösségi szereplők állandóan új helyzeteket teremtenek, megváltoztatva a tervezési, döntési és kontroll-mechanismusokat. A mozgalom kifejezést az önszervező közösségi munka értelmében használjuk, mely állandóan mozog, változik, él, cseréli hangsúlyait és a megvalósítók köre is állandóan változik. A kulturális, közművelődési folyamatokban is ebben

58 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól

59 Vercseg 2011.

az értelemben használjuk a „mozgalom” kifejezést. Az önszervező-köri mozgalmak, tankatalógusok és a rájuk épülő tanulókörök, a szívesség-szolgálatok, az önkéntes szolgálatok, a KÖR-mozgalom (Közösségi Önszervező Rendszer), de a helytörténeti, településszépítő, környezetvédő, természetvédő és érdekvédő mozgalmak is gazdagítják ezt a kört.⁶⁰

Az önszervező közösségi cselekvés beindulását, a kezdeményezést fejlesztő-munkával is érdemes olykor serkenteni, ösztönözni, biztatni, például a helyi tudás feltárására és cseréjére, vagy a közösségi segítség megvalósítására. *(ld. a bevonás, és a részvétel-közösségi részvétel szócikkeket is!)*

61. részvétel, közösségi részvétel

A részvétel olyan aktus vagy folyamat, melynek során az információáramlásból vagy a társadalom működéséből kimaradó emberek közvetlenül bekapcsolódnak a társadalmi, közösségi, politikai és kulturális életbe, bevonódnak a közjóért folytatódó közösségi cselekedetekbe, és beleszólnak az őket érintő döntések meghozatalába is, hogy ezen keresztül javítsák az értük létrejött intézmények (közösségi szokások, civil szervezetek, közszolgálati intézmények) működési mechanizmusait

62. szellemi kulturális örökség⁶¹

Olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, műalkotás és kulturális színhely –, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség - amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újrateemtenek – az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, ily módon segítve elő a kulturális sokszínűség és emberi kreativitás tiszteletét.

A szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,
- b) előadóművészetek,

60 Vercseg 2004.

61 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről

- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
- e) hagyományos kézművesség.

A szellemi kulturális örökség alapvetően gyakorlat, tudás és tevékenység. Az egyezmény célja az élő közösségi gyakorlatok megőrzése, az önálló kulturális arculattal rendelkező közösségek identitásának megerősítése, ezáltal a kulturális sokszínűség kölcsönös elismerése, valamint a nem tárgyasult és gyakran kihasználással fenyegetett kifejezési formák jelentőségének tudatosítása, az ilyen örökség-elemek védelme.

Míg a kulturális világörökség esetében végső soron mindig világörökségi helyszínről van szó, addig a szellemi kulturális örökség esetében az örökséget éltető (létrehozó, gyakorló, fenntartó, továbbadó) közösségről beszél az egyezmény.

63. szociális kompetencia⁶²

Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák egyike. Az állampolgári kompetenciával együtt jelent hatékony és építő módon történő részvételt a társadalmi és szakmai életben, valamint aktív és demokratikus állampolgári részvételt, különösen az egyre sokfélebb társadalmakban.

A szociális kompetencia ismeret-elemei:

A fizikai és mentális egészség biztosításának módja, az egészséges életvitel, viselkedési szabályok, az egyén, a csoport, a munkaszervezet, a nemek közti egyenlőség, megkülönböztetés-mentesség, társadalommal és kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók, az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenziói.

A szociális kompetencia készség-elemei:

Építő kommunikáció, tolerancia, együttérzés, stressz- és frusztrációtűrő képesség, különbségtétel a személyes és a szakmai szféra között.

A szociális kompetencia attitűd-elemei:

Együttműködés, magabiztosság, integritás, érdeklődés a társadalmi-gazdasági fejlemények és az interkulturális kommunikáció iránt, a sokféleség értékelése, mások tisztelete, előítéletek leküzdése, kompromisszum-készség.

62 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS AJÁNLÁSA (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja. 394/10

64. szomszédság

A várostervezésben, de más szakterületeken is használjuk a *szomszédsági egység* fogalmát („neighbourhood-unit”), amely mára a közösségfejlesztésnek is egyik alapfogalmaként jelenik meg, mert a szomszédság a helyi közösségi munka fizikai, de mint viszonyrendszer, pszichikai tere is. A szomszédságot tehát térben szemléljük, de a közelben megvalósuló együttlétként, gyakran helyi csoportként is.

Külön *építészeti, gazdasági és kulturális súlypontja van*, amely városépítészeti jelzésekkel világosan elkülönül a többi városrésztől. Lakóinak tudatában *áttekinthető, átékelhető, megélhető egység*ként rajzolódik ki.

Ez a tagolás arra épít, hogy sikerül *az emberekben felkelteni az összetartozás, az otthoniasság érzését és a felelősségtudatot*. A szomszédság a köznyelvből a közösségfejlesztés *alapfogalmává vált*.

„*Szomszédsági munka: az adott település (rész) átfogó, több szálon futó, öntevékeny, esetenként szakember által is segített, a helyi (megyei, országos) hatóságokkal, szervezetekkel és intézményekkel, valamint egymással is párbeszédet folytató közösségek és a bennük zajló folyamatok, amelyek az ott élők viszonyrendszerének kifejeződésai.*”⁶³

65. tankatalógus⁶⁴

Ez egy név- és címjegyzék, amelyben a helyi emberi erőforrások – tapasztalat, tehetségek és tudás – táru fel s jelenik meg önállóan pl. „Tankatalógus”-ként vagy más helyi orgánus – kalendárium, évkönyv stb. részeként. Amikor először alkalmaztuk ezt a „központi magot” alkotó kezdeményező lakosok végigjárták a településeket és valamennyi felnőtt embernek feltették a kérdést:

- Mi az, amihez a legjobban ért, és amit szívesen megtanítana másoknak?
- Mi az, amit szívesen megtanulna másoktól?
- Hozzájárul-e, hogy a neve és címe megjelenjen egy helyi címjegyzékben?

A kérdésekre a válaszokat helyi lakosok gyűjtötték össze és szerkesztették együvé, a Tankatalógusba. Az azonos témában járatos és érdeklődő emberek neveinek egymás mellé szerkesztése sokak számára tette egyértelművé, hogy nem kell szakkörvezetőre, klubvezetőre várni, kellő információk birtokában saját maguk is megtalálhatják egymást.

63 Varga – Vercseg 1998 és 2001.

64 Vercseg Ilona meghatározása, bővebben lásd Vercseg 2004.

66. tanulókör

„Olyan önszerveződő kis csoport, ahol a résztvevők egyeztetett rendszerességgel összejönnek, hogy az általuk meghatározott terv szerint tanuljanak, vitázzanak adott témáról, vagy kulturális tevékenységet végezzenek. Az önképző körök munkája a tagok tapasztalatára épül, céljuk, hogy egymástól tanuljanak, együtt gondolkodjanak az általuk választott témakörben.”⁶⁵

67. társadalmiasítás

A társadalmiasítás a közösségfejlesztés eredményeinek fontos mutatója.

A társadalmiasítás és a közösségfejlesztés párhuzamos folyamatai egymást erősítik, illetve generálják.

A közösségfejlesztés folyamatainak, pl. a közösségi részvétel alapuló tervezés és döntéshozás folyamatainak sikerességét jól mutatja a társadalmiasítás elért szintje.

Az *International Assotiation for Public Participation (IAP2)*⁶⁶ öt fokozatú részvételi skála modellje alapján. A társadalmi részvétel alapelvei, alapértékei: átláthatóság, alázatosság, nyitottság, mások iránti tisztelet, őszinteség, megbízhatóság, szavahihetőség, rugalmasság. Az *IAP2 modellje* szerint öt társadalmi részvételi szint átgondolása segíti a közösség bevonását a döntéshozatalba.

Ezek:

- tájékoztatás,
- konzultáció,
- bevonás,
- együttműködés,
- felhatalmazás

A mellékelt ábra bemutatja az öt részvételi szintet és főbb jellemzőit.

⁶⁵ S. Arapovics 2007.

⁶⁶ *International Assotiation for Public Participation (IAP2)* – IAP2’s Public Participation Spectrum
http://c.ymcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/Foundations_Course/IAP2_P2_Spectrum.pdf
<http://www.iap2.org>

A társadalmi részvétel skálája					
A társadalmi nyilvánosság szintjének növelése					
	Tájékoztatás	Konzultáció	Bevonás	Együttműködés	Felhatalmazás
A társadalmi részvétel módja	Az érintettek informálása	Az információra visszajelzés kérése	Közvetlen találkozó az érintettekkel	Partneri együttműködés az egész fejlesztési folyamat során	Teljes mértékben az érintettek véleménye, döntése a mérvadó
Ígéret a résztvevőknek	Biztosítjuk az információt	A visszajelzés hatására született döntésekről tájékoztatni fogunk	Közösen dolgozunk, a vélemények megjelennek az alternatívákban és a döntésről visszacsatolást adunk	Beépítjük a véleményeket a döntésbe, a vélemények, alternatívák kidolgozása, innovációk figyelembevétele, a megvalósíthatók kiválasztása	Végrehajtjuk a döntést, a végső döntés is az érintettek kezében van
Példák, eszközök	Hírlevél	Köz-meghallgatás	Műhelymunka	Állampolgári tanácsadó testületek	Állampolgári elbírálás
	Web	Fókuszcsoport	Megszólítás	Részvételi döntéshozatal	Titkos szavazás
	Ügyfélszolgálat	Kutatás			Delegált döntéshozatal
	Fogadó óra	Közösségi találkozó			

A társadalmi részvétel skálája, az IAP2 modell

68. társadalmi akciók

Olyan, a közösségépítést, a közösség fejlődését szolgáló önszervező megmozdulás, akció, kampány, amely a helyi együttműködések megalapozását és működését, a helyi érdekek érvényesítését és a ki nem elégitett szükségletek számának csökkentését szolgálja.

69. társadalmi tőke

A társadalmi tőke – közösségi felfogásban – közösségi erőforrás: a társadalmi szerveződés azon jellemzőinek összessége, amelyek biztosítják a közös haszon érdekében végzett koordinációt, kooperációt, kommunikációt. A legfontosabb ilyen jellemzők a hálózatok (kötelek, kapcsolatok), a normák (az általános kölcsönösség normái) és a bizalom. Minden közösség, szomszédság, település (de egy régió és egy társadalom is) jellemezhető a társadalmi tőke egy bizonyos szintjével. A társadalmi tőke jelentősége abban áll, hogy azokban a „közegekben”, ahol a társadalmi tőke szintje magas, jól működik a demokrácia, fejlődik a gazdaság – és jól érzik magukat az emberek.

70. település, településrész, térség

A TOP-5.3.1-16 és TOP-6.9.2-16 kódszámú „A helyi identitás és kohézió erősítése” című pályázati felhívás tárgyát képező közösségfejlesztési folyamatok célterülete lehet egy település teljes egésze vagy annak egy része (településrész) vagy több település (térség). E pályázati felhívás keretében településrészként értelmezendő az egy településen belüli vagy annak külterületén elhelyezkedő, a helyi lakosok által külön településrésznek tekintett terület. Térségnek értelmezendő több, olyan település összessége, amelyek egymással határosak, illetve földrajzilag, kulturálisan összetartoznak.

A célterület meghatározáskor figyelembe kell venni a Műszaki és szakmai elvárások fejezetben meghatározottakat, miszerint: a közösségfejlesztési folyamat által érintett települések, településrészek lélekszámának el kell érnie a legalább 1000 főt, amennyiben e kritérium teljesítése érdekében a közösségfejlesztési folyamat több települést, településrészt érint, akkor a települések egy közös hivatalhoz, a településrészek egy településhez kell tartozniuk (az egy hivatalhoz, településhez való tartozás kritériumától kivételes esetben el lehet térni, ezt azonban a támogatási kérelem dokumentációjában részletesen indokolni kell).

71. területfejlesztés

A településpolitikai elképzelések folyamatos, gyakorlati megvalósítására, a település "állóeszköz-állományának" bővítésére, korszerűsítésére, a települési értékek megőrzésére és helyreállítására irányuló tudatos és spontán (önérdekű) tevékenységek összessége, amelyek alanya az önkormányzat, az állam, illetve bármely beruházó (lakosság, vállalkozók) lehet.⁶⁷

72. vidékfejlesztés

Olyan fejlesztési politika vagy tevékenység, amely a vidéki térségek társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatainak megfigyelése és értékelése alapján a helyi adottságokat érvényesítő, az adott térségben élő emberek aktív részvételével formálódó programok és beruházások meghatározását, valamint megvalósítását célozza a gazdasági és piaci hatékonyság növelése, a foglalkoztatottság megőrzése, illetve bővítése és a környezetminőség javítása érdekében. A vidékfejlesztés alapvető kihívása a vidéki népesség helyben tartása, számára vonzó léttér és munkakörülmények létrehozása a helyi erőforrások átgondolt, integrált és fenntartható hasznosításával. A gazdasági potenciál mellett a vidékfejlesztés legfontosabb erőforrása az egészséges, önszerveződő helyi közösség.⁶⁸

73. emberek – látogató, résztvevő, olvasó, használó

- beiratkozott olvasó: (érvényes regisztrációval rendelkező használó): az a könyvtárhasználó, akinek adatait a könyvtár nyilvántartásba vette, és ennek alapján használhatja a könyvtár szolgáltatásainak egy részét vagy egészét.⁶⁹
- könyvtárhasználó: a könyvtár szolgáltatásait igénybe vevő személy vagy szervezet.⁷⁰
- közművelődési intézmények rendezvényeinek látogatója: Közművelődési intézmények rendezvényeinek látogatója az a személy, aki a közművelődési intézmények bármely rendezvényén

67 <http://www.terport.hu/fogalomtar? page=11>

68 <http://www.terport.hu/videkfejlesztas/altalanos-informaciok>

69 KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html>

70 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – a hatályos változat szerint

(beleértve ezen intézmények ismeretterjesztő tevékenysége, alkotó művelődési közösségek tevékenysége, klubok, körök, szakkörök tevékenysége keretében szervezett rendezvényeket és a kiállításokon, műsorokon, rendezvényeken résztvevőket) részt vesz. A látogatók számánál minden személyt annyiszor vesznek figyelembe, ahány rendezvényen részt vett.⁷¹

- múzeumlátogató: az a személy, aki a múzeum kiállításainak bármelyikén részt vesz.⁷²

71 KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html>

72 Forrás: KSH STADAT Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA <http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html>

Irodalomjegyzék

ARAPOVICS M.

2011 *A közösség tanulása.*

ELTE, Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány.

ARAPOVICS M.

2016 *A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmája.*

In: Kulturális Szemle, 6.sz. 2016. 2.sz.

(S.) ARAPOVICS M.

2007 *Felnőttképzési nonprofit szervezetek.*

Budapest, Ráció Kiadó – ELTE, Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány

BEKE M. – DITZENDY K. A. (szerk.)

2008 *Integrált közösségi és szolgáltató terek.* Módszertani kézikönyv. Bp, HROD

BÉNYEI M.

2008 *Helyismeret, helytörténet.* Felsőoktatási jegyzet.

Debrecen – Eger

BRACHINGER T. – VERCSEG I.

2009 *Közösségsszervezés II.*

In: Arapovics M. – Brüll E. (szerk.): *Közösségi-civil szervező tankönyvi sorozat*, II. fejezet.

Szociális és Munkaügyi Minisztérium

CSERI M.

2002 *A múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban*. In: Kovács J. (szerk.) *Múzeumok a „köz művelődéséért”* – Nemzetközi múzeumpedagógiai konferencia. Budapest, Pulszky Társaság

FOGALOMTÁR a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” és a „Közművelődési Minőség Díj” elnyerésére benyújtott pályázatokhoz. Elektronikus változat. Készült a Nemzeti Művelődési Intézetben az Országos Minőségfejlesztési Központ gondozásában. Kézirat lezárva: 2016. február 15.

FREEDMAN, M.

1992 *The Kindness of Strangers. Reflections on the Mentoring Movement*. Philadelphia, PA: Public/Private Ventures

KONCZ G. – NÉMETH J. – SZABÓ I. (szerk.)

2007 *Közművelődési fogalomtár*. Oktatási és Kulturális Minisztérium

KURTA M.

2007 *Múzeumandragógia – Paradigmaváltás a múzeumi kultúra-közvetítésben*. In: Pató Mária (szerk.) *Nyitott Kapukkal Múzeumok ma-holnap* 2007. Nyíregyháza-Szolnok, 84-95. <http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf>Budapest, Magyar Művelődési Intézet

MOLNÁR A. – PETÁK P. – VERCSEG I.

2014 *Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben*. Önszerveződés és szakmai együttműködés. Budapest http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_kozfejl_modszertani_edok.pdf

NAGY Á. – NIZÁK P. – VERCSEG I.

2014 *Civil társadalom – nonprofit világ*. Új Ifjúsági Szemle Alapítvány

Pályázati Útmutató a Társadalmi Megújulás Operatív Program „Múzeumok Mindenkinek” Program – *Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése* c. pályázati felhívásához
Kódszám: TÁMOP - 3.2.8/10/B

RÁTZ T.

2011 *Attrakció- és látogatómenedzsment*. In: *Turizmusmenedzsment*. 6. fejezet, Pécsi Tudományegyetem http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turisztikai_termektervezes_es_fejlesztas/ch05s03.html

RHODES, J. E. – SPENCER, R. – KELLER, T. E. – LIANG, B. – NOAM, G.

2006 *A model for the influence of mentoring relationships on youth development*. *Journal of Community Psychology*, 6. 691–707.

RÓBERT P.

1990 *Társadalmi mobilitás*. In *Társadalmi riport*. In: Andorka R. – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.) Budapest, TÁRKI

SAIN M.

2014 *Mini segédlet a közösségi tervezéshez*. Budapest http://www.melyszegenyseg.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP513_minisegedlet_kozossegitervezes_edok.pdf

SIPE, C. L.

2005 *Toward a typology of mentoring*. In: DuBois, D. L. – Karcher, M. J. (szerk.): *Handbook of youth mentoring*. Sage Publications, London. 65–80.

SIPE, C. L. – RODER, A. E.

1999 *Mentoring schoolage children: a classification of programs*. Prepared for the Public Policy Council of The National Mentoring Partnership. Public/Private Ventures

SONKOLY G.

2000 *A kulturális örökség fogalmának értelmezései és alkalmazási szintjei*. *Regio*, 11. évf. 4. sz., 45-66. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00038/pdf/03.pdf>

VARGA A. T. – VERCSEG I.

1998 és 2001 *Közösségfejlesztés*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet www.pafi.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/99b0698cd023d1018525670c0080e328/ec68caea967c3c04c125679f005b84b7?OpenDocument

VERCSEG I.

2004 *Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak.*

In Parola füzetek. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete
www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/Azadatt.nsf/0a84037251c6a630c1257075002e65aa/c25665214fdbda8ec1256f1800529729?OpenDocument

VERCSEG I.

2011 *Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete.*

Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület és
ELTE Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék könyvsorozata

VERCSEG I.

2014 *Közösségelmélet.* Tantárgyi összefoglaló,
ELTE TáTK, Közösségi és Civil Tanulmányok MA szak

ZIMMERMAN, M. A. – BINGENHEIMER, J. B. – BEHRENDT, D. E.

2005 *Natural mentoring relationships.*

In: DuBois, D. L. – Karcher, M. J. (szerk.): Handbook of youth mentoring. Sage Publications, London. 143–157.

<http://www.onkentes.hu/cikkek/mi-az-az-onkentesseg>

Az Önkéntes Központ Alapítvány honlapja.
Forrás: Czike Klára – Bartal Anna Mária: Önkéntesek és non-profit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában, Acta Civitalis 2005 és Czike Klára – Kuti Éva: Lakossági adományok és önkéntes tevékenységek; Nonprofit Kutatócsoport Egyesület, Önkéntes Központ Alapítvány, 2005.

<http://www.terport.hu/fogalomtar?page=11>

TÉRPORT honlap. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer.

<http://www.terport.hu/vidékfejlesztés/altalanos-informaciok>

TÉRPORT honlap. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer.

http://autonomia.hu/wp-content/uploads/2014/04/TAMOP-513-kutatas_1kor_Zarotanutmany.pdf

Az Autónia Alapítvány honlapja. A mélyszegénységben élők helyzete Magyarország legszegényebb kistérségeiben.
Kutatási beszámoló. A TÁMOP 5.1.3 program hatástanulmánya első adatfelvételének eredményei.
Autónia Alapítvány. Budapest. 2013. május

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3A11090>

EUR-Lex. Access to European Union law.

International Association for Public Participation (IAP2) – IAP2's Public Participation Spectrum

http://cymcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/Foundations_Course/IAP2_P2_Spectrum.pdf
<http://www.iap2.org>

KSH – STADAT, Módszertani információk. 2.7. KULTÚRA

<http://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz27.html>

A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény – a hatályos változat szerint

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény – a módosítási javaslat szerint

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény

A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló 2006. évi XXXVIII. törvény, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény

Az Európa Tanácsnak a kulturális örökség társadalmi értékéről szóló 2012. évi CX. törvény, Faróban, 2005. év október 27. napján elfogadott keretegyezményének kihirdetéséről.

A magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról szóló 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet

A felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet

*COUNCIL RESOLUTION of 27 June 2002 on lifelong learning.
Official Journal C 163, 09/07/2002 P. 0001 – 0003*

*AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS AJÁNLÁSA
(2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). Az Európai Unió Hivatalos Lapja.
394/10*

Szerzők

Dr. Arapovics Mária PhD (1973) a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP 1.3.1-15-2016-00001 kódszámú projekt szakmai vezetője a konzorciumvezető Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központban, és az ELTE TáTK Szociális Tanulmányok Intézetének egyetemi adjunktusa, regisztrált felnőttképzési szakértő. Magyar-történelem, művelődésszervező, majd üzleti edző (business coach) szakokon szerzett diplomákat az ELTE karain. A Debreceni Egyetemen művelődési és felnőttképzési menedzser, a Londoni Egyetemen Art Manager szakon végzett. 2009-ben az ELTE Neveléstudományi Doktori iskolában szerzett PhD fokozatot. Tapasztalatokat szerzett a kultúra és az oktatás ágazataiban, a közigazgatásban, a vállalkozói és a nonprofit szektorban. Az ELTE PPK oktatója volt 10 évig. Civil, közművelődési és felnőttképzési OKJ-s és felsőoktatási képzések fejlesztője, számos tanulmány és tankönyv szerzője, szerkesztője. Főbb kötetek: *Felnőttképzési civil szervezetek Magyarországon* (2007), *A közösség tanulása* (2011). Több civil szervezet alapítója és aktív tagja, Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány elnöke.

Balázs-Legeza Borbála (1988) a Szabadtéri Néprajzi Múzeum néprajzkutató muzeológusa. A Pécsi Tudományegyetemen szerzett néprajzi BA diplomát, majd a Szegedi Tudományegyetem Néprajz szakán és Szociológia szakán szerzett MA fokozatú diplomákat. Korábban néprajzos muzeológusként dolgozott a nagykorösi Arany János Kulturális Központ Arany János Közérdekű Múzeális Gyűjteményében, itt helytörténeti témákban és a boszorkányság témakörében alkotott meg kiállításokat, valamint élénkítette a múzeum közösségi környezetét. 2015-től a Skanzen muzeológusa, Erdélyben végez terepmunkát néprajzi kutatásai során, emellett fő kutatási területe a 20. század második felének

életmódváltozásai és megélhetési stratégiái, valamint ezek átalakulásainak napjainkra ható következtetései – tanulmányainak többsége is ezekben a témákban jelent meg. Fontosnak tartja az interdiszciplináris szemlélet alkalmazását munkája során.

Beke Márton (1977) a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP 1.3.1-15- 2016-00001 kódszámú projekt szakmai vezetője az NMI Művelődési Intézet Közhasznú Nonprofit Kft-ben. Művelődésszervező és ifjúsági szakértő szakokon szerzett diplomát. Dolgozott közösségi művelődési intézményben, civil, piaci és kormányzati szervezetekben. A HROD szakmai igazgatójaként részt vett az integrált közösségi és szolgáltató terek kialakítását célzó fejlesztési program koncepcionálásában, vezette a közösségi művelődési szakterület megújítását célzó, „Közös jövőnk” című stratégia összeállítását. Az EMMI Közművelődési Főosztályának vezetőjeként – többek között – a Cselekvő közösségek projekt szakmai koncepciójának kidolgozásáért és a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program közösségfejlesztési célú pályázatainak kapcsán való ágazatközi együttműködésért volt felelős. A Közösségfejlesztők Egyesülete, a Civil Közösségi Házak Magyarországi Egyesülete és a Települési Gyermek-és Ifjúsági Önkormányzatokat Segítők Egyesülete tagja.

Dr. Bereczki Ibolya (1959) a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum ágazati feladatokért felelős főigazgató-helyettese, és az „Országos múzeumi és könyvtári központi fejlesztés” című, EFOP-3.3.3-VEKOP/16 kódszámú projekt szakmai vezetője a konzorciumvezető részéről. Projektmenedzser a „Múzeumok mindenkinek” Program – Múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítése című projektben 2008 és 2014 között társszerkesztője a projekt keretében megjelentetett Múzeumi iránytű és a MúzeumIskola sorozatnak. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen történelem szakos középiskolai tanárként és etnográfusként diplomázott, majd 1984-ben egyetemi doktori címet, 1994-ben kandidátusi címet szerzett. 1982–1997 között a Damjanich János Múzeumban néprajzos muzeológus, majd 1988-tól a Néprajzi osztály vezetője, közben 1987–88-ban a Szolnok Megyei Levéltár csoportvezetője. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese 1997–2015. között. A Magyar Néprajzi Társaság főtítkára 2003–2009 között, alelnöke 2009-től, az Országos Közgyűjtemények Szövetsége ügyvezető titkára 2005-től. A Nemzeti Kulturális Alap Múzeumi kollégiumának tagja 2009-től, vezetője 2010–11-ben, 2016-tól a Közgyűjteményi Kollégium tagja. A Magyarországi Tájházak Szövetségének felügyelő bizottsági tagja, majd 2009-től elnöke. Tanulmányai a táplálkozáskultúra,

életmód, lakáskultúra, gyermekélet, folklór, népművészet és múzeum menedzsment témakörben jelentek meg, számos múzeumi periodika szerkesztője, társszerkesztője.

Brüll Edit (1953) művelődésszervező és pedagógia szakos általános iskolai tanár, szakközgazda, felnőttoktatási szakértő. Regisztrált közművelődési szakértő, közigazgatási szakvizsgával rendelkezik. Dolgozott több közművelődési intézményben, egyebek között a Csili-ben és a Budapesti Művelődési Központban. Közigazgatási, felnőttképzési, felsőoktatási tapasztalattal, közművelődési szakmai szolgáltatásfejlesztési és -szervezési gyakorlattal rendelkezik. Felnőttképzések és OKJ-s képzések fejlesztője és oktatója. Részt vett európai uniós támogatással megvalósuló kulturális konstrukciók előkészítésében, projektek megtervezésében és megvalósításában. Több civil szervezet alapító tagja, jelenleg is tisztségviselője, illetve önkéntese.

Dr. Csonka-Takács Eszter Phd (1968) néprajzkutató, 1994 óta foglalkozik a hagyományos kultúrák vizsgálatával. Kutatási témájának középpontjában az átmeneti rítusokhoz kapcsolódó szokások, hiedelmek társadalmi funkciójának feltárása áll. Az MTA Néprajzi Kutatóintézet tudományos munkatársaként, majd az Európai Folklór Intézet igazgatóhelyetteseként dolgozott, ahol 10 éves tapasztalatot szerzett a szellemi kulturális örökség megőrzésével kapcsolatos feladatok koordinálása területén. Konferenciák szervezésével, kiadványok szerkesztésével segítette a 2003-as UNESCO egyezmény megvalósításának előkészítését. 2009-től vezeti a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságát, amely az egyezmény magyarországi szakmai háttérintézményeként működik. Jelenleg az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Szellemi Kulturális Örökség Szakbizottságának elnöki tisztségét is betölti.

Csordás Izabella (1980) közgazdász, mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakember. Kulturális menedzsment és Önkéntesmenedzsment tréner, tanácsadó, az Önkéntességért Díj zsűritagja. 2006-tól tíz éven át volt a Szépművészeti Múzeum munkatársa. 2006-ban alapította a múzeum Önkéntes Programját, az első hazai múzeumi önkéntes programot. 2010-ben létrehozta a Múzeum Közönségszolgálati Osztályát. 2011-ben társtréner volt a múzeumi önkéntes koordinátor képzésben hazai és nemzetközi szinten is. 2007 óta koordinálja a Szépművészeti Múzeum Baráti Körét. Tanulmányutak során számos tapasztalatot szerzett külföldi kulturális intézményekben, elsősorban Angliában, Írországból

és Izraelben mind az önkéntes menedzsment, mind a támogatói kor menedzsmentje terén.

Darvas Ágnes (1953) egyetemi docens, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Karán a Szociális Munka Tanszék vezetője. Diplomát először a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola pszichopedagógia szakán (1977), majd az ELTE Bölcsészettudományi Karán szociológia (1986) szakán szerzett. A doktori tanulmányait az ELTE Szociológiai Doktori Iskolájában, annak szociálpolitikai alprogramjában végezte (2001). Több évtizedes oktatói és kutatói tapasztalattal rendelkezik, 2006-tól 2011-ig egyetemi oktató tevékenysége mellett részt vett a Gyerekszegénység Elleni Nemzeti Program kidolgozását és megvalósítását célzó akadémiai munkacsoport tevékenységében.

Farkas Gabriella (1971) Tanulmányait a Budapesti Tanítóképző Főiskolán és miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán (szociológia) végezte. Korábban az Információs Társadalom és Trend Kutató Intézet, illetve az ELTE TáTK külsős kutatója, több civil szervezet munkatársa volt. A Közösségfejlesztők Egyesületének tagja és munkatársa. Szűkebb szakmai területe a közösségfejlesztő programok tervezésének, valamint a tevékenységek monitorozásának és az eredmények mérésének módszertana. Releváns tapasztalatait elsősorban a Scottish Community Development Centre által kifejlesztett LEAP módszertan hazai adaptációs kísérletei során, a Közösségfejlesztők Egyesülete fejlesztő programjának projektvezetőjeként szerezte.

Fehér Miklós (1958) a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP 1.3.1-15-2016-00001 projekt könyvtár szakmai vezetője, az Országos Széchényi Könyvtár keretében működő Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési osztályvezető munkatársa. 2001-től regisztrált könyvtári szakértő, 2002-től könyvtári szakfelügyelő. Magyar – ének-zene szakos tanár (Nyíregyháza, 1981), könyvtáros (ELTE-BTK, 1990). Közösségfejlesztői tapasztalatokat szerzett megyei könyvtár vezetőjeként, továbbá olvasótáborokban és anyanyelvi táborokban csoportvezetőként illetve táborvezetőként, a Pro Kultúra Füleki Férfikar polgári társulás művészeti vezetőjeként. Szakterülete a települések könyvtári ellátása, könyvtárak működése, működtetése. Könyvtáros tanfolyamokon oktató, továbbképzéseken előadó, emellett tanulmányok szerzője, könyvtári kiadvány szakmai szerkesztője. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségi tagja, 2011–2015 között főtáskára.

Gulyás Gabriella (1954) a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgató-helyettese. Orosz-angol szakon szerzett tanári diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1978-ban. 1997-ben neveléstudományból szerzett másoddiplomát (Master of Education) a University of Exeteren. Programmenedzserként (British Council, 1994–2007) tapasztalatokat szerzett a magyarországi nyelvtanárképzés megújításában, a mentorképzés bevezetésében, illetve angol irodalmi fordítói, és kulturális projektek tervezésében és megvalósításában. A múzeumban fő területe a kiállítások és a múzeumi köznevelési, felsőoktatási és felnőttképzési, valamint a szakági továbbképzési programok. Tagja a Pulszky Társaságnak, 2015-től az ICOM-ICLM titkára, alapító tagja a Magyar Irodalmi Emlékházak Egyesületének. Elindította a Múzeumpedagógiai Füzetek sorozatot melyben, többekkel írta és szerkesztette a *Kezdet az egésznek a fele*, (2011) illetve szerkesztette *Az Irodalmi kiállítás természetrajza 2005–2013* (2013) című köteteket.

Gyenes Zsuzsa (1974) közösségfejlesztő, az ELTE PPK oktatója. Német-tanár, művelődésszervező, szociológus diplomát és újságíró szakképesítést szerzett az ELTE-n, majd a Budapesti Művelődési Központban dolgozott felnőttképzési és nemzetközi területen, részt vett a közművelődés minőségfejlesztési rendszerének kidolgozásában. A Civil Rádió szerkesztő-műsorvezetője, egy szakmai műhely vezetője volt. Szakmai és óvodát fenntartó egyesületben egyaránt töltött be vezető tisztséget. Közösségfejlesztőként idősekkel dolgozik, doktori disszertációját az idősek társadalmi (re)integrációjáról írja, melyben a közösségfejlesztés hatásának mérésével is foglalkozik. A helyi nyilvánosság témakörét is kutatja, oktatja. A Közösségfejlesztők Egyesülete szakmai stábjának tagja, a Civil Kollégium oktatója.

Dr. Harkai Nóra Phd (1962) szociológus, közösségfejlesztő (oktató, kutató, tréner). Az Eszterházy Károly Egyetem Jászberényi Campus Társadalomelméleti Tanszék egyetemi adjunktusa. Sokévi terepen szerzett szociális szakmai tapasztalat (családokkal végzett szociális munka) után kezdett el érdeklődni a közösségi munka iránt. Disszertációját az ELTE-n, a közösségi munka elméleti hátterének vizsgálatából írta (Közösség és közösségi munka; 2006. Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete). Több civil szervezet tagja; volt vezetőségi tagja, elnöke, kurátora. Civil képzések oktatója, konferenciák előadója. A Belső-Cserhát régióban közösségi kezdeményezéseket indított el, különböző

csoportokat vezetett. Jelenleg a társadalmi előítéletek csökkenésének lehetőségeivel, a történelmi traumák feldolgozásának kérdéseivel foglalkozik.

Kajári Gabriella (1978) jelenleg a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (SZNM MOKK) által koordinált „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” című, EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 kiemelt projekt kommunikációs munkatársa. A Pécsi Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett diplomát etnográfusként. A gyimesi csángók vállalási néprajzával kapcsolatban végzett állomásozó terepmunkát, és publikált tanulmány-, illetve konferenciakötetekben. Civil szervezetek pályázataival kapcsolatosan tapasztalatokat szerzett a nonprofit szektorban is. A MOKK előző uniós projektjében (Múzeumok Mindenkinek Program) disszeminációs munkatársként dolgozott, majd a projekt fenntartási időszakában koordinátori referensként egy múzeumi szakemberekből álló országos hálózat munkáját koordinálta. 2014–2016 között országos múzeumpedagógiai szakmai rendezvényeket (Országos Múzeumpedagógiai Évnyitó illetve Konferencia) is szervezett.

Dr. Kleisz Teréz Phd (1954) egyetemi docens a Pécsi Tudományegyetem KPVK Karán, a Kultúra-, Könyvtár- és Társadalomtudományi Intézetben. Döntően szociológiai, művelődéstudományi és közösségfejlesztési kurzusokat vezet a felsőoktatásban a nyolcvanas évektől. sok hazai és nemzetközi fejlesztési projekt szakértő résztvevője (lokális demokráciafejlesztés, a kultúrpolitikai-kulturális fejlesztés szerepe a tanuló városok mozgalmában, a közösségi és intergenerációs tanulás, a felnőttek nem-formális tanulásának kérdései). Egyéni kutatási területe: a professzióteremtés modelljeinek feltérképezése. A kulturális Szemle és a Tudásmenedzsment szerkesztőbizottsági tagja.

Ládi László (1951) könyvtáros, könyvtár-népművelő, könyvtár-történelem, szakinformaticus szakokon végzett. Munkahelyei: Pest Megyei Könyvtár; Skanzen Könyvtár; ELTE BTK Könyvtár Tanszék; ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtár Tanszék - tanszékvezető főiskolai docens; ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Könyvtárigazgató; Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály vezetője. 2015-től nyugdíjas. Oktató a Kodolányi Főiskola könyvtár tanszékén. Szakterületei: könyvtári feldolgozó munka; helyismeret; könyvtári informatika; weblapfejlesztés; adatbázisfejlesztés; statisztika. Részt vett számos országos

könyvtári projekt pályázatának elkészítésében. (TEMPUS-1992; TÁMOP 3.2.12-12.; TÁMOP 3.2.4; TÁMOP-3.2.4.B-11/1; EKOP 2.1.20; NKA 2009) Több mint 100 könyv, könyvrészlet, cikk valamint konferencia előadás a fenti témákban.

Németh Lilla (1990) a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP 1.3.1-15-2016-00001 kódszámú projektben kutatófejlesztő munkát végez a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ alkalmazásában. A Miskolci Egyetem szabad bölcsészlet alapszakán és szociológia mesterszakán szerzett diplomát. A Közösségfejlesztők Egyesületének *Közösségfejlesztői kompetenciák* c. 120 órás, és a *Közösségi tervezés* c. 24 órás képzéseit végezte el. Kulturális szervezőként, majd közösségfejlesztőként dolgozott a miskolci székhelyű Dialóg a Közösségekért Közhasznú Egyesület avasi munkacsoportjában. Munkájának középpontjában a közösségi tervezés foglalt helyet, jelenleg is ez fő érdeklődési területe.

Péterfi Ferenc (1951) közösségfejlesztő, az Egri Tanárképző Főiskolán népművelés-pedagógia szakon, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karán népművelés szakon szerzett diplomát. Dolgozott az ifjúsági klubmozgalomban (a zuglói Kassák klubban, majd a XV. kerületi Frankovics Ifjúsági ház vezetőjeként), alapító vezetője volt az Újpalotai Szabadidő Központnak. A Magyar Művelődési Intézet Közösségfejlesztési osztályán munkatárs, majd az osztályvezetői beosztásban volt. Foglalkozott városi és falusi közösségfejlesztői munkákkal, a Közösségfejlesztők Egyesületének egyik alapítója, később titkára, majd elnöke volt. Speciális szakterületei a szomszédsági munka, a közösségi tervezés – különösen a városrehabilitációs munkákban; a helyi nyilvánosság, a civil társadalom, az önkéntesség. 1989-től 10 évig a Parola folyóirat főszerkesztője. Képzési anyagok kifejlesztésében és tanításában is gyakorlata van, jelenleg is oktat egyebek között az ELTE TáTK Közösségi és civil Tanulmányok (MA) képzésén, a Sárospataki Református Teológiai Akadémián, de különféle civil képzésekben is.

Dr. Tóth Máté Phd (1979) a „Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás” EFOP 1.3.1-15-2016-00001 projekt kutatófejlesztési csoportvezetője könyvtári területen. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézetében a Kutatási és Szervezetfejlesztési Osztály vezetője, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karán, a Kultúra és Könyvtár-tudományi Intézet egyetemi adjunktusa. Magyar-könyvtár szakokon

végzett az ELTE Bölcsészettudományi Karán 2003-ban, majd gazdaságinformatikusként a Budapesti Corvinus Egyetemen 2015-ben. Az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett PhD fokozatot 2010-ben. Tapasztalatokat szerzett a felsőoktatásban és könyvtártudományi kutatásokban hazai intézmények tagjaként, nemzetközi projektekben és az Európai Bizottság szakértői csoportjába delegált szakértőként. Több mint 70 magyar és angol nyelvű szakirodalmi publikáció valamint a Könyvtár és közösség (2015) című kötet szerzője.

Dr. Varga Katalin Phd (1963) könyvtárigazgató, tanszékvezető egyetemi docens. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán, könyvtár–magyar–eszperantó szakon szerzett diplomát, majd 2004-ben PhD fokozatot, 2014-ben pedig habilitált. 2006-tól az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum igazgatója. Emellett tanszékvezető egyetemi docensként oktat a Pécsi Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Tanszékén. Kutatási, fejlesztési tevékenysége több területre is kiterjed. Jelenleg a középpontban az információs műveltség elméletének, módszertanának, valamint mérési-értékelési rendszerének, indikátorainak a kidolgozása áll. További kutatási területei a neveléstudomány információs rendszeréhez, az információk elemzéséhez, a publikációk tudományometriai, bibliometriai elemzéséhez, a szövegelemzés és tartomelemzés, illetve az információs szolgáltatások, az oktató-nevelő munkát támogató könyvtári tevékenység fejlesztéséhez kapcsolódnak.

Dr. Vercseg Ilona (1946) közösségfejlesztési szakértő, kutató, címzetes egyetemi tanár. Az ELTE BTK népművelés-magyar szakán végzett 1977-ben; egyetemi doktori vizsgát tett közösség- és szomszédságművelésről 1993-ban. Angliában szövetkezetfejlesztői (1994) és közösségi készségek oktatói (1995) képesítést szerzett. 1983 óta közösségfejlesztő, a Népművelési Intézetben és jogutódaiban 1983-tól, a Közösségfejlesztők Egyesületében 1989-től, a Civil Kollégium Alapítványánál 1997-től dolgozik a szakma fejlesztésén kutató és kísérleti munkák, szakmai publikációk és tantárgyfejlesztések keretében. Jelenleg a Közösségfejlesztők Egyesülete tiszteletbeli elnöke és a PAROLA főszerkesztője; felnőttképző a Civil Kollégium Alapítványánál; a SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület elnöke; az ELTE TáTK Közösségi és civil tanulmányok mesterszakának egyik alapítója és oktatója. Számos szakkönyv, tanulmány és tankönyv szerzője. Több szakmai és állami díjban részesült. 1991 óta tevékeny az európai közösségfejlesztő hálózatokban is.